Benny Andersen

Szívem bevándorlója

Úgy találkoztam veled, mint egy idegennel
de ráeszméltem, hogy jobban
ismersz, mint én önmagam

Felfedező útra indítottál magamba
megmutattad az egérutakat
a tágas körkép mélyén
rejtőző korallpadokhoz
Arról ahol a térképemen ez állt
ZSÁKUTCA
kiderült hogy az elme legnagyobb
és legkedvesebb légikikötőjébe vezet

Mértéket vettél hétköznapi láthatáromról
és míg úgyszólván tűkön ültem
te a szabást ellenőrizted
hogy kihúzhasd a tűket
és felhasználd őket a szabásmintádhoz
nyirbáltad és nyújtottad és
sok-sok ezer kilométerrel bővítetted
régi konfekciósra szabott láthatáromat
így nem szorított annyira derékban

Késő éjjelre jár már
mire elégedetten bólintasz:
»Elég, ha kezdetben aránylag
jól elvagyunk a múlttal
de azért bele kell nőnünk
és akkor igazán remekül fog állni!«

Életem megkettőzője
szívem bevándorlója
némileg bő
enyhén lötyögő láthatárral
ölellek át
ezen a meghitt tavaszi éjszakán.

Kezdetben

Kezdetben volt a jég
aztán jöttek a bevándorlók
az első vadászok délről
akkortájt olyan idők járták
szűkében voltunk a rénszarvassültnek
inkább osztrigával éltünk

Midőn a dánok beleuntak
abba hogy Svédországban éljenek
igen-igen helyes módon átköltöztek Dániába
és ez szüntelenül így van
azóta is

Érkeztek gyalog
lovon
tengeren
De mindannyian
az ügyes üzletelők és kevély kőfaragók
gerinces gazemberek és ingathatatlan iparosok
épkézláb építészek és zsiványkodó zsoldosok:
együtt hozták létre Dániát

Sokan jöttek a maguk jószántából
mások viszont menekültek
vagy egyszerűen idetoloncolták őket
de mindannyian
a francia hugenották és orosz zsidók
amageri holland kertészek
lollandi lengyel répaszedők
jütlandi német krumplitermesztők:
együtt hozták létre Dániát

És a nevek tovább élnek
a nevek a jobbágyság megszüntetésekor
Reventlow és Moltke
az alkotmányt megfogalmazó
Lehmann és Monrad
Tscherning és Andræ
régi jó bevándorlónevek
Az első dán szocialisták
az úttörők, Pio és Brix
régi jó bevándorlónevek melyek
utóbb egészen dánnak hangzanak

Hogy napjainkban Jütland
sivatagszerű

az sajátságos
de nagyon is dán módi
aminek a Dalgas Boulevard-hoz van köze

A dán írók olyan
neveket viseltek, mint Jacobsen
Andersen és Jensen
Kristensen meg Jæger
De olyanokat is mint Oehlenschläger
Pontoppidan
Paludan
Panduro
és a névtől függetlenül
a dánok mind dánabbak lettek
minden egyes sorral, amit leírtak

Kezdetben volt a jég
aztán jöttünk mi bevándorlók
a világ összes sarkából
gyomláltunk és gondoztunk
vetettünk és vágtunk
érleltünk és építettünk
harácsoltunk és hegesztettünk
berzenkedtünk és buktunk
tápászkodtunk és teremtettünk
egy országot, egy falatnyit
a nagy világtérképen
alig egy ezrelékét a földgolyó millárd darabja közül
noha egészen tekintélyes híre van
ami a békét és bizalmat
támogatást és találékonyságot
helyeslést és humort illeti
amitől megszelídül távoli népek tekintete

Dánia története pedig egyáltalán nem ért véget
a bevándorlási tilalom ellenére sem
és nézzünk elébe valaminek:
húsz-harminc év múlva milyen új neveket fogunk
oly meghitten dánosnak találni,
mint Meyer meg Passer
Utzon és Borge
Schmeichel és Schade manapság?

Kezdetben volt a jég
de már régen elolvadt
mi meg itt vagyunk
és a jövő épp most kezdődik.

Így éltem mint bevándorló

Sötét és hűvös novemberi reggel volt
amikor világra jöttem
kicsi, fázó bevándorló északon
kiűzve tropikus illetőségemből
árnyékban majdnem 38 fokos
átlaghőmérsékletről
ahol éjjel-nappal fürödhettem biztonságban
fürödhettem kétliteres langyos óceánocskámban

Életem első szakaszát
meleg göngyölte be
gyöngéd lubickoló kényelem
dúdoló női hang
kiderült később, hogy anyámé
meg nyekergő húrok zengése
amitől bukfencet vetettem a vízben
később felismertem apám bendzsóját
volt ott minden
és nem várta hogy megértsék

Képzeld mennyire megborzadtam
amikor egyszerre kitaszítottak
tropikus paradicsomomból
és száműztek egy sarkköri vidékre
talán 20 Celsius-fok volt ott
talán 21
az Állami Kórház szülészeti osztályának folyosóján
nekem kutya hideg
anyaszült meztelenül
jéghideg és csontszáraz pokolban
aztán az érthetetlen nyelven szóló
hangos kiáltások
fehérbe öltözött óriások lábamnál fogva a levegőbe emeltek
megpaskolták szegény fenekem
mely eddig csak meleg csörgedezést ismert két fele között
és mivel a csecsemőknek eleve nehezükre esik
különbséget tenni a fent meg a lent között
még inkább összezavarodtam a
harsány őrültek e csapatától
mely a fején állt
és a levegőbe lóbálta karját
kimutatva a foga fehérét

Segítség
gondoltam
Ha már kilöktek
gondoltam
A vadak közé jutottam
gondoltam
ez annyira furcsa hogy üvöltöttem
és minél inkább üvöltöttem
annál hangosabban kiabáltak ők
viaskodtak velem
csontszáraz rongyokkal
lekaparták az utolsó meleg nedvességet rólam
tiszta gyötrelem
én meg csak üvöltöttem és üvöltöttem
am – am – mam –
nem tudtam kimondani
hogy Amnesty International
de az sem segített volna
az Amnesty akkoriban még nem létezett
azon a hűvös és sötét novemberi reggelen
a válság és az összeomlás évében, 1929-ben
amikor kiűztek ebbe a hűvös világba

De lassacskán idomultam
megtanultam ezt az elég vicces nyelvet
felnőttem
letelepedtem
lett munkám kocsim családom
lassacskán közülük való lettem
még a nyelvükön is álmodtam
hozzákötődtem ehhez a különös országhoz
bár ahhoz ami itt végbemegy
nem mindent tudok pártolni teljesen
de hosszabb külföldi utazásaim során
gyakran azon kapom magam, hogy sokat
gondolok erre az országra
mintha az volna, ahonnan jöttem
ahonnan elindult a világom
miközben első otthonom
anyai lagúnám emléke
távoli valószerűtlen álom lett
gyöngéden csobogó dúdoló rege
csöndes zúgás az elme mély kagylóházában

Már elértem abba a korba
hogy számolgathatom az éveimet

amikor még egyszer kiutasítanak
egy másik világba
megtanulni egy új nyelvet
s bizonyos új szokásokat tanulmányozni melyek
azokhoz mérve amelyeket ismerek
lehet hogy valamiféle nem-nyelv
és nem-szokások
eddig csak nagyon halvány
és következetlen tájékoztatásokat kaptunk
ettől még bármit várhatunk
és semmit nem kell megneveznünk
lehet hogy éppoly hűvös és lármás
mint megérkezésemkor a jelenlegi hazám
ott is a határon fogadja az embert
fehérbe öltözött kurjongató őrültek csapata
és a lábánál fogva a levegőbe emelik
vagy a pokoli forróságban és némaságban
nem fogadja őt senki
úgy egyáltalán, az ember egy senki
akit nem fogad a többi senki

Most csak annyit szűrhetünk le biztosan
hogy más országokkal
ellentétben itt
igen fejlett és türelmes
bevándorló- és menekült-politika van
és módfelett ritkán fordul elő
hogy valakit visszafordítanak a határról.

Kierkegaard biciklin

Valamivel elsurran az idő
sok mindenre alig érdemes emlékezni
de úgy emlékszem, mintha tegnap történt volna
pedig már több mint egy hete
Søren Kierkegaard biciklizett arra
várjatok egy kicsit szóval
ennek legalább 150 éve
biztos hogy akkor még nem születtem meg
de never mind
lekerekezik a Hjortekærs-úton
én meg fölfelé
úgyhogy megálltunk egy kis beszélgetésre
valaki most ellene vethetné

hogy akkoriban még fel sem találták a kerékpárt
de nagy szellemek nem vitatkoznak ilyesmin
és ő hébe-korba némileg szórakozott lehetett

Enyhén zihálva fogott annak szemléltetéséhez
amit az Ismétlés fogalmában fejtett ki
ezt még E-vel írta, Esmétlésnek:
A pedálok folyton ismétlődő használata
forgatta a kerekeket
mondhatni hát az ismétlés
működtette az eszközt
és növelte a kedvet a helyváltoztatásra
vagy újra meglátogatni jól ismert helyeket
De a bicikliben az volt a legzseniálisabb
hogy mindkettőt lehetett csinálni egyszerre
egyazon helyen lenni
és az ismétlés révén
elmozdítani a helyet
így tehát Koppenhága belső részéből
ki lehetett biciklizni egészen Hjortekærig és az Állatkertig
útközben átélve egy csomó remek helyet
nem leragadva egyetlen hely mellett sem
Hát bizony ez jóval azelőtt volt hogy tévénk lett
Aztán ő tovább surrant a biciklijén
azóta nem láttam
korábban sem
valószínűleg soha
de erre az ismétléssel kapcsolatos dologra emlékszem
és Kierkegaard-ról sok mindent lehet mondani
de az ördögbe is, a fickó tudta, hogy mit beszél.

Miszoglád Gábor fordításai

Mit hjertes indvandrer; I begyndelsen; Mit liv som indvandrer; Kierkegaard på cyklen, Denne kommen og gåen 1993. / *Ez a jövés menés* verseskötet 1993.
Borgen/Forlaget Vindrose.

Benny Andersen (1929). Érettségi vizsgáját követően 1948-tól 1962-ig bárzongorista volt. Költőként 1960-ban *A zeneértő angolna* című verseskötettel mutatkozott be. Ezt több mint 40 kötetnyi vers, gyermekkönyv, rádiójáték és elbeszélés követte. 1972 óta a Dán Akadémia tagja, 1990-től pedig az århusi Nappali Főiskola zenei védnöke. Benny Andersen a dán nemzeti költők exkluzív társaságának tagja.
Számos irodalmi díjban részesült, egyebek között birtokosa az Állami Művészeti Alap Élethossziglan tartó kitüntetésének is.

Peer Hultberg

Szó szerint

Különös volt a viszonya Dániához. Ráadásul, saját állítása szerint, ahogy ő látta, teljesen paradox is. Hogy ez a viszony nem létező, nem egészen igaz, ellenkezőleg, lángolóan szenvedélyes volt, de most már ritkán érezte magát dánnak, legalábbis nem a szó köznapi értelmében, nagybetűs Dánnak, sörösüveggel a kézben; de kulturális értelemben sem. Ki tudom számolni, hogy hatvankilenc évéből 2004-ben negyvenkettőt tölthetett Dánia határain kívül – életének csaknem kétharmadát, ha tisztán numerikusan nézzük. Viszont a gyerekkorát és fiatalkorát töltötte Dániában, nem diplomatacsemete volt, sőt, hosszabb időre csak húszéves korában hagyta el az országot. Örökre megmaradt benne a vágyakozás Dánia után – makacs, emésztő vágyakozás –, meg egyszerűen csak szomorú volt, hogy soha többé nem térhet vissza, de a visszafelé vezető út mindörökre zárva volt, és elég józanul gondolkodott, hogy ezt belássa: honvágyának Dániája fél évszázada örvénylő por alatt hever eltemetve, a valóságban nincs többé, csak őbenne létezik. És mégis ennek az országnak a nyelvét választotta művészi kifejezőeszközéül. Komoly választás volt. Amikor tehát annak idején, 1968-ban úgy döntött, hogy elhagyja Angliát, és nem túl hosszú időre, úgy öt évre visszaköltözik Dániába, tudatosan cselekedett. Akkor már abban a helyzetben volt, hogy angolul is dolgozhatott volna; a doktori disszertációja megírása során megtanulta a makulátlan angol tudományos prózanyelvet, mégis úgy érezte – mit is érzett tulajdonképpen? –, hogy nem tesz mást, mint hogy enged a vágyának, ami óhatatlanul csalódáshoz vezetett. És csapdába esett, tisztán nyelvi értelemben. Bár később sok évet töltött német nyelvű országokban, művészileg képtelen volt németül kifejezni magát, és aligha lesz képes rá valaha. Igen, igaz, bezárva érzi magát, a fordítás sáncai mögött, majdnem úgy, mint a komponista, aki mindig is kiszolgáltatott a műveit tolmácsoló zenészeknek. Ám a zene mindennek ellenére sokkal inkább nemzetközi közvetítő eszköz, mint a dán nyelv: ha egy fordító elront egy művet, az sokáig úgy marad, talán örökre; ha egy operát elrontanak a bemutatón, még mindig elővehetik; a regénnyel nem ez a helyzet. Művészi eszköze, a dán nyelv révén arra ítélte magát, hogy örökre Dánia foglya legyen – akármilyen formában létezzék is számára ez az ország.

Tehát emigráns voltál? Hányszor föltetted magadnak ezt a kérdést, hogy újra meg újra kitérően válaszolj rá. Talán mert az „emigráns" szónak olyan bántó mellékzöngéje van számodra – a sok emigráns, akikkel találkoztál, akik abban a nevetséges illúzióban éltek, hogy hazájuk fontos ország, s hogy természetesen ők még fontosabbak ebben a fontos országban: mindent összevetve az emigráns kormányok hány miniszterével is találkoztál? Vagy a „belső emigráció" mellékértelme miatt csengett olyan ijesztően a füledben az „emigráns" szó? Tudod, mit jelent a belső emigráció, saját szemeddel láttad, a kelet-európai kultúrával való keserű tapasztalataid világosan megmutatták: a belső emigráció képes gyilkolni, szellemileg, intellektuálisan, lelkileg egyaránt, legalább annyira, mint a nyilvánvaló külső; az íróasztalfiókok, amiknek írnak, a legtöbbször üresek, amikor végül kinyitják őket.

Nem tűnik olybá, hogy szinte arcul csapják azokat, akik belső emigrációba kényszerültek, akik súlyosan megtapasztalják e dolog halálos jellegét, amikor ennek a jelenségnek józan szociológiai, hűvösen irodalomtudományos nevet adnak, s így hitetik el, hogy szobatiszta fogalom, és hogy szenvedély és szenvedés nélkül, tárgyilagosan lehet szemlélni? De te vajon te magad külső emigrációba mentél? Tudom, fájdalmas számodra, hogy így, kerek perec teszem föl ezt a kérdést, de nincs más választásom, kénytelen vagyok megkérdezni: „Te magad külső emigrációba mentél?" Egy közhellyel válaszolsz, amely ellentétet hordoz: „Nem emigráns vagyok – mondod –, hanem az örök vándor." De mit is jelent az, hogy te, az örök zsidó úgy tekinted, hogy mindörökre ki vagy zárva a Jeruzsálemedből, hisz te magad vagy ez a Jeruzsálem, ilyen egyszerű, te magad találtad ki – vándor vagy emigráns, mindegy, örökre ki vagy zárva; és nem oszt, nem szoroz, hogy szőrszálhasogató módon megkísérelsz különbséget tenni a kettő között. Mert remélhetőleg nem csupán egy közhelyet böktél ki ezzel „az örök vándor"-ral, hogy megkerülhesd a számodra oly végzetszerű, sőt egyenesen patetikus „emigráns író" kifejezést. De a kérdés valójában egészen más – nevezetesen, hogy tudtál-e dolgozni, vagy sem; mert ahol dolgozol, ott nem tekinted magad emigránsnak; és ha íróasztalod fiókjai történetesen üresnek találtatnak, ha egyszer kinyitják őket, nem az lesz az oka, hogy külső vagy belső emigrációba mentél – egyszerűen amiatt lesz, hogy minden, ami bennük volt, már megjelent nyomtatásban; de hogy otthontalan vagy, az egész más dolog.

Szappanos Gábor fordítása

Rekviem

részletek

245

Anyám barátjának hívta (tízévesen), ha arra kérték, hogy valahogy megnevezze, nem Martin volt, hanem 'anyám barátja', és ha valaki megkérdezte, akkor csak azt felelhette, hogy 'anyám barátja', és nem nevezhette 'orrhangú seggfejnek', de akkoriban tízéves volt és kijavította magát (most tizenhat éves, és még mindig kijavítja magát, de még mindig csak részben), és az anyja láthatta volna, hová fajulhat, mondhatta volna, hogy, 'majd meglátod, mit mondtam, majd meglátod', de nem kellene belerúgni egy férfiba, akit az ember maga küldött padlóra, és még kevésbé egy nőbe, különösen, ha ez a nő az ember saját anyja, és nem sajnálta az anyjától, anyám barátja, 'anyám barátja', mintha a most és mindörökké ugyanolyan sok lenne, mint az örökkévalóság és az idő, amit az 'apámmal' töltött, de nem lett az, mert 'anyám barátja' miatt lelépett, méghozzá nagyon gyorsan, miután rájött, ki is az az 'anyám fia' (bár anyám fia is csak tízéves volt akkoriban), és sikolya tompán elhalt az uborkák felett, minden eltompult, az élet is, és az orrhang eltompította egész létezését, nemcsak az anyjáét, hanem az anyja fiáét is, 'anyám fiának' akkoriban két férfi volt az életében, éppúgy, mint az 'anyámban', mégpedig az 'apám' és az 'anyám barátja', egyenlőek voltak, általa váltak egyenjogúvá, és ő megtette, látta, hogy anyja meghatódik (bár próbálta elrejteni), amikor elment, mert ő volt az, aki megmutatta és

elmesélte a pasasnak (annak ellenére, hogy akkor ő még csak tízéves volt, de akkor már úgyis tisztában volt mindennel), azt mondta neki, hogy „na idefigyelj, (te, 'anyám barátja'), itt ez a szekrény, és mint tudod, anyám ebben a szekrényben őrzi legféltettebb titkait (és ezek közül is a legféltettebb a naplója), ebben a szekrényben lapul az a könyv, amely lehetőséget nyújt számodra, hogy megtudj mindent, mindent, amit az anyám gondol és érez és érzékel, és különösen azt, hogy mit gondol, érez, érzékel veled kapcsolatban, és látod, te orrhangú seggfejmartin, te, anyám barátja, ez a kulcs, amit a kezemben tartok, és amit anyám óvatlanul, mit sem sejtve ebbe a komódba dugott, oda, ahol a pulóvereit tartja, ez az a kulcs (mivel a szekrény és a komód eredetileg a hálószoba-berendezés részeiként összetartoznak), ez a kulcs pontosan (és egészen pontosan, te, anyám orrhangú martinseggfeje), pontosan ahhoz a szekrényhez tartozik, amit ott látsz, te seggfej, magad előtt, a szekrény, amely anyám minden veled kapcsolatos gondolatát és érzését őrzi, na, ide nézz, itt a kulcs, minden tudásod kulcsa", és akkor még csak tízéves volt, és bár nem teljesen ismerte a szavakat és nem is értett mindent, ami elhangzott, mégis meglehetősen büszke volt magára.

293

Amikor hazaért, anyját a gázsütőbe dugott fejjel találta, és amikor hazaért, anyját ott találta, amint éppen csomót kötött a szárítókötélre, és amikor hazaért, anyját mély álomban találta, az éjjeliszekrényen pedig egy üres barna gyógyszeresfiola hevert, és amikor eltűnt, fel kellett hívnia a távoli nagynéniket, akik rezignáltan azt tanácsolták neki, hogy hívja fel a rendőrséget, és rettegett, valahányszor a tenger mellett nyaraltak, amikor az anyja egyre beljebb és beljebb úszott, és egyszer azt mondta, hogy már csak ketten maradtunk egymásnak, az apádat elvitte a spanyolnátha, a bátyádat elvitte a spanyolnátha, de én túléltem a spanyolnáthát, és te túlélted a spanyolnáthát, és csak mi maradtunk egymásnak, csak mi ketten, és én soha nem hagylak cserben, és az összes búcsúlevél, és mindig, amikor hazafelé tartott az iskolából, a megállótól az utolsó néhány száz métert futva tette meg hazáig, attól rettegve, hogy éppen most fog későn érkezni, ha pár másodperccel is, és az első, aminek utánanézett, az volt, hogy van-e levél a mahagóniasztalka tetején, ez volt az első megkönnyebbülés, mert bár talán cserbenhagyta, bár soha nem akarta cserbenhagyni, soha nem hagyta volna el úgy, hogy ne írjon pár sort, gyermekem, ne haragudj rám, és a felelősség minden alkalommal egyre nagyobb és egyre nevetségesebb lett, míg végül maga sem tudta komolyan venni, és neki is nevetnie kellett, gyermekem, bocsáss meg, nem bírom tovább, és őt ki kérdezte meg, hogy vajon ő bírja-e még, és miután látta, hogy a mahagóniasztalka teteje ragyogóan por- és levélmentes, a biztonság kedvéért gyorsan körberohant a lakásban, a szobák nem jelentettek gondot, sem a saját kis zuga, de a háló, és a legrosszabb a konyha és a fürdőszoba volt, és izzadtan nyitogatta az ajtókat, „miért nem köszönsz soha, ha megjössz, és miért futod mindig olyan furcsán körbe az egész lakást", ezt soha nem tudta megérteni, semmit sem tudott megérteni, és leültek egymás mellé, mindketten legyengülve az influenzától, tojáslikőrt erőltettek magukba meleg világos sörrel, négy és fél éves volt, kész csoda, hiszen mind a ketten már-már elérték a határt, érezte, hogy anyja arca hűvös a felszáradt könnyektől, látta a járomcsontokat és a csontsovány ujjakat, és bár én lettem volna, bár én lettem volna, de nem ő volt, őt megkímélték, mindkettőjüket megkímélték, magához szorította, bár én lettem volna, de azt az egyet tudnod kell, hogy egyedül vagyunk mi ketten, és én soha nem hagylak cserben, és hirtelen rádöbbent, hogy valójában egész gyermekkorában életveszélyben volt, ami miatt nem mondanák azt, hogy cserbenhagyta, mert mit is jelent ez, cserbenhagyni, de ő cser-

benhagyta, és mégsem hagyta cserben, nem húzta magával, és nem az volt a legrosszabb, hogy magával húzta vagy magára hagyta, hogy cserbenhagyta őt, hanem az, hogy amikor az ember háromszor döf bele az anyjába, akkor annyira nagyon gyűlöli, és hogy a ravatalnál ejtett könnyek a tehetetlen gyűlölet könnyei.

XI

Læshøjék szoba-konyhában éltek, a kertre és az átjáróra néző kisebb lakásban, mivel a nagyobbik lakás ruhaüzletként működött, és az eredetileg Læshøjékhoz tartozó egyik szobát is elfoglalta, így a családnak valójában kevesebb hely jutott, mint az első, második és harmadik emeleteken lévő lakásokban lakóknak. Az emberek természetesen köszöntek egymásnak, amikor a lépcsőházban összetalálkoztak, bár ha őszinték akarunk lenni, Georg Eriksen törvényszéki bíró felesége hébe-hóba megfeledkezett erről. Vele ellentétben P. J. Nielsen, a viborgi Üveg- és Porcelánáruház igazgatója és felesége mindig nagyon gondosan odafigyelt erre, és bár az igazgató az adónyilvántartás szerint a város legjobb adófizetői közé tartozott, Læshøj asszony félhangosan megjegyezte magában, hogy ők is csak közénk tartoznak, ezen semmi nem változtat, és nekik kevésbé előzékenyen köszönt vissza, mint a bíró feleségének. A Læshøj család négy gyermeke közül a harmadik, a lány csodálta leginkább a finom szomszédságot, és miután sikerült bekerülnie az egyházi iskolába, az Áruházas Karen feletti osztályba, azonnal meghívták teára. A teát fél ötkor szolgálták fel, amikor az igazgató hazatért, és csupán pár szem aprósüteményt – vagy ahogy Áruházas Nielsen felesége nevezte, bisquit-et – kaptak hozzá, nehogy elvegye az étvágyukat, hiszen hat órakor vacsoráztak, és Eva Læshøj ezen alkalmakkor szemmel láthatóan semmibe vette Karent, annyira elbűvölte mindaz, amit Karen anyja a francia bútorokról, az angol teáscsészékről és a kellinghuseni fajanszedényekről, apja pedig az általa összegyűjtött modern műtárgyairól mesélt, és a lány kezdte megérteni, hogy a különös képek, melyeket alig érteni, mit ábrázolnak, nem szolgáltak rá arra a kuncogásra, amivel az anyja reagált volna, továbbá az is világossá vált számára, hogy bár a két szó rímel egymással, a komolyzene és a macskazene nem ugyanazt jelenti, annak dacára, hogy az apja ezt állította, és amikor Victor Schiøler a háború után első alkalommal lépett fel a viborgi koncertteremben, Áruházas Nielsen felesége eggyel több jegyet kapott, és Evat is meghívták. Eva Læshøj nem járhatott gimnáziumba, pedig így kellett volna lennie, és bár a lány elég ügyes volt, a tanárai sem ragaszkodtak hozzá, hogy a szüleit rávegyék erre, atyavilág, pedig milyen rendes ember is ez a bádogos, de a matematikavizsgája kitűnő lett. Karen és Eva természetesen elsodródtak egymás mellől, amikor a lány otthagyta az iskolát, hiszen korábban sem voltak igazán közeli barátnők, és az egyetlen kapcsolatuk hamarosan csupán Áruházas Nielsen feleségének a lány felőli érdeklődése maradt, ha Eva anyjával összefutottak a lépcsőházban. Addigra Eva már régen eldöntötte, hogy történjék bármi, le fogja pipálni Karent, ez az, amit akar, és konok igyekezetének mozgatórugója talán nem más, mint hogy iskolázottságot harcoljon ki magának, hogy ez legyen a célja. Betegápolónak tanult, tanfolyamra járt, orvostanhallgató lett, a neurológia szakértőjeként saját praxist kapott Koppenhágában, és P. J. Nielsen igazgató és neje tragikus halála után teljesen megszakadt a kapcsolata Karennel. Hozzáment az egyik kollégájához, de nagyon későn, olyan későn, hogy már hiábavaló lett volna közös gyermekben reménykedni, a két gyerek, akiket a férje hozott a házasságba, már szinte felnőttek voltak, nem tudta őket sajátjának tekinteni, bár megpróbálta a legjobbat kihozni magából. Cserébe viszont saját házuk volt, és egyetértettek abban, hogy a művészet és a régiségek jelentik a legbizto-

sabb befektetést, így mindkettőjük rendelőjében felbukkantak a klasszikusan modernnek nevezett tárgyak. Egy délelőtt új páciens érkezett a rendelőbe, a neve nem mondott sokat Evanak, és csak amikor leült az íróasztalához, akkor jött rá, hogy az előtte álló, diszkréten jól öltözött hölgy nem más, mint Áruházas Karen. Kénytelen volt elmondani neki a keserű igazságot, de érezte, hogy a maga módján finomít rajta, olyan gyorsan, ahogy csak tudott, áttért a viborgi közös gyermekkori emlékeikre anélkül, hogy elárulta volna, hogy Karen otthona milyen meghatározó szerepet játszott az életében, és miután elrendezte a beutalót, már nem is figyelt, de egy csöppet most mégis elcsodálkozott azon, hogy a rendelés alatt Karen egy szót sem szólt a falon lévő képekről. Úgy egy évvel később elkerülte a figyelmét a Berlingerben megjelent gyászjelentés, furcsa, pontosan aznap volt, amikor megszerezte magának Bruun Rasmussennél azt a kellemes irodát, amire már nagyon régen vadászott, 45 ezerre becsülték, és majdnem a kétszeresét érte, de érték volt, sőt tökéletes befektetés.

Petrikovics Edit fordításai

Bogstaveligt talt 2004. s. 15–20./ részlet a *Szó szerint* című kötetből 2004.
Requiem 1985. s. 245, 293. / részlet a *„Rekviem"*-ből 1985.
XI. Byen og Verden 1992. s. 21–23. / részlet a *Város és Világ* című regényből 1992.
Lindhardt és Ringhof

Peer Hultberg (1935) Horsensben nevelkedett, de 1947-től 1953-ig Viborgban élt, ahol apja a Legfelső Bíróság bírája volt. 1953-tól a Koppenhágai Egyetemen szláv nyelvi stúdiumokat folytatott, de zenével is foglalkozott. Jelenleg Hamburgban él és dolgozik.

Esterházy Péter ezt írta Peer Hultbergről:

„Én úgy látom, hogy Peer Hultberg művészete az egyik legrokonszenvesebb a kortárs világirodalomban. Amikor olvasom, arra gondolok, hogy a világ természetéről tanulok tőle valamit. Eléggé közel kell kerülni a szövegeihez, hogy az ember meghallja Hultberg hangját. Mindent összevetve: nála minden közel van. Mikroszkopikusan közel. Történeteket mesél, de valójában egy világot épít föl. Egyszerre mesél áradóan és akadozó hangon: egyszerre nyitott és bezárkózó, visszafogott és magamutogató. E sorok írója hittel vallja, hogy képes volt tanulni ettől a nagy dán mestertől."

Peer Hultberget 2004-ben a Dán Akadémia Nagydíjával tüntették ki.

Ib Michael

Grill

A lányt Grillnek hívják. Az ébredő nagyváros gyermeke, hallja a szemeteskocsik zaját; a kukák kiürülnek, és a szemét ledübörög a tárolóba. Műteremlakása nyitott ablakán beáramlik a kátránypapír és a reggeli napfény illata, harmat lepi be a kinti antennaerdőt. Nap mint nap a város tornyai tárulnak elé. Felhők táncolnak a szélkakasok, templomtornyok és aranyozott kupolák között. Szél fütyül a tetőkön, a kémények pánsípként merednek az ég felé. Sípkoncertet adnak a fémtámasztékok. A parabolaantennák egész álló nap fogadják a műholdjeleket, az antennatornyok a szél és az időjárás komponálta dalokat játsszák.

Grill számára a város távoli horizont, erdő, ahol el lehet tévedni. Jobb napokon az egész háztömböt magával rántja, amikor keresztülveti magát a háztetőkön. Ha a házak összefüggő egészet alkotnak, minden jól megy. Olykor ugyan egyensúlyozni kell a párkányon, vagy óvatosan körbetipegni egy kéményt, háttal szorosan a falnak feszülve. Házak övezik a négyszögletes udvarokat és hátsó kerteket, ahová nyaranta asztalokat és padokat raknak ki, napernyők nyílnak a gyalogjárón. Jól ismeri a magányt, északi szélesség 55°, és nem fér a fejébe, hogy a dél miért nem fertőzte meg rég tetőteraszokkal ezeket a szélességi fokokat. Eljátszik a gondolattal, hogy kávéházat nyit a tetőn, függőágyat feszíttet két kémény közé, így csak ki kell nyitni az ablakot, kilépni, és máris szabadon lebeg ég és föld között.

Csupán egyetlen alkalommal akadt egy kis problémája, amikor gördeszkával vágott neki a háztetőknek. Hirtelen mintha kihúzták volna lába alól a talajt, és kalapáló szívvel bucskázott az ereszcsatornák felé, le a mélybe. Lecsúszott a tető szélére, gyomra liftezett. Hiába fékezett, a tető nedves volt, és a leszálló adrenalinköd dacára érezte, hogy önálló életre kelnek a kerekek, karját felemelve hátrafelé szaltózott. Tompa puffanással landolt a hátán, egy hajszálnyira a szakadéktól, lábai a levegőben kalimpáltak. Tüdejében egy csepp levegő nem maradt, képtelen volt megmoccanni, a világ mint idő ütötte lyuk, alatta tátongott. A gördeszka megperdült és eltűnt a párkányon át.

Grill csukott szemmel feküdt. Csak akkor eszmélt rá, hogy életben van, amikor összetört testében szétáradt a fájdalom, és visszafelé kezdett kapaszkodni, el a himbálódzó ereszcsatornától. Fel kellett kúsznia a galvanizált vasakon, melyek útját állják a hónak, keze fájt, körmei letöredeztek. Eztán már óvatosabb volt, amikor sétálni indult az antennák erdejében.

A lakása kétszintes. Az udvarra néző műterem felül van, onnan csigalépcső vezet a konyhába, mellékhelyiségbe és nappaliba. Ideje nagy részét odafönt tölti, számítógépek és lézersugarak között, fél lábbal és tudattal kilógva az ablakon. A műtermet a padlóba vágott lyukon keresztül futó tűzoltórúd köti össze az ággyal a hálószobában. Van, amikor fejest ugorva belesiklik az ágyba, de ma a csigalépcsőn ereszkedik le kávét főzni. A nappaliból kilát az utcára, odalenn lassan visszatérnek az autók a

városképhez, furcsán bukdácsolnak a buszok sárga tömbjei. Nem győz csodálkozni azon, ahogy megtorpannak, és szétnyílnak a hidraulikus ajtók. Előredől és lebámul az utcára, a biciklik színes vázai olyanok, akár a rovarok. A járókelők reklámtáskát cipelnek, gyerekkocsit tolnak, némelyikükön fejhallgató.

Ahogy felemeli a fejét, landol orrán egy csöppnyi reggel. Az égen madarak köröznek. Saját pályájukon haladnak, szemével követi őket. Gondolatban láthatatlan vonalakat rajzol, hogy összekösse a madarakat. A fekete testek egyetlen pontot alkotnak, melyben megdermed az abszolút mozgás, befelé fordul, ciklikussá lesz, követve a repülő madarak szívverését. Grill ragaszkodik a melankóliához, mindig olyan fehér az arca, mintha éppen abban a pillanatban törölte volna le a sminket.

Vannak napok, amikor begubózik, és napok, amikor megy minden, mint a karikacsapás. Időszakok, amikor fásultan hever, nem érzékeli az idő múlását. Grill festő. Fénnyel fest. Vászna az éjszakai égbolt, komputerét rákötötte egy konzolra, melynek segítségével képes irányítani a lézersugarak összetett rendszerét. Élethű hologramokat készít, King Kong nagyságú alakokat, akik a város fölé hajolnak, és látszólag emelgetik a templomok és katedrálisok tornyait, kihúzzák az embereket a kocsiból, és két ujjuk közé fogva himbálják őket. Máig legsikerültebb alkotása az a ragyogó zöld tengervíz, mellyel elöntötte a kerületet, a víz végül a harmadik emeletig jutott. Hirtelen egy csapat ördöghal repült át az utcán, verdeső szárnyaik beborították az úttestet, egyik járdaszegélytől a másikig nyúltak. A Sortedamsdosseringen átívelő hidat is vízzel borította, a múlt századi lámpaoszlopok egyik percről a másikra lecsendesedtek, mint a süllyedő hajó vitorlái. A mélységben úszkáló halakkal megvilágította a hidat, a tengerek mélyéből kerékpárokat mert ki, s neonreklámokat szőtt a tündöklő szobrok közé.

Számítógépével képeket hívott életre, amiket aztán kényére-kedvére manipulált, vagy éppen újrafestett a semmiből. Mostanában egy olyan programot futtatott, amely a Hubble teleszkóp távoli galaxisokról készült képeit vetítette az éjszakai égboltra, olykor egymásba csúsztatva őket, fénytörő prizmákat alkotott, melyek szétszórták a rendkívül színpompás csillagködöket, a tejutak lencséit és az ismeretlen planéták gyűrűit. Átszabta a távoli csillagokról származó intergalaktikus fátylat, az északi fényből takarót vont a háztetők fölé. Így alakította át a várost a kozmikus háttérsugárzás képernyővédőjévé, közönsége, a járókelők, amikor az éjszaka közepén feltekintettek az égre, megpillanthatták a világűr soha nem látott konstellációit. Mind ez idáig némák voltak a képek, de nemrég kísérletezni kezdett. Hálóba fogta az antennákat, hárfát alkotott, amit a szél szólaltatott meg, aztán felerősítette ezt a hangot, és visszaküldte a hangszórókba.

Ásított, egy szemhunyásnyit nem aludt az éjjel. Grillnek két – különböző lények lakta – világa van. Reggel, amikor felébrednek a háztetők, találkozik egymással a nappali és az éjszakai Grill. Találkájuk addig tart, amíg az álom határai kitolhatók a fénybe. A nappali Grill számára az antennák csupán tárgyak, amikre rátelepednek a madarak. Képei fehér harsogása ellenben meglehetősen sajátságos. Van benne valami már-már fájdalmas, a levágott testrészek fantomfájdalmából. Nappal a város ismét önmaga. Mivel a fényből alkotott látványosság alapja a sötét, Grill világos éjszakákon pihen. Szent Iván napjáig hagyja megfakulni a képeket, finom árnyalatokat dolgoz ki, amiket szinte lehetetlen megkülönböztetni a valódi égtől. Amikor leszáll a sötét augusztusi éjszaka, már kész a hatalmas, vörös bolygóra emlékeztető hold, melyet az ismert égitest mellé biggyeszt. Azt akarja elhitetni, hogy egy másik bolygó ege alatt élünk.

Elálmosodik a kávétól, igaz, szemernyit nem aludt az éjjel. Benyit a hálószobába, de a küszöbön megtorpan. Homlokát hitetlenkedve ráncolja. Megint elfelejtette, hogy egy férfivel töltötte az éjszakát, a bárban szedte fel, ahová enni jár, ott fogyasztja el késői tízóraiját és a vacsorát. Hatalmas fekete fickó, jól ismeri, Dale-nek hívják, és a Blue Sun nevű helyen

játszik. Pompás teste meztelen, lábán csak egy vékony lepedő van átvetve. Alszik, de a test mintha ugrásra készen állna. Felébred, és odabiccent neki, amikor meglátja az ajtóban. Grill óvatosan közeledik, bebújik az ágyba, és Dale hatalmas testéhez simul. Szorosan hozzábújva alszik el.

A test belemerül a puszta térbe. Grill álom és ébrenlét között lebeg. Amikor a valóság törékeny filmje elhasad és átcsap álomba, nyugtalanság önti el. Eljut az elvarázsolt kastélyba, ahol megjelennek előtte a csúfondáros torzképek. Az éber képzelgések rákos sejtként terjednek testében, gyarapodnak, végül külön világot hoznak létre, egy halált és pusztulást hozó beteg tenyészetet. Teljesen felemészti ez az álom és ébrenlét határán született lidércnyomás.

Az amerikaiak felégetnek egy nagyvárost, ott régen kalifák, rablók és az 1001 éjszaka meséi éltek. Vagy meztelen foglyokból emelnek piramist, obszcén mozdulatok kíséretében mutogatnak nemi szerveket. Minden terroristáért, akit levadásznak, száz nő és gyermek az életével fizet. Ez az arab férfiak válasza. Kendőt kötnek, és gépfegyvert ragadva ordibálják, milyen hatalmas az istenük. Egyikük a narancssárga ruhás, térdeplő túsz fölé hajol, fejét hajánál fogva hátrahúzza, és nyiszálni kezdi torkát egy méretes késsel. A fogoly visít, mint a leölt disznó, vadul vonaglik a kés alatt, ami már csaknem átvágta a torkát. Végül elhal a szánalmas sikoly, a fej véresen borul a vállra, ott fityeg, mint valami levágott halotti maszk.

A képekkel, melyeket a műtermében alkot, lezárja a réseket, tudatosan szépséggel fedi a rémületet. A fényen át lélegzik, az a munkaeszköze. Az éjszakai háztetők fölé rögtönzött előadások éltetik. Visszatérő rémálma a nappalról halálos fenyegetés.

Remegni kezd, a film hideg verítékként csapódik ki a pólusaiból. Hozzábújik az alvó férfihez, és megragadja a nemi szervét. Érzi, ahogy duzzadni kezd, a bőr vékonya megfeszül tenyerében. A melegen lüktető hímvessző szabad utat talál magának, egyre keményebb keze szorításában. Aztán Grill átlendül a férfi combján, fölébe kerekedik, és átadja magát az érzésnek, amit a hímvessző befogadása jelent. Először lassú élvezettel, majd – mikor elérkezettnek látja az időt – fokozza a tempót, ömlik róla a veríték. Dale, miközben kilövelli ondósejtjeit, megemeli ágyékát, amitől inogni kezd a nyeregben. Felemeli a fejét, azt hiszi, álmodik, majd visszadől a párnára. Grill lehanyatlik, a férfi háta mögé csusszan.

Köszönöm, súgja, miközben kibontakozik az ölelésből, akár a meztelen csiga, nyomot hagyva maga után a fekete bőrön.

Aludj csak, szorítja meg könnyedén szeretője vállát, miközben összekucorodik. Dale erőtlenül dünnyög, és sóhajtva visszahanyatlik az ágyra. Az álom határán simul a férfihez.

Jóval elmúlt már dél, amikor visszatér a fénybe. Az ágy üres, de az éjjeliszekrényen talál egy udvarias üzenetet. Teste fáradt, de könnyű a lelke. Dale kedves szavai korántsem tolakodók. Lehetőséget jelentenek, nem kötelezettséget. Mosolyog a hatalmas lenyomaton, amit a férfitest hagyott az ágyneműn.

Feláll, és felsiet az emeletre. Sohasem tér vissza ugyanahhoz a napsugarakban megmutatkozó porszemhez. Üvegtornyában afféle fogódzó a fény, amit csakis azért szeret, mert állandóan változik. Átalakul az éggel, a nappal és az évszakokkal. Grillnek rengeteg arca van, de ezek az álarcok befelé fordulnak. Kifelé mezítelen, ki van szolgáltatva a hangulatok kényére-kedvére. Hozzáfog az éjszakai előadás programjához. Gyűlöli az ismétlést, ezért repertoárját minden éjjel gazdagítja valamivel, újakat léptet a régi elemek helyébe. Saját ízlése szerint formálja az internetről letöltött anyagokat. Elegendő világ áll

a rendelkezésére, ráadásul abban a korban van, hogy képes befogadni mások világait is. Felégethetetlen hídjai közt tengerek hullámzanak.

Olyannyira belefeledkezik a munkába, hogy az idő érvényét veszti. Üvegbura emelkedik fölé, amit bolygókkal és elmésen örvénylő galaxisokkal ékesít, hosszú időre megakasztva a világ menetét. Lehet, hogy magába fordul, de békét talál a munkában. A mozgó szerkezetek, melyek elméjéből kipattannak, mint színes üvegdarabok, árnyként vetülnek a padlóra. Késő délután ellátogat a három tengerhez, izzadságcseppekből kap szárnyakat, és eljut a test fájdalomküszöbéhez. Az üvegbura, bárhová megy, követi.

Hazafelé pihenőt tart egy kerékpártartónál, és elvégez néhány nyújtógyakorlatot. Nemsokára leszáll, megérkezik oda, ahol kielégítheti létfontosságú szükségleteit, és foglalkozhat a bevásárlással. Feltéve, hogy nem felejtette otthon a pénztárcáját és a bankkártyát. Olasz különlegességeket vesz, frissen sült kenyeret és a kerület legdrágább kávéját a presszógépbe. Az irániná beszerzi a gyümölcsöt és a zöldségeket, vesz friss datolyát és joghurtot is, ez utóbbi dobozán félhold virít. A beduinok, meséli az árus, beérik ennyivel. Grill bólint. Karim joghurtján érezni az állatok ízét, a datolyán átüt a sivatag, mely megédesítette a gyümölcsöt. Váltanak néhány szót, a férfi lágy hangon beszél, halkan és dallamosan. Ugyanolyan folyékonyan és gond nélkül társalog vele, mint amilyen tiszteletet mutat a kendőbe burkolt nők iránt. Úgy változtatja a nyelv pongyoláit, mint kaméleon a színét; aligha venni észre az átmeneteket. Grill jót mosolyog magában. A férfi idegen hanglejtéssel beszéli a dánt, de tökéletesen ejti a szavakat. A távoli sivataghoz tartozik, ahol sohasem járt, itt született, ebben az országban.

Amikor néha az idős nagybácsit találja a boltban, érzékeli a szelet, homokot és csillagokat is. Az öregember csak arabul beszél, és eszelőssé válik a tekintete, amikor a kétkedő tudatlanok az árak után érdeklődnek, mint aki megszokta, hogy görbe szablyával és elöltöltő fegyverrel tegyen pontot a viták végére. Az unokaöcs ilyenkor rendszerint kiront a raktárból, tisztázandó a helyzetet. A zöldségessel szemben van az arab hentes, de oda eddig nem tette be a lábát. Túl büdös a hús.

Éppen befordulna a sarkon, amikor észreveszi, hogy új hely nyílt az utcában. Eddig a dohányosok klubja volt ott, de egy razzia után bezárták, és bedeszkázták az ajtót. Gomba módra szaporodnak a kávézók a kerületben, nemsokára nem lesz miért Kairóba utazni. Az egzotikus éttermekben hastáncot járnak, divatossá váltak a hátpárnák és az alacsony asztalok, ahol órákig lehet üldögélni egy csésze mentatea fölött, és vízipipát szívva, élvezni a friss almából készült dohányt. A pipát egy darab faszénnel meggyújtják, behorpad az arcuk, ahogy megszívják a szipkát, amiben a hosszú tömlő végződik.

Grill megtorpan a járdán. Jé, csak nem egy mozis pornóbolt? Nem hiszem. Hol vannak a gyűrött anyagon heverő műpéniszek, a bőrszerkós, kilakkozott lányok, az agyonlapozott újságok? A Kino Kozmosz név csábító, közelebbről meg kell nézni a helyet, ami végül egy kávézónak bizonyul, benne kávégépek, búgó hi-tech masinák és egy csillogó berendezés a márkás söröknek. Mindezt jól ellensúlyozza a bárpult fölötti polcon álló hatalmas tölgyfa tál. A bort csészényi pohárkákban szervírozzák. Étvágygerjesztőként egy tál tapas díszeleg a zárt üvegpultban, a napi kínálatot krétával írták a táblára. Az üzlet hátsó része egy magas bárszékekkel tarkított félkör alakú helyiség, benne bukósisakok és kesztyűk. 3D-s az internet, és megvannak a legújabb virtuális játékok is, ahol olyan valóságosnak tűnik minden, hogy egészen beleveszel. A virtuális emberek a világhálón közzéteszik vágyaikat, jellemrajzokat küldözgetnek, hogy megtalálják az igazit, vagy éppenséggel szexpartnert keresnek a chaten. De sohasem fordulnak a szomszédjuk felé, sohasem néznek egymás szemébe.

Grill szerint a bárszéken bohóckodó emberek olyanok, mint az idióták, önfeledten hintáznak, fészkelődnek, ajkuk szétnyílik a bukósisak mögött. Grill soha nem látta magát kívülről, ahogy a számítógép képernyője előtt megfeledkezik térről és időről.

Egy pohár vörösbort rendel. Nem engedi, hogy a pincér előadást tartson a csersavról és a talajviszonyokról, hanem egyből öntet magának az ajánlott nedűből. Ilyen helyen egy ital közel annyiba kerül, mint amennyiért bevásárolt. Kér egy pohár csapvizet, ami meglehetősen extravagánsnak tűnik. Miközben kortyolgatja a bort, átfésüli a termet, emberek és benyomások után kutat. Radarjai a nap éber órái felé fordulnak, mindent elraktároz a hátsó agyféltekébe, az összes szerkezetet és képet. A foszforeszkáló másodpercekben megvilágosodik egy-egy benyomás, mielőtt leülepedne. Két párt lát, az egyik beszélgetésbe merül az étel fölött, a másik hallgat. Van itt egy zajos társaság, a sarokban egy magányos alak újságjába temetkezik. Vendégek ülnek a pinceablakokhoz állított nyersre gyalult tölgyasztaloknál, tetejüket hatalmas csomók tarkítják, az éleket leszegték lakkozott lécekkel. A székek ócskák, szedett-vedettek. Ez a rész éles ellentétben áll a virtuális teremmel, és szemmel láthatóan növeli a hely báját.

Belekortyol a borba, szájában alaposan megforgatja, hogy időt adjon az ízlelőbimbóknak, mielőtt leeresztené a torkán. Örömét leli a szőlőskertben, mely burjánzásnak indult a szájpadlásán, könnyű zamattal töltve meg a vákuumot. Az illat nyomán megelevenedik a pince boltozata. Éppen felemeli a fáklyát, hogy szemügyre vegye az asztalon táncoló árnyakat, amikor egy közeli hang megszólítja.

– Szia, leülhetek?

Grill bólint, térdét behúzva helyet ad maga mellett.

René

Sohasem felejtem el az első találkozásunkat. A bárszékén ringott, mint valami virág, beletemetkezve egy pohár – azt hiszem – burgundiba. A bor álmosan himbálózott, szélei kékesen ütődtek a pohár falához. Részegnek látszott, ahogy elmerült ebben a mozgásban. Összerezzent, amikor megszólítottam. Szempillája megrebbent, tekintete egy távoli, idegen világ mélyéről tért vissza hozzám, szemlátomást fényéveket utazott.

Landoláskor sarka megcsikordult a lábtartón, amely gyűrűként ölelte a bárszéket. Edzőcipőjét lefelé fordította, kiegyenlítendő a gravitációs hatást, aztán rám nézett. A tenger mélyéről bukkantak fel szemei, a pupillákat hullámzó vonalkák tarkították, amihez foghatót eddig csak a tintahalaknál láttam. Sokáig fókuszált, közben mintha többször is átszíneződött volna a szeme, aztán térdét behajlítva helyet adott maga mellett az asztalnál.

Leültem, egyik lábam felraktam a lábtartóra, a másikat lefelé lógattam, hogy felé fordulhassak. Beletúrtam a hajamba, kissé megbolygattam a tincseket, majd szemöldököm kérdőn felvonva megragadtam az üveget, amit a csapos elém rakott a pultra. Csak akkor töltöttem, amikor szeme huncutul megcsillant. Szóhoz sem engedve a pincért, aki amúgy is belefáradt már, hogy mindig tiszta poharat tegyen elém, megvettem az egész üveget.

Koccintáskor tekintetünk összeforrt. Mosolyogva bólogattunk egymásra, mint két csillogó flitterekbe bújt artista, mielőtt nekivág a kötélhágcsónak.

A tűzgyíkra emlékeztetett. Tetszett, amit láttam, amikor egymás szemébe néztünk. Csodálkozás, kíváncsiság, hullámzó benső. Amikor meghallottam a nevét, kitört belőlem

a nevetés. Annyira illett a punkfrizurájához, égnek álló fekete és égővörös tincseihez. Miközben lelkesen mesélt a munkájáról, fejbőre lángra gyúlt, szikrát szórtak a hajtincsek.

Homlokom a bárpult széléhez támasztva meséltem neki az elhagyott nyaraló kertjébe zuhant űrhajóról. Szédülni kezdtem, fáradt voltam az időeltolódás miatt, hiszen hosszú út volt mögöttem, az űrben jelzőfényként világító Orion csillagkép Lófej-ködéből érkeztem. Meséltem a hullámzó erdőkről és a folyékony légkör korallzátonyairól. Megragadtam a kezét, hogy érezze a kopoltyúkat, melyek az állkapocs alatti finom porcokban bújnak meg, s amikor földet érek, bezárulnak a bőr rejtekébe.

Meséltem utazásaimról az idő titkos járataiban, és az idegen bolygók lakóiról. Nem kételkedett a hallottakban, hidat vertek közénk a szavak, amin átkelhetett a kölcsönös vonzalom. Még aznap éjjel felvitt magával a tetőre.

Alattunk a város fényben fürdött. Kéz a kézben, egymástól megbabonázva hallgattuk az antennák koncertjét, amibe beleszövődtek a távoli égitestekről érkező jelek, tarkónk hátrafeszült az elképesztő hanghatás alatt. Enyhe éjszaka volt. Végignéztük, ahogy a tengerszorosból felbukkanó felhők takarót vontak a város fölé, melyre ködpára ereszkedett.

Az egyik felhő megnyílt, eső permetezett arcunkba. Elindultunk lefelé. Az volt az érzésem, amikor a tetőre vezető nehéz ajtóval bajlódott a lépcsőn, hogy a ház egy hatalmas, merülésre kész tengeralattjáró. Éreztem a gyomromban. Az eső bevert a nyíláson, kis tócsát hozva létre. Éppen alatta álltam, egyetlen égő világított a padlás számozott lomtárai között, a műterembe vezető ajtó résnyire nyitva maradt.

Amikor a csapóajtó a helyére került, lecsúszott az egyik vállpántja, szabadon hagyva a tetoválást, mely harsány színeivel lefut a melléig. Felnyújtottam érte a karom, és ölembe vettem, hajából esőcseppek spricceltek a gallérom alá.

Sokáig álltunk a tetők fölötti városhoz vezető lépcső alján. Nem csókolóztunk, csak némán összeölelkeztünk. Újszerű érzés volt testének megtapasztalása, egészen belebizseregtem, a padlást egyik pillanatról a másikra szén és csillagszóró illata lengte be.

Egymásba kapaszkodva indultunk a szobája felé, át a fény alkotta résen. Keljfeljancsiként átevickéltünk a küszöbön, eljutva a kanapéig, és a párnákra dőltünk. Abban, ahogy magához szorított, érezni lehetett a fellángolást, mégis vergődött karjaimban. Mellére hajoltam, és megsimogattam a fülcimpáját, amire mozdulatai teljesen szétszakadtak. Egyik részük ki akart szabadulni, másik felük oda akarta adni magát. Puha volt, mint a vaj, csigavonalban áradt a melegség öléből a térde fölé. Gyengéden magamhoz szorítottam, odaadón. Nyöszörögve préselte össze ajkait. Egy pillanatig azt hittem, belém harap, ehelyett fülembe súgta:

– Nem, René, ezt nem szabad.

Azonnal leálltam, és visszahúztam a térdem, majd vállánál fogva eltoltam magamtól. Erősen zihált, erősebben, mint én. Fejem megdöntve, kérdőn néztem rá, de szemében nyoma sem volt kétségnek. Kiszabadította magát, gyengéd tekintetével lehatolt kétlaki lényem mélyére, és határozottan azt mondta:

– Nem szeretem a lányokat, de alhatsz a kanapén.

Felállt, megigazította a vállpántját. Paplant és párnát bányászott elő a szekrényből, és megágyazott a kanapén. Hozott egy pohár vizet. Mozdulatai biztonságba ringattak, elálmosodtam. Levendulát tépett az ablakban álló cserépből, és a virágokat szétszórta az ágyamon. Lejjebb tekerte a világítást, én meg bebújtam a paplan alá. Minden összetört levéllel kiszabadult egy kis boldogság. Becsuktam a szemem, és izgatottan vártam a folytatást.

Üldögélt egy kicsit az ágyam szélén, nem mesét mondott, az életéről mesélt. Azt hiszem, egy pillanatra elszunyókáltam, távol jártam, botladoztam a nyári esőben. Végül homlokon csókolt, felállt, és egészen letompította a világítást, de nem oltotta el teljesen.

Aztán ugrott egyet, és leginkább valamiféle táncfigurára emlékeztető mozdulattal fél fordulatot pörgött a tűzoltórúdon, mielőtt a mélybe csusszant. Aznap éjjel integető kezét láttam utoljára.

Bogdán Ágnes fordításai

Grill 2005. – *Grill* regény 2005.
René regényrészlet 9–17., 18–21. o.
Gyldendal København

Ib Michael 1945-ben született, indián nyelveket és kultúrát tanult a Koppenhágai Egyetemen. 1970-ben debütált az *Egy eddig soha nem látott álom a hajókról* című kísérleti szöveggel, majd – jelentős alkotásokat hozva létre – számos műfajban kipróbálta magát.

Sajátos stílusát a gyakran meglepő fordulatokat hozó ugrások jellemzik. Szívesen él a mágikus realizmus eszközeivel, feszegeti a racionalitás határait, noha elbeszélőként a valóság elkötelezettje. A mágikus elbeszélés világához híven vallja, hogy bármi megtörténhet.

Pályája során számtalan elismerésben részesült, átvehette például a Dán Akadémia Nagydíját, a Søren Gyldendal Kiadó rangos elismerését, és megkapta a Kritikusok Díját. 1995-ben a „Dánok Kedvenc Írója”-vá választották.

Klaus Rifbjerg

Krónika: Kifelé a semmiből

Egy költő verseket olvas: amikor legjobb — legszomorúbb, legmélabúsabb, legélénkebb, legvidámabb — a költészet, olyan a fénye, mintha maga volna a szeretet.

Nincs mese, életképes költészetet csak a fájdalom, a kétségbeesés, a vágyakozás és a humor képes teremteni — még akkor is, ha a szeretetről van szó! Ha a biedermeier vagy a tegnapelőtti költészetről beszélünk, talán a negatívat nevezhetjük meg a modernizmus velejeként. Ahogy olvasom Asger Schnack *Szerelmeskönyv* című kiváló antológiáját (Aschehoug 1999), csaknem mindegyik szövegben igazolódni látom előbbi állításomat. Vegyük például a szélsőségesen modernista Henrik Nordbrandtot, aki így szól a szerelemről:

olyan vagy mint egy film
a húszas évekből azok a hűhűde-
boldog hintázó bársonyszemek
ahonnan nagyon művészien
csöpög a jövőfájdalom
verseim anyja
ómódi kacérkodások divatszeszélyek
a szekrényfiókban
tízéves levendulák és egy egészen
lenyűgöző púderdoboz
egy ritka erényes
sokszor megszeplősített menyasszony
és mégis muszáj szeretnem a szemed
álfájdalmát a te két
viruló morfiumfádnak
melyek alatt
szorosan szétválva
magunkat szeretjük

Egy hollywoodi anekdota szerint Anatole Litvak orosz–amerikai filmrendező, akinek más bevándorlókhoz hasonlóan voltak bizonyos gondjai a nyelvvel, egyszer rákiabált a stúdióban szeretkező párra: „Move closer apart, please!" Ez az utasítás önkéntelenül rímel arra a nordbrandti elképzelésre, hogy a végérvényes elválás teremti meg a legnagyobb intimitást, s igazán csak akkor kerülhetünk közel magunkhoz, és így egymáshoz is, ha az irrealitás álfájdalmát alapfeltételként kezeljük, és a viruló morfiumfák hozzák meg az alvást s vele az álmot, melyben lehetővé válik az eggyéolvadás.

Ezzel kapcsolatban úgy tetszik, elkerülhetetlen áttérni a szkaldok Ádámjára, lássuk hát Oehlenschläger változatát:

A rózsák harmatosan állnak itt
Az árnyékból derűs urnák kilesnek
Sugárnyalábjai hűs holdezüstnek
Virág-bíborral színük keverik.
Az árnyas fák alatt illataik
Adják mérgét Erósz nyílvesszejének
Lángolva élvezik nyugtát a kéjnek
S igézve álmodják álmaik.

De lám, hűvös tetők alatt szelíden
A rózsa lángol s mind szépségesebb
A lombok közt e boldog lakban itt.
Aludj, te drága rózsabimbó, szépen!
S ki boldogabb az éjben nem lehet
Ha adnám álmod búcsúcsókjait.

Persze a virágzó morfiumfákat itt egyéb árnyasságok helyettesítik, de senki nem vétheti el az álom, a vágy, a gyötrődés, az idegenség közös hangulatát a több mint száz év választotta két szövegben.

Mindkettő csöpög a „jövő fájdalmától", és észrevehető, hogy mindkettejüknél éppen ez „a vers szülőanyja". Ami meg a szerelmet illeti, hát Erósz nyila még mindig mérgezett! Miként várható volt, a pécé undorral kiköpi a 'harmatos', 'illat', 'holdezüst', 'bíbor', 'árnyas' és 'igéz' szavakat a helyesírás-ellenőrzésnél.

Még el sem jutottunk a szerelemig, máris eltűnt. Még el sem jut a szerelem akárkiig, már ő sincs ott:

Amikor alszunk
Két madár a szívünk
Kint a sötétben meg a városban.
A házak közt megtalálják az utat,
És övék minden idő, az egész menny.
Messzire érnek pár másodperc alatt –
Kitárják szárnyaik és átfogják a várost
Hangtalan, távoli villámként csavarognak
Ahogy a tollak legjobban érzik az oxigént:
Erdők, a tenger, emberi agyak
Eloldott álmokkal megkötözve.
Ezért álmodunk –
A mosolyod tudja, szemhéjadon az erek
Alvásod hangjai, sshh, sshh,
Szíved madár künn a sötétben,
Hang idebenn a sötétben.
Oly fehér a bőröd és én megint érezhetem
Ezt a boldog szorongást a haláltól.

Michael Strunge az álom segítségével könnyedén felülemelkedik mindenfajta freudi közhelyen, és a szerelmi aktus csúcspontjaként jellemzi „a boldog szorongást a haláltól". Megint az egyidejű összeolvadásról és menekülésről van szó – a kint a városban lebegő szívről, a la petite mort gondolatára az eksztatikus önfeledésről mint szerencsés menekülésről. De az erjesztőszer a halál, a boldogság pedig boldogító csalás. Tudta ezt Emil Aarestrup is:

Erősebben körém fond
Gömbölyded hű karod;
Ölelj, amíg a szíved
Meghitt s nekem dobog.

Mert mostmár nemsokára
Eltűnünk mint levél
Ha száráról levált már
Mint hab folyó színén.

Ezek a szövegek, melyeket sok-sok év választ el egymástól, közvetve Platón régi eszméjében gyökereznek, hogy az ember széthasított élőlény, mely egyszer kettéválasztva örökké keresi a másik (jobbik?) felét, de sohasem találja meg, eltekintve attól a rövid pillanattól, amikor a progenetikus összeolvadás végbemegy, és létrejön a széthasadásra kész új individuum.

Az ember bizonyos esetekben szabadulásnak érzi, hogy nem kell többé üzekednie, s ez felrémlett a Vén Bütyökben, ahogy Skagenben nevezték Holger Drachmannt, de hát ő is annyi éven át folytatta, hogy mégiscsak érezni belőle egy csepp keserűséget:

Elcsöndesült idebenn,
Nincs semmi láng.
Megbomlott hangszer
Húrt a porba ránt.

Koporsófedélre
Kattant a zár...
Isten, ó, hála:
Sohase már!

Hogy ezzel egy egész korszakra csukja a zárat, Drachmann nem tudhatta, de így történt, és annak a hajónak a fedélzetén, mely Koppenhága fél értelmiségét vitte észak felé, hogy Grenen homokjába temesse a dalnokot, ott ült Johannes V. Jensen és csikorgatta a fogát.

Ezután másképp kellett alakulniuk a dolgoknak, és másként is alakultak a 'Reggelinél'-lel, az 'Interferenciá'-val és 'A Memphis állomáson'-nal, de nem valami sokáig, az idill gyorsan helyreállt, és bár a szép 'Envoi' a nevében hordozza a vágyakozást, a szenvedélyben benne van a teamelegítő:

Kitárja hűvös
Kezét a polc most
A nyári holdnak.
Egy év múlva:

Éppolyan bükkök
S világos éjek
Éppoly boldogság!
Egy év múlva:
Rigó füttyönget
Tavasz-fuvallat
Kél már, barátném!
9 év múlva:
Éppolyan bükkök
S világos éjek
Éppoly boldogság!

Kétségtelenül nő az áramlás ereje, ha az 'Envoi' mellé sorolva Jensen 'Cecil'-jére vetjük pillantásunkat, melynek főszereplője ugyanazt a nevet viseli, mint Blicher hősnője a 'Gyapjúkereskedő'-ben, de ezzel (a jüt helyszíntől eltekintve) véget is ér a hasonlóság. A 'Cecil' hamisítatlan himmerlandi történet olyan szerelemről, mely nem vezethet máshová, csak a pokolba, mert túlságosan is merev, túl indulatos, túlságosan képtelen a kompromisszumokra és túlságosan függ a bevett társadalmi szokásoktól. Cecil büszke, gyönyörű és megközelíthetetlen. Kérője, Anton büszke és pipogya, és amikor nem képes azonnal megkaparintani Cecilt, elkezdi nyakalni az italt, mint tíz lefolyó egyszerre, és vadul száguldozni a lovakon. Nyomasztóan és jól végződik, mert Cecilt végül elfogja valamiféle poétikus dac, és mielőtt még bárki is szólhatna Johannes Jørgensennek, Cecil és Anton már házasok, és a férfi egy éven belül elissza a birtokot, majd még tovább csúszik lefelé, de amikor már csak mászni tud, és Cecil felkészült, hogy kihajítsa, találunk itt egyfajta szeretetet – oly idejétmúltan kedélyes ábrázolásban, amilyennek századunkban csak egy Johs. V. Jensen tudott nekiveselkedni.

Hogy mit akart mondani, hogy fellépjen Jens August Schade ellenében, senki nem tudhatja, de én úgy vélem, a 'Madame d'Ora' szerzője (összeszorított szájjal) elismerően bólintott volna a 'Jensine' alábbi szövegrészére, ahol a hősnő a színpadon olyasmit művel, amit nem lenne szabad, s ezzel megerősíti a szerelem jogát arra, hogy határokat szegő, életveszélyes és szórakoztató legyen: „A nézők megrémültek a váratlan eseménytől, ámde Jensine csak szavalt:

»Most pedig széles szárnycsapásokkal felröppenünk az égbe« – de hirtelen tárgyat váltott, mintha nem bírná elviselni a szöveget, mely túlságosan rémisztő ahhoz, hogy ráruházza érzelmeit – »– megpödörte bajszát, mint valami atletikus macska« nem erről beszél Aiszkhülosz, mielőtt a Fúriák áthajóznak a Sztükszön az alvilágba? A nézők meglehetősen összezavarodtak. »De hát Zeusz segít majd nekünk – vezeti lépteinket –, és ha hiszünk benne, az égben fogunk ringatózni«.

Kövér könnyek gördültek a szeméből – valóban átérezte, amit mondott. Mint ahogy Halifax Carlsen hallotta a madárdalt túl a mozdony dübörgésén, noha, mondta, ez teljes képtelenség. A férfit forróság öntötte el – érezte a tavaszt magában is, a nőben is...

Jensine rövid szünetet tartott utolsó válasza után, de könnyek csillogtak a szemében: »Most pedig ég veled, élj boldogul, hajdani szerelmem. Hazautazom az én kis Kertemindémbe. Látod, nem mehetek veled.«

Könnyek csillogtak a nézők szemében.

»Kertemindében is van Isten«. (Amúgy ez a történet.) Jensine leeresztette a karját".

Alapjában ennyi az egész: ha a szeretetről vagy annak hiányáról beszélünk, nem élhetünk a kéziratban álló, kétségbeesett szavakkal! Muszáj valami egyebet találni, esetleg

valami teljesen tébolyodottat (mint Jensine), s nekilátni álmodozni vagy verseket írni, mint a költők. Ennek talán félretájékoztatás lesz az eredménye, ahogy Jensine nézői is megtapasztalják, de őszintén szólva: nem képzelhető el, hogy olyasféle elragadtatás ez, mely kiváltképp értelmezhető az eksztázis rokonértelmű kifejezéseként?

Így pl. túlléphetünk magunkon, hogy egy pillanatra megfeledkezzünk az összes béklyózó kötelékről, a beilleszkedettek nyomulásáról, minden félmázsás elkoptatott szólamról, melyek éjjel-nappal egyhuzamban beletiporják az ember fejébe az újságokat, hetilapokat és a tévéműsorokat. Talán ezenfelül lehetne esélyt adni a szerelemnek is; hiszen ez annál izgalmasabb, minél inkább szőr ellenében, nem pedig szőrmentén simogatjuk. Ahogy a macskatalpakról írja Jørgen Gustava Brandt:

Kisétálsz a semmiből
mint valami álomban
Jössz a semmiből
Puha léptekkel.

Kilépsz a sötétből
Mint fényből az árnyék
Nem a napból, nem
a lámpa éjéből
Hanem a semmiből, puha léptekkel.

Egyszerűek a kulcsszavak: hálni, hús, halál. A költészetet tárgyaljuk, de amikor legjobb (legszomorúbb, legmélabúsabb, legélénkebb, legvidámabb), olyan fényt hordoz, mely csaknem azonos magával a szeretettel. Ami figyelemre méltó, hogy a költészet, akárcsak a szerelem, nem megmagyarázható. Ugyanis nem a napból, nem a lámpa éjéből jön, hanem a semmiből, puha léptekkel.

Új házasok

1. *Az összes kirakatüveghez*
   nyomva újházas orrunkat
   indulunk bevásárolni.
   Fojtott örvendezésben ringatózva
   úszószárnyat úszószárnyba öltő
   pingvinekre hasonlítunk hátulról.

2. *Reszketve torpanunk vissza*
   40 és 60 watt között
   Micsoda élvezet amikor a biztosíték kimegy
   a villanyórában.

3. *Virágok hajtanak a nekünk*
   fogkefét árusító hölgy hajából.
   Szemérmesen veszünk kettőt.

4. Ugyan mit ér egy otthon kuktafazék nélkül?
Robbanása soha nem fogja
túlharsogni csókjainkat.

5. Te te csipkés köténben!
Kiáltozni kél kedv:
Nagyanyó! Nagyanyó!

6. Aggodalmamban
hogy legyűr a mozgás
teszek egy lépést hátrafelé
míg te fél kiló
szeletelt marhahúst veszel.

7. Soha ennyire még nem szerettem
az ébresztőórát
mint ezeken a reggeleken
amikor te, najádom
előbukkansz a dunyhák tengeréből.
Tollszülte Vénusz.

8. A csírázó polgáriasság
összes gyümölcse elfonnyad, kedves,
ahogy kioldod pizsamád fűzőzsinórját.

9. Újházas orrom odanyomom
hasad kirakatához
és megyek bevásárolni.

Szabadkikötő

A legszívesebben mindenki elterpeszkedne
a tíkfa-rakások körül
prüszkölne a szivardoboz
illatának gondolatától
és emlékezne a konyakkal locsolt mulatságokra
s a nyomásra a gyomorban evés után
majd rögtön áttérne
indiai képzettársításokra
és a bangkoki álomra
lám, a fa a bélyeg
így kezdte pályáját
H. N. Andersen, bárok, bordélyok
bélyegek, elefántdübörgés
melyet egy katonazenekar fújt
mígnem betöltötte a fejben
a képzelet korgásterét.

Átfogna mindent
de látásomat átültetik
szememből szennyszag-köhögésű
hajóürülékbe, örök grépfrútokba
felfalt villanykörtékbe
megrágcsált újságpapírba
és a furcsa mállásba a vízben
ahová csapódik a zuhanás.
Jel: a pépben egy
narancshéj.
Ez a fordított köhögés
hang elfogadhatatlan mint a
lótetemek leleplező lármája,
a látásom visszagördül
szemembe, marinált heringek
piával feltöltve
a megértés apró melléküvöltései.
Képváltás és koncentráció-igazítás
míg az ember meg nem érzi a körben forgó káoszt
táncosi alakot nem nem ölt
nehogy bekerítsék.
Szirénaszó, lengő daru
horgonyok válnak le egy hajó oldaláról
háromtonnás kikötőoszlopok
hullnak elemeikre a balettcipők
érintésétől, lelapított
géppuska szórja egyesével
foglalatukból a macskaköveket
kő-pezsgősdugók fala
hűvösség, üdvösség.

Kopár, kopár – üdvös kopár
a dolgokon kívül a világ minden egyébnek
eleven bukás, te meg én
a meghasonlás folyamatos pillanatától vezérelten
az egyetlen eleven lények hogy felálljunk
szembenálljunk.
A nap harmincfokos
hideget fúj ránk
árnykép-teremtő
teremti és szemmel tartja
árnyékaink bűntudattal terhes
járását, ahogy a falon együtt
mind nagyobbra nőve veszekednek
elhagyják ezt a területet.

Miszoglád Gábor fordításai

Krónikus ártatlanság

Helle megjelenése az én életemre is sokkolóan hatott. A nőiségre mindig is mint valami idegenre tekintettünk, kivéve, ha anyánkról volt szó. A lányokat csitri, némber vagy hölgy feliratú skatulyákba soroltuk, amikor pedig lányokként emlegettük őket, vagy gondoltunk rájuk, mindig érinthetetlenek és elérhetetlenek voltak számunkra.

És akkor hirtelen teljes valójában berobbant életünkbe Helle. Megjelenését akkora füstfelhő kísérte, hogy meresztgetnünk kellett szemünket, hogy alakját tisztán és világosan lássuk. Szerintem a szexualitás csak jóval a vele való találkozás után ébredt fel Torében. Először a kapcsolat külső körülményeit kellett elrendeznie, a nemiség, melyet a lány felbukkanása szinte megbénított, csak később lépett működésbe.

Már Helle kontúrjainak felismerése is nehezemre esett, hiszen kénytelen voltam gondolkodás és a szokásos mérlegelés nélkül elfogadni őt.

Fokozatosan lépett elő a ködből. A fény, mely a tornatermi estén beragyogta alakját, több-kevesebb erővel továbbra is ott lebegett fölötte. Fénytündér volt, mert nőiessége a bőrén át is sugarakat bocsátott ki, elvakítva a részegeződő szempárt. Teljesen lenyűgözött. Ha éreztem is nemi vonzalmat iránta, ez csak ritkán tudatosult bennem, csupán azokban a pillanatokban, amikor rám nézett ugyan, de nem látott, miközben én úgy éreztem, hogy szeme mellkasomat pásztázza; lehetetlen volt nem észrevenni a gyomromban jelentkező érzést. Ám mindez csak a pillanat törtrészéig tartott; amikor a szellemi fáradtság erősebbnek bizonyult a tudatnál, és egy másodpercre elfeledtette velem Torét és azt, hogy Helle az ő kedvese.

Egyébként éppen az a tény tudatosult bennem leginkább, hogy Helle Toréé. Attól a naptól kezdve, hogy barátom az idétlen tornateremben találkozott vele, tudtam, hogy végre bekövetkezett az a titokzatos valami, és azóta folyamatosan azért küzdöttem, hogy megismerjem és megnyerjem magamnak a lányt, ami elengedhetetlenül szükséges volt saját létjogosultságom biztosításához.

Csodálatos teremtmény volt, ahogy a csinos fruskák szinte mindig csodálatosak és kivételesek. Nem vihogott vagy idétlenkedett, ami kortársaiban annyira riasztott. Szerintem ez a szakasz kimaradt az életéből. Mintha már egy korábbi létezés során átesett volna rajta.

Mosolya még ragyogóbbá varázsolta az őt körbelengő fényt, de ennél még szembeötlőbb volt valami rémületféle, igen, egyenesen rémület, mely időnként megvillant a szemében. Volt benne valami meseszerű, mintha egy gonosz boszorkány azt jósolta volna neki, hogy amikor betölti egy bizonyos életévét, varangyos békává fogja változtatni, és ezekben a pillanatokban váratlanul feltűnt, hogy beteljesítse a jóslatot. Helle ilyenkor idegenné és titokzatossá vált, másrészről viszont valamiféle rokonságot véltem felfedezni közöttünk.

Bizonyára Tore is átélte a rémületet, arca elváltozott, aztán mintha zavaros vízből bukkanna fel, megtisztulva, büszkén kilépett a partra; indiánarcát a nap felé fordította, miközben beragyogták az új létezés tiszta sugarai. Én inkább fémre hasonlítottam, akibe az élmények savként marták be magukat és kitörölhetetlen képeket rajzoltak; közönséges groteszk tapasztalataim a lehető legélesebben vésődtek a háttérbe. Valószínűleg ez történhetett Hellével is.

Finom lénye elegánsabbá tette beszédemet. A maga sajátos módján formált minket, így jelenlétében észrevétlenül megváltoztunk, megnyugodtunk, és a mondatok nem hatalmas mesterkélten verdeső madárként hagyták el szánkat, mely nem talált leszállásra alkalmas ágat. Mintha kötelezettségeink lettek volna vele szemben, de olyan jogokkal is felruházott, amelyek sokéves magányos hímlétünk után kolosszálisnak tűntek. Leginkább Tore élvezhette ezt, de az én hatósugaram is kitágult, sőt még az ellenkező nem közelsége okozta görcs is csökkent.

Naprendszert alkottunk, melyben Helle és Tore volt a nap, én pedig a körülöttük keringő bolygó. Legalábbis ilyennek látott minket a külvilág. És a kép helyesebb volt, mint hitték, mert ők ketten tényleg nap voltak, szomorú holdam fényét a nagy tűzhely hangulata határozta meg.

Helle varázsa egyre erősödött, mert fogalmunk sem volt róla, ki ő. Néha úgy éreztem, talán nem is létezik; amikor átlépett a kerti kapun, és mi már nem láthattuk, egyszerűen beleveszett a világegyetembe. Nem voltak barátnői. Apjára, aki talán meghalt, vagy valami távoli országban élt, csak homályosan utalt Torének. Junkersen asszony talán ismerte a boszorkánymesterség minden csínját-bínját, és egyszerűen a levegőből hozta létre ezt a csodálatos teremtést azért, hogy hatalmába kerítsen minket.

De a mindennapok Helléje minden kételyünket egy csapásra vénasszonyok fecsegésévé változtatta.

Vasárnaponként gyakran sétáltunk az erdőben hármasban. Ezeken a békés, boldog hétvégeken minden tökéletesnek tűnt. A napok szinte teljesen összemosódtak; mintha mindig szitált volna az eső, és mintha lett volna valami kesernyés a levegőben. Ezek a reggelek szinte maguktól teltek el, a villamoson semmi különös nem történt. Az előttünk álló együttlét gondolata meghitt melegséggel töltött el minket. Kirándulásainkat a külső szemlélő jelentéktelennek tarthatta, de számunkra szinte szakrális jelentéssel bírtak, mert hétköznapi találkozásainkon túl is együtt voltunk, megerősítve, hogy vasárnap is szükségünk van egymásra, amikor mindenki otthon durmol, vagy ásítozva üldögél a reggelije fölött. Minden esős novemberi és februári vasárnap a gyorsvasút peronján találkoztunk. A vonat érkezéséig tréfálkozva lökdösődtünk, miközben megbeszéltük az elmúlt hetet, ők kéz a kézben, én úgy egy lépésre tőlük, kezemet hátam mögött összekulcsolva, amikor pedig valami vicceset mondtam, kissé előrehajoltam.

Aztán begördült a vonat, mi pedig beszálltunk. A kocsi a néhány vasárnapi vendégségbe siető, selyempapírba csomagolt virágot tartó utast leszámítva szinte mindig üres volt. Általában egy sarokba telepedtünk le, ők egymás mellé, én pedig velük szembe.

Helle kicsit sápadt volt ezeken a délelőttökön, kicsit elgyötört a hosszúra nyúlt szombat után, melyet általában Toréval töltött, és órákon át csókolóztak. Amikor vasárnap elszabadult az anyjától, egy ideig csak ült, és hunyt szemmel erőt gyűjtött, miközben a vonat átdübörgött a nørreporti alagúton. Amikor a kocsi Østervoldnál kibukkant a kupén kívüli szürkeségbe, arca egészen halovány színekben játszott, én pedig azon kaptam magam, hogy önkéntelenül elnyomom a cigarettámat, nehogy a füst zavarja a szemben ülő törékeny alakot. Mellette ott trónolt a tagbaszakadt Tore, a lényében rejlő melegséget hatalmas sálba bugyolálta, mely úgy huszonhatszor körbeérte a nyakát. Vasárnapi erdei kirándulásainkon mindig széldzsekit viselt, és állandóan csuromvizes lett, mert nem volt hajlandó esőkabátot felvenni.

Lassan ejtettük a szavakat, és élveztük a beszélgetés során felmerülő számtalan közönséges témát, melyeken időnként oly harsányan nevettünk, hogy a cserepes növények hintázni, a reggeli fáradtsággal küszködő férjek pedig rázkódni kezdtek a légmozgástól. Az eső hatalmas cseppekben esett az Øresund felől, amikor Klampenborgnál leszálltunk, és a peronon a kijárat felé tartottunk, majd át a téren a Røde Portig.

Az ismétlődés csak még termékenyebbé tette kirándulásainkat, mert szinte menet közben is növekedtünk. Az Állatkertnél mindig megbámultuk a lovas kocsikat, és megegyeztünk, hogy egyszer kipróbáljuk őket, de ebből sosem lett semmi sem. Az ember csak valami különös alkalommal kapaszkodik fel egy ilyen alkalmatosságra, például amikor leérettségizik. Egyébként is csak megzavartuk volna a vasárnapi szertartást.

Még az a bolondság is hozzátartozott a rituáléhoz, hogy a Főpályaudvaron találkoztam velük, ahelyett, hogy az Østerport állomáson szálltam volna fel. Az egész nem lett volna az igazi, ha nem tartjuk be az egyszer kimondatlanul elfogadott menetrendet.

Különösebb fecsegés nélkül belegázoltunk a ködös, nyálkás bükkerdőbe. Előbb felderítő hajóként cikázva elébük kerültem, majd a farvizükön eveztem. Ismerőssel sohasem találkoztunk ezeken a nyirkos napokon, minden csak a miénk volt. A rövid gyaloglás után Helle arca teljesen megnyugodott, öntudatlanul a belekaroló Toréra támaszkodott. Beletrappoltunk néhány méretes pocsolyába, de észre sem vettük, mert a nyugalom és az együttlét hatására lassacskán feltöltődtünk.

Utunk szinte végig lent vezetett a mezőn, így teljes hosszában nem láthattuk, de követtük a kastélyig. Ott megálltunk, és kicsit bámészkodtunk a ködben. Találtunk egy kupac régi, megfeketedett havat, melyből csupasz kézzel hógolyót gyúrtam és az egyik pihenő szfinx mellbimbójára tettem. A hűs melltartóról társalogtunk, miközben az olvadó hó lepottyant, erre hátat fordítottunk, és a Fortunvejen felé vettük az irányt.

Csak ritkán panaszkodtam, hogy egyedül kell csatangolnom, de az érzés pillanatokon belül elpárolgott, mert úgy éreztem, szentélyben vagyok, ahol az ember uralkodik az ilyen kitöréseken.

A Fortunában összedobtuk a pénzt teára és süteményre, melyet a pincér mindig egy kézben tartott, és felszolgálás közben karjával sajátosan legyezett, ez szintén szigorúan hozzátartozott a kirándulásainkhoz. Testünk gőzölgött, mint a lovaké, amikor beléptünk a melegbe, arcunk pedig kipirult a teától. Sosem laktunk jól.

Miközben folytattuk utunkat, besötétedett. Az országúton mentünk Lyngbyig, kissé izgatottan, és kezdtük érezni a lábainkat. El kellett nyomnunk az elválás és a hétfői iskola gondolatát. Lassacskán beléptünk a Hellére boruló árnyékba. A frederiksberg-i ház hervadt borostyánjával, tornyaival és hatalmas, fekete ablakaival fenyegetően magasodott fölénk.

Lyngbyt általában öt óra tájban értük el, és cigarettára gyújtottunk, amíg a gyorsvasút feldübörgött a tóparti szakaszon. Amint beszálltunk a kocsiba, a meleg a lábunkba ereszkedett, és hatására szinte mozdítani sem bírtuk. Tompán bámultuk a kinti fényeket, amint a távolságtól függően különböző tempóban húztak el az ablak előtt. A kirándulást álomszerűen éreztük valahol a testünkben, most már csak az előttünk álló dolgokra gondoltunk.

Ők Hellerupban átszálltak a frederiksberg-i vonatra, én pedig Østerportig folytattam utamat. Hátradőltem, és felszegett fejjel figyeltem, ahogy Tore feláll és felsegíti Hellét. A csomagtartóból levette sapkáját, a fejébe nyomta, pár pillanatig még ott álltak, majd elköszöntek és az ajtóhoz mentek. Közben a vonat begördült az állomásra, és füttye még élesebben visszhangzott a fedett megállóban. Mielőtt eltűntek volna a másik vonaton, megfordultak és visszaintegettek, de mégsem váltak sóbálvánnyá, egyszerűen folytatták útjukat és belevesztek a tömegbe. Nyugtalan szívvel, és mégis eltelve helyezkedtem el, miközben a szerelvény továbbindult. Így teltek meg élettel e meghitt vasárnapok, melyek végül mégis a kielégítetlenség szúrós érzésével értek véget, ami arra ösztönzött, hogy újra és újra felkerekedjünk, és ugyanígy végigcsináljuk az egész szertartást, miközben abban reménykedtünk, hogy valami csoda folytán megváltozik a világ.

Helle még mindig idegen volt, de ezeken a napokon mégis mintha erősebb köteléket jelentett volna Tore és köztem. Amikor összeszedtem a bátorságom és belékaroltam, úgy éreztem, mintha barátomat érintettem volna meg olyan bensőségesen, ami egyébként lehetetlen lett volna. A kirándulás után hazaérve úgy faltam fel a vasárnapi vacsorát szüleimmel, bátyáimmal és sógornőimmel, hogy közben lélekben teljesen elkalandoztam, így fogalmam sem volt, miről beszélgetnek. Arra a kérdésre, hogy jól szórakoztunk-e, sem

igennel, sem nemmel nem tudtam válaszolni, csak morogtam valamit a bajuszom alatt, mire legidősebb bátyám megjegyezte, micsoda undok alak vagyok.

Aztán az első adandó alkalommal besurrantam a szobámba, és elővettem a könyveimet, anélkül, hogy ténylegesen tanultam volna. Végül betántorogtam az ágyba, és mély álomba zuhantam. Fehér ablakpárkányokról álmodtam, melyben virágtalan zöldnövények álltak, nyirkosak, mint egy trópusi dzsungelben.

Hétköznap ritkán láttam Hellét. Tore mindennap elbiciklizett érte az iskolába és hazakísérte, mert a lány hét közben sehova sem mehetett. Az ajtó becsukódott mögötte, ő pedig köddé vált a hatalmas házban.

De néha hármasban találkoztunk a városban, ilyenkor igazoltan tartózkodott távol otthonról délután, mert el kellett intéznie valamit. Sétáltunk egyet a Strøgeten. Aztán Tore hagyta álmainkat beteljesülni. Büszkén vonult Hellét karonfogva, miközben az udvari bolond ide-oda ugrándozott mellettük, belelépett a vízelvezető csatornába, hol az egyik, hol a másik oldalról kerülte meg a szembejövőket, miközben megpróbált lépést tartani a párral, mely az indián orrát követve átvágta magát a tömegen.

Helle alakja beleillett az utca forgatagába. Szépségével kitűnt a többi lány közül, és járásában volt valami magától értetődő természetesség, melynek hatására valami elpattant bennem. Ritkán viselt fejfedőt, és amikor pár lépéssel megelőztek a tömegben, világos haja úgy fénylett, mintha az Úr napsugara egyedül az ő fejére hullott volna.

Először a Városházától a Kongens Nytorvig mentünk végig a Strøgeten, majd megfordultunk, és a szemközti járdán visszafelé is megtettük ugyanezt az utat.

Biciklimet a Városháza előtti téren állítottam le, ide visszaérve elbúcsúztunk egymástól. De időbe telt, mire végül tényleg elváltunk. Többször is a pedálra tettem a lábam, hogy induljak, de akkor mindig eszünkbe jutott valami, valakit még ki kellett tárgyalnunk, vagy éppen megláttunk egy könyvet az egyik kirakatban, melyet még gyorsan meg kellett néznünk, és így tovább, amíg csak Hellének fel nem kellett szállnia a villamosra, vagyis az utolsó, amit láttunk belőle egy szőke fej és egy zöld ruha volt, amint eltűnt a hatoson.

Egy darabig még zavartan meredtünk magunk elé. Aztán Tore visszatért a valóságba, oldalba bökött, mire én felpattantam a biciklimre és mappámmal a kormányon hazatekertem.

Időnként táncolni jártunk. A környező iskolákban mindig rendeztek tornatermi bálokat, melyeken rossz zenekarok játszottak, a srácok pedig ott téblábóltak szép és kevésbé bájos hölgyeikkel. Engem állandóan összehoztak egy mindenen vihogó fruskával. Fényévekre voltunk Hellétől és Torétól, akik csak egymással táncoltak, mindenkitől elszigetelten, buborékba zárva a forró katlanban. Két táncot kaptam Hellével.

Úgy tartottam, mintha a következő pillanatban el akarna tűnni a terem közepén, és akkor mi lett volna velünk? Az volt az érzésem, hogy kezem eltűnik tündérhátában, de akkor hirtelen megéreztem az illatát. Kezet váltottam kezében, nehogy megérezze, milyen melegem van. Tore az én kísérőmmel beszélgetett, de időnként szórakozottan felnézett, és pillantása végigsiklott a táncolókon, mígnem megnyugodva megállapodott rajtunk, mire arca felderült. Helle és én belekeveredtünk egy furcsa közösségi táncba, melyben az embernek mindenféle donnával kell táncolnia, Helle el is sodródott mellőlem. Tore felbukkant a táncparketten és beállt a férfiak sorába. A zenekar a Stan és Pan zenéjét játszotta, mi pedig úgy keringtünk, mint egy bivalycsorda. A zene elhallgatott, és bár Tore legalább négy hölgynyire állt Hellétől, egy szempillantás alatt ott termett, és szinte észrevétlenül félretolta a reménykedő ifjút, aki éppen meghajolt a lány előtt. Ő észre sem vette alkalmi lovagját, biztonságban érezte magát Tore mellett, mint az a madárka, mely leszáll a jól ismert ágra és kényelmesen igazgatja tollait. Én egy lila ruhás aggszűz mellett izzadtam, és

segélykérő pillantást küldtem Tore felé, aki fejét kicsit félrebillentette, így érezhette Helle hajának illatát. Sajnálkozva tekintett rám.

Hellével való megismerkedése után Tore egy kicsit visszafogottabb lett. Nem mintha idegenné vagy hideggé vált volna, de már nem volt olyan hangadó az iskolában. Még mindig vitathatatlanul őt tekintettük vezérünknek, de érettebbé, nyugodtabbá vált. Támaszkodni lehetett rá, és olimposzi sugárkoszorú vette körbe alakját. Nem magához ragadta a vezér szerepét, egyszerűen mindenki kívánságát kielégítve észrevétlenül belesiklott a szerepbe.

Helle változtatta meg, anélkül, hogy bármi különöset tett volna. Mágikus ereje, mely az anyjából áradó veszéllyel egyenes arányban nőtt, alakította Torét, így a fiú még nagyobbnak látszott.

Ritkán maradtam kettesben Hellével. Csak hármasban találkoztunk. Egy aranyló szombat este mindkettejüket vörösborra hívtam. Fél nyolckor csöngettek, az ajtóban Helle állt, egyedül. Kinéztem az indián után, de nem volt ott. Idióta arckifejezésemet látva Helle rám nevetett, mire végre összeszedtem magam és bevezettem.

– Hol hagytad Torét? – kérdeztem esetlenül.

– Kicsit késik – felelte.

– Vagy úgy – dadogtam felettébb értelmesen.

Miközben kibújt a kabátjából, elmesélte, mi történt.

– A villamos felé menet a sárkányos szökőkút peremén egyensúlyozott és belecsúszott. Hangos kacagásban tört ki, én először bambán álltam, aztán kezdtem megérteni a történteket.

– Látnod kellett volna, Janus, látnod kellett volna! – meggörnyedt a nevetéstől, így meztelen háta kivillant a haja alól.

– Egészen a melléig vizes lett. Belefeküdt és pancsolt, mint egy hatalmas óvodás.

Mindketten nevettünk, mire anyám kijött az előtérbe megkérdezni, mi történt.

Helle a nevetéstől szinte fuldokolva köszönt, és megmagyarázta a kacagásorgiát.

– Rettenetes – válaszolta anya a rá jellemző komolysággal, mellyel házasságuk alatt apám fertőzte meg.

– Hazament ruhát váltani – folytatta Helle. Aztán útban a szobám felé elmesélte, hogy is történt a dolog. A városháza felől gyalog mentek, amikor Tore megpillantott egy magányos galambot átszállni a tér felett. Meg akarta fogni, hogy örök szerelme jeléül a lánynak adja. Mivel nem sikerült elkapnia, másként akarta bebizonyítani szerelmét, az amager-i buszra várók legnagyobb megdöbbenésére hirtelen felugrott a szökőkút peremére. Mindkét karját kitárta, és teli torokból kiabálva sétált körbe; amikor éppen meg akart kapaszkodni az egyik kiszögellésben, megbotlott, és lábbal előre a vízbe esett. Az emberek megzavarodtak, fogalmuk sem volt, mit kellene tenniük. Az esés veszélyesnek tűnt, hiszen akár lábát is törhette volna. De indián hamarosan segítség nélkül kimászott, és karját győzedelmesen emelte a magasba, mintha a tömeg éljenzését fogadná, majd csuromvizesen lemászott Helléhez. A lány szinte tombolt a sokktól, és hazazavarta nadrágot cserélni. A fiú kedvese reakciójától megszeppenve, víztől cuppogó cipőjében boldogtalanul elrohant, vizes nadrágszárát szinte húzva maga után. Helle pedig felszállt a villamosra, hogy Janus ne várjon rájuk hiába a vörösborral. És azért is, hogy kicsit megbüntesse Torét. Most azonban egész testében rázkódva nevetett.

A nappaliból behoztam egy kényelmes széket, és leültettem. Én magam az íróasztalszékre telepedtem, és ahogy a nevetési roham után ott pukkadoztunk, rádöbbentünk, hogy életünkben először maradtunk kettesben.

Világosszürke szoknyát viselt, piros, hátul gombos pulcsival.

Helle számára teljesen természetes volt a szünet, de aztán észrevette, hogy én furcsán nézek és fészkelődöm.

– Megkínálsz egy cigivel? – kérdezte.

Felugrottam, és mindenfelé kerestem, mert teljesen megfeledkeztem róla, hogy vettem egy csomaggal, melyet ki is tettem a vendégeknek. Közben ő már kiszolgálta magát, én pedig tovább szerencsétlenkedtem a meggyújtásával.

Aztán én is vettem egyet, a szünet így még hosszabbra nyúlt.

– Hogy van az édesanyád? – kérdeztem a magam zseniális módján.

Hirtelen egy árnyék lépett közénk, megállt, meglegyintett, majd eltűnt, Helle pedig rezzenéstelen arccal felelte, hogy jól.

Némán cigarettáztunk tovább. Bekapcsoltam a kisrádiómat, bár tisztában voltam vele, hogy Torénak nem fog tetszeni, ha megérkezik. Gyűlölte a beszélgetés helyett lármázó masinákat.

A helyzetet csak tovább rontva az előző stílusban folytattam:

– Szerintem anyád nagyon kedveli Torét.

Helle szúrós szemmel nézett rám.

– Gondolod?

Tekintete nyílt volt, de amint kimondta a reménykedő szavakat, máris kifejezéstelenné vált.

Furcsa viktoriánus beszélgetésbe keveredtünk, de a labdát feldobtam, és most tanácstalanul keringett a levegőben, mintha nem tudná eldönteni, hol érjen földet.

A szavak fölöslegesek voltak, hiszen mindketten tisztában voltunk vele, hogy Junkersen asszony esetében nem beszélhetünk szeretetről vagy utálatról. Belőle teljesen hiányzott a rokon- és ellenszenv érzése, ő egyszerűen birtokolt, és amit nem birtokolhatott, azt gyűlölte.

Helle szemében egy csapásra kialudt a vidámság, mely a Városháza szökőkútjából csuromvizesen kimászó Tore látványától gyulladt. Helyette félelem parázslott valahol a pupillájában, mint valami gyenge, elhaló láng. Hajának fénye eltompult, és arcából egy pillanat alatt minden szín kiszökött. A lábam alól kicsúszott a talaj, kiléptem a sötétbe, és a felismerés, hogy mindketten ismerjük az erőt, mely veszélyként leselkedik világunkra, és nem tudjuk irányítani vagy megérteni, az összetartozás boldogtalan érzésével töltött el minket. Tekintetünk egy pillanatra keresztezte egymást a levegőben, de én lesütöttem a szemem és eszelősként babráltam a poharakkal, valamint az ajándékba kapott Chiantival. Korábban már kihúztam a dugót, hogy a bor levegőt kapjon, aztán újra bedugtam, és most olyan lassan vettem ki, hogy az már végtelenségnek tűnt, eközben a cigaretta füstje csípte a szememet, és könnyet csalt a szemem sarkába.

A helyzet szinte pattanásig feszült. Csöngetés oldotta fel, és Tore kis idő múlva széles karmozdulatokkal betrappolt a szobába, kék nadrágot és zakót viselt, melyet egyébként utált és sosem hordott.

– Konfirmáción voltam – harsogta vidáman. – A Sárkányos kútban, aztán elvesztettem a borostyánpálcámat, és alá kellett merülnöm érte. De rátaláltam. A hálás polgárok aranyszékben hoztak egészen idáig! – Átcaplatott a szobán, átölelte Hellét, elhelyezkedett az ölében és elordította magát:

– Vörösbort, Janus, vörösbort ide!

Soós Anita fordítása

Nygift 1956. – *Under vejr med mig selv* verseskötet 1956.
Frihavnen 1960. – *Konfrontation* verseskötet 1960.
Den kroniske uskyld részlet a *Krónikus ártatlanság* című regényből 101–112. o.
Gyldendal København

Klaus Rifbjerg (1931) a mai dán irodalom legtermékenyebb és legsokoldalúbb alakjainak egyike. Hihetetlen mennyiségű írói termésébe a több mint száz könyvön kívül rádiójátékok, film- és tévés forgatókönyvek is tartoznak. Először a *Kifürkészem magam* című verseskötettel jelentkezett 1956-ban.

Újságíróként és kritikusként ugyancsak ismert, egyebek közt az *Information* és a *Politiken* című lapokból; ironikus és szatirikus hangja nemegyszer hatott sokakra kihívóan. A modernizmus térnyerési küzdelmeiben, 1959 és 1964 között Villy Sørensennel együtt szerkesztette a Vindrosen c. folyóiratot, majd 1984-től hét éven át a Gyldendal könyvkiadó igazgatója volt.

Munkásságát számos díjjal jutalmazták, legutóbb 2001-ben az Újságírók Díjával és az Anyanyelvi-Díjjal.

Jacob Ejersbo
Északi erő

Szuka

Acsarkodik a kutya. Szemfogán nyál csillan, össze-összekoccanó állkapcsa léghullámokat indít az ölem felé. Háromszáz gramm hasis van rajtam, a mell és a szeméremszőrzet között. A szag megőrjíti a kutyát, torka csupán kéznyújtásnyira tátong ágyékomtól. Hátsó lábán ágaskodik. A járőr kezében megfeszül a póráz, a nyakörv az állat bundájába hasít. Pofája meleg levegőt lövell a fagyos estébe.

A járdán állok, háttal szorosan a falhoz simulva, csizmám alatt csikorog a latyakos hó. Csak néhány méter választ el Christiania főbejáratától, és akkor hirtelen a semmiből előront legalább húsz rohamrendőr kutyával. Próbálok kereket oldani a Loppen mögött; hátam ropogva morzsolja a koncertplakátokat. De nincs menekvés. Tőlem balra két narkós mered fásultan a kutyára, amelyik sakkban tart mindhármunkat.

– Lazíts, öregem! – mondja az egyik rendőr rutinosan, úgy hallom, koppenhágai.

– Ne mozdulj! – röffen rám sisakja mögül. Látom kivillanni metszőfogait, szúrós tekintetét.

– Nem csináltam semmit – bizonygatom elcsukló hangon. A kutya még mindig a pórázt rángatja. Egy fickó elvágódik a járdán, bokáját azonnal megragadja az egyik állat. Nem messze tőlünk a járdán és az úttesten zsaruk beszélgetnek izgatottan, lehetnek úgy tizenöten, recsegnek a walkie-talkie-k.

– Na mi van, narkós baba, sefteltél benn, he? – kérdi a hekus, beszédén érezni, hogy århusi. – Elő az anyaggal, vagy én keressem meg? – vigyorog ördögien. Árad testéből az adrenalin.

A zsebemből előbányászok egy négygrammos tasakot, amit magam elé hajítok a járdára. – Most már mehetek? – kérdem dacosan.

– Nem. – A kutya ügyet sem vet a csomagra.

– Nielsen! – kiáltja a kutyás fickó az érkező rendőrautó felé.

Asger megesküdött, hogy nem lesz razzia Christiania körül, azt mondta, biztos infói vannak.

Nielsen kiszáll a kocsiból, és megindul felénk. Nielsen nő. Lehet, hogy a női gyanúsítottakat rendőrnőknek kell megmotozni. Végigtapizza a testem, és a háromszáz gramm túl sok, tutkó, hogy kiszúrja. Ráadásul megjött, a francba! Fázom. Remeg minden porcikám.

A kutyás pasi egy lépést tesz előre, az eb felágaskodik, mancsát vállamra rakva nyakam felé kap. Sikítanak. Én sikítok. A fickó elrángatja a kutyát, szeméből megvetés sugárzik. Nielsen közeledik, én meg hisztérikus sikollyal feltépem a farmerom. Tágra

nyílt szemmel bámulja, ahogy belekotrok a bugyimba. Megvan! Kirántom a véres betétet, és megcélzom vele a kutya fejét, de az még a levegőben lecsap rá, és fogaival őrölni kezdi.

Nielsen két lépésre tőlem térdre esik, egy méretes macskakő csapódik az aszfaltba, aztán egyik lábát felsőtestéhez szorítva ő maga is nehézkesen lehuppan. Fejem fölött egy üveg repül a falnak. A szétspriccelő üvegcserepekben látom, hogy a zsaru belerúg a kutyába, amelyiknek a pofájából kimeredezik a betét. Azzal nyugtatom magam, hogy ez farkaskutya, és ezeket a kutyákat nem arra képezték ki, hogy kábszert keressenek, s közben balra pislogok, Christiania bejárata felé, ahol köveket és üvegeket dobáló fiatalok tűnnek fel. A rohamrendőrök könnygázpisztollyal és pajzzsal felszerelkezve szaladnak elébük, kezükben felemelt gumibot. Nielsen visszabiceg a kocsihoz.

– Nem csináltam semmit – üvöltöm, és átkarolom a testem. Hallom a könnygázpisztolyok tompa puffanását, és a szemem sarkából látom, hogy Christiania bejáratánál füst kavarog. A kutya rángatni kezdi a pórázt, harcba indulna.

– Maradsz – kaffant a zsaru, miközben megmarkolja a gumibotot és a kutya nyomába ered. Remegő lábbal rohanok a Prinsessegade felé. A Bådsmandsstræden balra fordulok, sikoltozva szorítom magamhoz a hasist, mellem feldörzsölték a tömbök sarkai, bőröm fájdalmasan feszül a ragasztószalag alatt.

Meg kell állnom, mert majdnem lecsúszik rólam a nadrág, ami még mindig nyitva van. Lehajtom a fejem, folyik az orrom. Szirénázás, csikorgó kerekek, egy fehér kisbusz közeledik, tele rohamrendőrrel. Babrálok a cipzárral, ujjaim jéggé fagytak. A busz eldübörög mellettem – mintha az egyik sisakos rendőr azt mondta volna, hogy *szuka*. Szuka az anyád, az öregapád, te vagy a szuka, dühöngök.

Előkotrok egy cigit, és bukdácsolok tovább. Lázasan rágyújtok, letüdőzöm a füstöt. Jól jönne most egy joint. A takony eláztatja a cigit. Elhajítom. Taxival megyek a főpályaudvarra. Be a klotyóba. Olyan erősen szorítottam a hasist, hogy két tömb eltört. Egy kicsit véres a bugyim, de van még egy betét a belső zsebemben. Erről eszembe jut, amikor Marokkóban voltam a szüleimmel. Mindannyian hastífuszt kaptunk, és hazaúton a repülőn anya betétjét kellett hordanunk; egyikünk sem tudta visszatartani a székletét. Szivárgott belőlünk. Ettől aztán visítva röhögni kezdek. Végül felevickélek egy Aalborgba induló vonatra. Annyira kimerültem, hogy pillanatok alatt álomba merülök.

A hősnő

– Én kis hősnőm – mondja Asger, és szorosan átölel. Homlokon csókol, és puszit lehel hajamra és nedves szemeimre, mert megint bőgni kezdtem, most éppen a megkönnyebbüléstől. Püfölni kezdem a mellkasát, mert… Csak úgy! Asger két rotweilere, Tripp és Trapp lábunk között ugrál, tuti, hogy nem láttak még ilyen bömbölést, totál kikészítenek – lelkileg.

– Nyugi – mondja, nekem meg kedvem lenne jól beolvasni neki, hogy szégyellje magát, meg hogy odaküldött a zsarukhoz, de persze nem tudhatta, ömlenek a könnyeim, micsoda patáliát csapok, hiszen éppen én mondtam, hogy menni akarok, mert ismerem a dílert Christianiában, és mert hozzá akartam járulni a háztartáshoz. Bizonyítani akartam, hogy én nem vagyok afféle cicababa, és különben is Asger fizeti a lakbért, és megengedte, hogy hozzáköltözzek, és nem kellett hazakullognom az anyámhoz. És persze ő szerzi be a lóvé nagy részét.

Elszorul a torkom.

– Nem csuknád ki a kutyákat az udvarra? Egész egyszerűen képtelen vagyok… – mondom.

– Oké, kicsim, rendben.

Bemegyek a nappaliba, és sodrok egy jointot. Hajnali három van, és érzem, hogy muszáj leereszteni mára a redőnyt. Nem akarok törődni semmivel. Börtönbe kerülhettem volna. Mi a fenét képzelek?

Meggyújtom a cigit. Smakkol.

Lassan felengedek. Elsodródnak mellőlem az érzések. Hűvös lesz, olyan dermesztő a leheletem, hogy belesajdulnak a fogak, csikorognak, valósággal szétfeszülnek.

Soha nem tettem semmi fontosat.

Soha.

Semmit.

Pocsékul vagyok. Eddig még nem próbáltam a jointot. Voltam már betépve, sőt lebegtem is, de ez a szorongás ismeretlen. Ülök az étkezőasztalnál. Tudom, hogy a joint nagyítja fel a dolgokat, de rohadtul vagyok. Kikészített a hasis? Senki nem mondta, hogy az embert így kicsinálja egy joint; ha gáz van, az inkább a gomba vagy az LSD miatt.

– Jól vagyok – mondom Asgernak.

– Le kéne feküdnöd egy kicsit – kérlel.

– Rendben. – Bevánszorgok az ágyba. A villanyt égve hagyom, az ajtó résnyire nyitva marad, hogy halljam Asgert a nappaliban. Érzem, hogy nyirkos az ágyékom. Véres lett a bugyim. Átvéreztem. Nincs erőm kikászálódni az ágyból. Felemelem a fenekem, hogy lehúzzam a bugyit. Nem látok. Belezuhanok az ürességbe, a végtelen űrbe. Érzéketlen testemben egyetlen hang visszhangozza: *Ott keresd a válaszokat, ahol vannak. A feneketlen lék legalján*. Ezt már hallottam valahol. Nem emlékszem hol, de hallottam. Zúg és zuhan minden – elsüvít a fülem mellett.

Egy lökés. A testem megrándul, hét centivel a matrac fölött lebeg – újra látok. Ránézek az órára. Nyolc perccel múlt négy. Nem tudom levenni róla a szemem. A másodpercmutató nem mozdul, de hallani a tiktakolást. Gőzöm sincs, meddig tart az ilyesmi; öt percig vagy tizenkét óráig, vagy talán… az örökkévalóságig? Csak zöld ingovány van az orrom fölött. Amikor megpróbálok átkelni a koponyámon, mindenütt beleütközöm. Nem enged abból, hogy én én vagyok, de fogalmam sincs, hogy ez mit jelent, csak azt tudom, hogy soha semmi fontosat nem csináltam.

Megáll az idő – fülsértő a zaj. Felfedezőket küldök az ingovány mélyére, de csak apró darabjaimra bukkanok, melyek segítségével hazaküzdöm magam, át a szivacsos mocsáron, és belesüllyesztem őket az ingoványba, közvetlenül a nyelvcsap mögé. Rettegek, hogy én magam is elsüllyedek, elnyelve őket. Ekkor éles hangok avatkoznak közbe. Megfordulok, Asger mellettem fekszik. Horkol. Elhúzódom tőle. Az óra 8:12-t mutat. Nem tudhatja meg, hogy mi van velem. Gáz lenne. Szerencsétlennek tűnnék.

Bárcsak itt lenne anya! Hiányzik. Régóta nem beszéltünk. Azt sem tudja, hogy itt lakom.

Akit gránátnyomás ért

– Megállapodtunk. Összehozol velük. Bemutatsz nekik. – A hangok a nappaliból szivárognak tompán a hálószobába a csukott ajtón át. Idegen akcentusa van. Talán paki? Mi történik? Nem érdekel. A dunna nyirkosan nehezedik rám. Nincs rajtam bugyi, csak egy trikó.

– Igen, de… – kezdené Asger, de belefojtják a szót.

– És én mindig kisegítelek. Barátok leszünk. Te meg hátba támadsz; éppen most tartasz be. – Erőt veszek magamon és félretolom a dunnát. Nagy összevisszaság van a fejemben, mintha valaki kihúzta volna a hálózati vezetéket, és minden szerkezeti elem megbénult, leállt volna.

– Oké, oké. Meglátom, ember, mit tehetek. De pénzbe kerül. – Asger hangja bizonytalan. Majdnem elvágódom, amikor kikászálódok az ágyból, a padló hidege talpamba hasít, és lassan fölfelé kúszik. Elbotorkálok a szekrényig.

– Mondtam én, hogy ingyen kérem? Már megfizettem. Most. Mindig. Neked egy filléredbe sem kerül – fenyegetőzik a hang.

Felrántom a bugyim, kilépek a folyosóra, és az ajtókeretnek dőlve lecövekelek a nappali ajtajában.

A szoba közepén egy magas, sötét fickó áll, kackiás bajusza elképesztően fekete, Szaddam Huszeinre emlékeztet. Arcszesz friss illata száll a szobában, pedig a férfi arcán már kiütköznek a borosta sötét árnyai. Asger az étkezőasztalnál gubbaszt, arca idegességről árulkodik, egészen magába roskadt.

– Ki ez? – kérdem, és Asger csak most vesz észre. Félig felemelkedik a székről.

– Maria – mondja bátortalanul –, nem mennél vissza? Mindjárt jövök. – Látom, hogy a fickó fülel.

– Mit akar itt? – nézek Asgerra, és összedörzsölöm a lábam. Megtorpanok, nem akarom, hogy azt gondolják, ideges vagyok.

– Ez csak… üzlet – mondja Asger. Mindjárt befejezem. – Miért fenyegetőzöl? – fordulok a sötét férfihoz.

Két lépést tesz felém, és mereven kezet nyújt, vigyáz, nehogy túl közel kerüljön hozzám.

– Aszalamalaikum – köszönt. – Hossein vagyok.

Meg se moccan a karom, nem tágítok az ajtófélfa mellől. Hossein. Azt beszélik, egyszer, minden ok nélkül, behúzott egy Bertrand nevű fickónak, és betörte az orrát. Meg hogy az iraki különleges erőknél szolgált, vagy az is lehet, hogy az iráninál. Képtelen vagyok megkülönböztetni ezeket.

– Mi bajod?

– Maria, tényleg… – mondja Asger.

– Mi a gond? – kérdi Hossein, futó pillantást vetve Asgerra.

– Te fenyegetsz minket – mondom.

– Hossein sohasem fenyeget – csattan fel sértődötten. – Hossein megteszi, amit meg kell tennie. – Szétfagyott a lábam. Legszívesebben bemennék a hálóba, de nem bírom elviselni, hogy ez így áll itt, az én otthonomban.

Asger megindul felém.

Sírás fojtogat, teljesen váratlanul tör rám. Nagyon rosszul vagyok – mondom, mert azt gondolom, Asger velem, velem is lehetne, ahelyett, hogy itt diskurálgat ezzel a… fickóval.

– Mi baja a csajodnak? – kérdi Hossein.

– Kicsim, muszáj beszélnem Hosseinnel, de aztán bemegyek hozzád.

Orromból folyni kezd a takony. – De minden olyan… hideg – ellenkezem, és bömbölni kezdek.

– A csajod úgy viselkedik, mint akit gránátnyomás ért – aggódik Hossein. Asger átöleli a csípőm, megfordít, és gyengéden a hálószoba felé tuszkol.

– Telefonálok Ullának – súgja –, vagy nem akarod?

– Alig ismerem.

– Gyere – mondja, és gyengéden az ágyra nyom, felemeli a lábam, és eligazgatja körülöttem a dunnát.

– Nem maradnál egy kicsit? – kérdem.

– Fontos ügyem van Hosseinnel. Hívom Ullát.

– Mit *akar?* – kérdem magamból kikelve. Furcsa, de egyáltalán nem zavar a szánalmas hanglejtésem.

– Tartozom neki egy szívességgel – mondja Asger, és feláll az ágyam széléről.

– Igen, de miért?

– Mert egyszer segített.

– *Mit?*

– Ne tegyél fel ennyi kérdést – mondja kissé dühösen, és elindul kifelé –, telefonálok Ullának. – Becsukja az ajtót. A nappali ajtaját is behúzza, így csak távoli mormolásként jutnak el hozzám a szavak.

Miért nem mondja el? Együtt vagyunk. Éppen most tettem kockára a *szabadságomat*, hasist csempésztem, hogy eladhassa, és mégsem akarja… nem mondja el, mi a pálya. No és Ulla, szinte nem is ismerem; csak azért találkoztunk, mert Asger legjobb barátjának, a hentes Nielsnek a csaja. Pár évvel idősebb nálam, 23 lehet. A gimis barátnőimmel már nem találkozom – azt hiszik narkós lettem.

A vigasz

Hossein elmegy, és jön néhány vevő. Sokáig feküdtem az oldalamon, összekucorodva. Végre Asger résnyire nyitja az ajtót és bekukucskál. – Megjött Ulla – mondja kedvesen, és betessékeli a lányt, aki Asger vállára teszi a kezét, arrébb tolja, és belép a hálószobába.

– Kifelé – szól oda a pasimnak, és becsukja orra előtt az ajtót. Megfordul, fejét oldalra döntve méreget, miközben lehúzza a csizmáját és kirázza magát a kabátból, ami háta mögött landol a földön. Szó nélkül bebújik a dunna alá és átölel. – Tényleg – súgja, hosszan szemembe nézve. Szinte azonnal bőgni kezdek. Mindent elmesélek, a zöld mocsarat, és azt, hogy soha semmi fontosat nem csináltam.

A temetés

A férfi érte ment a munkahelyére, vásárlás közben a lányuk közelgő esküvőjéről beszélgettek.

Amikor hazaérnek Hasserisbe – Thulebakkenben van házuk –, megcsapja őket az égett lasagne szaga.

– Gondolod, hogy…? – néz rémülettel vegyes ingerültséggel az asszony a férjére.

– Nem tudom, ki más lehetne – feleli a férfi, miközben bevonul a bevásárlószatyrokkal az előszobába. – Thomas? – szólongatja a fiút. Felnőtt fiuknak nincs kulcsa a házhoz, de megtalálhatta azt, amelyiket a fészer-garázs leghátsó gerendájának a tetejére rakott.

A konyhatűzhelyből sűrű, büdös füst árad, amitől villámokat kezd szórni a férfi tekintete. Ötvenes éveiben jár, kicsit tömzsi, járás közben hullámzik a válla.

Amikor kitárja a nappali ajtaját, látja, hogy a tévé a Discoveryre van kapcsolva, de levették a hangot. A lemezjátszó pick-upja a hanglemez legbelső barázdáját karcolja. Az asszony bekapcsolja a konyhában a páraelszívót, és kinyitja az ablakot.

– Thomas, az ördögbe is! – fakad ki dühösen a férfi, amikor belép. Huszonkilenc éves fia a perzsaszőnyegen ül lótuszülésben a hifi előtt, összecsukló felsőteste meztelen, álla mellkasára bukott. A kabátot, pólót és zoknit a karosszékbe dobta. Bejön az asszony és megáll a férfi mögött. Levegő után kapkod. A fiú alsókarjából egy injekciós tű áll ki, ott fityeg a bőre fölött, mint valami szétcincált hosszabbító.

– Vidd ki innen – kéri ridegen az asszony, majd megfordul, és visszamegy a konyhába. A férfi a fiához lép. Megtorpan. Nem mozdul, lassan felemeli a kezét, és leveszi a szemüveget, amiben vezetni szokott. A szobában félhomály van. Cserbenhagyja az ereje, úgy érzi, súlytalanná lesz, elveszti a kapcsolatot saját testével. Leguggol, és megragadja a fiú vállát. Hideg. Jéghideg. Óvatosan felemeli a kart. Nehéz – már beállt a merevség. Emlékszik az elsősegély-tanfolyamra, amit építőmunkásoknak tartottak. Három órával a halál beállta után kezdődik.

Az asszony a konyhában beszél. – Egyszóval nem jön Rikka esküvőjére – mondja.

A halál biztos jele: halotti merevség, hullafoltok, rothadás.

A férfi szívverése felgyorsul, füle zúgni kezd. Ki akarja tapogatni a fiú pulzusát, bár tudja, hogy semmi értelme, a bőr már ibolyakék árnyalatot kapott. Szemét és ajkát összszepréselve szaggatottan fújja ki a levegőt. Annak ellenére, hogy a fiú csont és bőr, arca tükörképe az apjáénak – szája ugyanolyan keskeny. A férfi megtántorodik, amikor feláll. A távirányító után kap, hogy megállítsa a néma nyüzsgést a képernyőn. Az egyszer használatos fecskendő nehéz, s ahol behatol a fiúba, kissé megemeli a bőrt. Kihúzza, a lejátszófej sercegve remeg a levegőben. Mielőtt behívná az asszonyt, csöndet kell csinálni. Felemeli a lemezjátszó tetejét. A *The Venture in Space*-t tette fel. 1965-ben kapta a lemezt az öccsétől. Amikor az asszony elment hazulról, és látogatóba jött a fia, mindig ezt a lemezt hallgatták.

Visszamegy a fiához, melléje guggol. Meg kell tennie. Az asszony tizenkét éve ettől retteg. Behívja – cuppog a hangja, akár a vizes karton.

Egy pillanattal később elfojtott „nem"-et hallani a konyhából. Odapillant. Az asszony betámolyog az ajtón, megragadja a kilincset, és térdre esik. Lecsusszan a padlóra. A férfi nézi felesége törékeny testét, egészen olyan, mint a fiúé.

– Nem – ismétli az asszony –, én…

Remegés rázza, egészen összezsugorodik, arcát sírva temeti karjába, amit a parkettához szorít. Hevesen rázkódik.

A férfi feláll, egy lépést tesz felé, de megtorpan. Végül a fiú háta mögé guggol. Eltávolítja a zsinórt, mielőtt óvatosan lefektetné a perzsaszőnyeg vastag bolyhaira. A felfelé fordított tenyér megőrizte a lótuszülésben felvett pózt, mintegy 45 fokos szögben eláll a testtől. A férfi kihajlítja a fiú lábát, meztelen bokájánál fogva kinyújtogatja. Kemény a lába, kezével kitapintja talpán a forradásokat.

Nehézkesen feltápászkodik, odamegy a feleségéhez, és melléje guggol. Átöleli a vállát. Az asszony megrázza a fejét, sírni kezd. Simogatja a hátát. Vigasztalásként összefüggéstelen szavakat mormol. Tétován megragadja a telefont, tárcsáz. Recseg a hangja, miközben beszámol a történtekről, aztán visszateszi a kagylót.

– Mindjárt jönnek – mondja. Az asszony lassan feláll. A férfi támogatja, homlokon csókolja és simogatja a haját. Az asszony elfordítja a fejét, úgy nézi a padlón fekvő fiút, a fiát, kezét férje mellkasához szorítja. Zihál.

– Add rá az egyik ingedet! – mondja. Halk hangja érdesen fátyolos.

– Rendben – válaszolja a férfi, de egyelőre képtelen megmoccanni. Végül az asszonyra bólint, és kitámolyog a szobából a folyosóra.

– A sötétkéket – mondja mögötte a felesége.

Mi jár a fejében, amikor kiveszi a legjobb inget a szekrényből? Mire is gondolhat? Nehézkesen ereszkedik az ágy szélére, ujjai hangtalanul kigombolják a két felső gombot, és lehúzzák az inget a vállfáról. Időt akar adni az asszonynak. Hatalmába keríti egy érzés, a mélységes undor saját meleg testétől; a vértől, amit mechanikusan pumpálnak az erek; a szívtől, ami görcsösen húzódik össze; a szemtől, ami befogadja a látványt.

Ha az asszony elmegy hazulról, felteszi a Venture-lemezt. Nem mondja el neki, pedig tudja, hogy megértené. Az asszony mindig magát hibáztatja majd, ahogy persze mindenki mást is, soha nem teszi túl magát ezen. Semmi nem fogja enyhíteni a fájdalmát.

Lassan visszamegy a folyosón, a frissen vasalt ruha redői sután lógnak kinyújtott kezében. Csak azt reméli, hogy az asszony megmozdult – mindössze ennyiben reménykedik. Az ajtóban megtorpan.

Az asszony térden állva hajol a fia fölé. Ujjaival hátrafésüli vékony, piszkosszőke haját, szabaddá téve a sápadt homlokot. Kezét könnyedén végigfuttatja a fiú arcán. Bárcsak nyitva lennének a szemei, akkor lezárhatná őket. Utoljára még beléjük nézhetne. Az ő arca – belőle született –, ezek az élénk szemek, gyors mozdulatok. Könnyei a fiú hideg bőrét áztatják, a cseppek remegve megfeszülnek a bőrön, mint víz a vásznon. A férfi némán megáll az asszony mögött, tekintete az utcát keresi, pedig egyetlen ablak sem nyílik abba az irányba. Az asszony feláll. Könnyedén megérinti férje karját, és rá sem pillantva kimegy a konyhába.

Fogalma sincs, mikor gombolta ki az inget. A fiú zokniban van; biztos az asszony adta rá, amíg odakünn volt. Gyerünk.

A fiú egyik karját belebújtatja az ing ujjába – bőre egyre hidegebb, sebhelye fodrozódik, mint a pergamen. Megkerüli a fiút, felsőtestét felemeli a szőnyegről. Nem tudja megtartani és felhúzni rá az inget. A fiú feje megállás nélkül himbálózik – először előrebicsaklik. Fenyegetően fest. Lázasan próbálja átvetni rajta az inget, de a fej közbeszól, feléje fordul. A férfi lenéz a fiára, úgy, ahogy régen a biciklin, amikor az óvodába mentek, és a fiú az elülső vázra szerelt gyerekülésben trónolt. – Gyorsabban, papa! – kiabálja, fejét hátravetve. És ő fokozza a tempót, lábai úgy járnak, mint a motolla. Homlokán verítékcseppek csillognak, mellettük bokrok süvítenek el. – Juhéj! – kiabálja a fia.

A férfi gyomra összeszorul – megcsömörlött; gyors mozdulattal leengedi a fiú felsőtestét, óvatosan, nehogy nekiüsse fejét a szőnyegnek. Az ing összecsavarodott a fiú hátán. A férfi feláll, kimegy a vendégvécébe, és gyomra tartalmát a csészébe üríti. Lehúzza a vécét, száját kiöblíti, és visszamegy a nappaliba. Befejezi, amit elkezdett, feladja az inget a fiára, begombolja, és kisimítja az anyagot; tenyerével kitapintja a bordák éles domborulatát.

A konyhából kávé illata száll a szobába.

A felesége kávét főzött.

Mit lehet még itt tenni?

Kimegy a konyhába. Az asszony kávét töltött a csészéjébe, most meg a fürdőszobában neszez. Kezében a csészével visszamegy a szobába, figyeli a fiát. A felfelé fordított tenyerek… érzékenységről árulkodnak. A fiú igen előkelően fest a túlméretezett tengerészkék ingben és kopott farmerban. Szemtelen, akár az ördög.

A férfi leül a kanapéra, helyesebben a kanapé szélére. Egy kicsit arrébb tolja a dohányzóasztalt, hogy szétterpeszthesse a lábait. A fiú Bali Shang dohányzacskója az asztalon hever, mellette az ütött-kopott Ronson öngyújtó. A hamutartóban egy készre sodort cigi, semmi hamu, semmi csikk, csak egyetlen szál cigi; egészen fehér, enyhén kúp alakú.

A férfi hüvelyk- és gyűrűsujja közé fogja a cigit. A kávé illatosan gőzölög. Négy éve nem gyújtott rá. A fiú felé pislant, kérdőn felhúzza a szemöldökét. Egészen nyugodtnak tűnik a fia. Aztán hirtelen feltekint, zavarban van, de az asszony még nem jön. Rákacsint a fiúra, felemeli a cigit és szívni kezdi. Milyen jó illata van. Arcát enyhén a fiú felé tolja.

– Na, oké, zsoké? – húzza el a száját. Amikor használja a fiú öngyújtóját, a régi szokásnak engedelmeskedve, óvón védelmezi a lángot. Slukkol, közben reflexszerű mozdulattal az ing zsebébe csúsztatja a Ronsont. Tüdeje jó ismerősként üdvözli a nikotint. Kifújja a füstöt, és megvizsgálja a parazsat. Szédülni kezd a nikotintól.

Előhúzza az öngyújtót, hogy meggyújtson két gyertyát a dohányzóasztalon – a hangulat miatt. A fiúra bólint, és belekortyol a kávéba, hogy leöblítse a hányás ízét; a meleg szinte szétégeti a gyomrát. Égnek a gyertyák, a cigarettafüst lassan hömpölyög a szobában.

Az asszony kijön a fürdőből.

– Gyere, ülj mellém – kéri a férfi, és az asszony engedelmeskedik. Letelepszik mellé, egészen közel, megfogja a kezét, és fejét a vállára hajtja.

– A mi fiunk – mondja az asszony.

– Igen – válaszol a férfi. – A miénk.

Hallgatnak. A férfi cigarettázik, óvatosan, nem akar túl sok füstöt letüdőzni, leveri a hamut, belekortyol a kávéba, a csészét ugyanabban a kezében tartja, mint a cigit. Orra eldugult, a füst súlytalan anyagként ereszkedik lefelé a torkán. Szeretne mondani valamit, de képtelen megszólalni.

– Fel kell hívnunk Rikkét – szedi össze magát.

– Mindjárt – mondja az asszony. – Csak legyünk még egy kicsit Thomasszal.

– Jól van – válaszolja a férfi.

– Tilde anyját is felhívom – szólal meg egy pillanattal később az asszony.

– Hm – könnyebbül meg a férfi, hogy az asszony telefonálni fog Rikkének. Nem azért, mert ő képtelen lenne erre, sokkal inkább azért, mert az asszony képes.

Na igen, Tilde – szegény lány. És Lisbeth. Hogy hívják a többieket? Lars. Svend. Olyan sokan voltak. Régen. Ki tudja, mi lett velük? Majd megtudja, meg fogja őket keresni. Muszáj.

Éppen egy utolsót slukkol, amikor csöngetnek. Gondosan elnyomja a cigit a hamutartóban. A felesége megszorítja a kezét, mielőtt eleresztené. Feláll, tenyerével letörli a könnyeit. Miközben elindul az ajtó felé, arra gondol, inkább meghalna, mintsem most itt legyen.

Bogdán Ágnes fordítása

Nordkraft 2002.: 11–13, 13–14, 15–16, 17, 321–326 / *Északi erő,* regény 2002.
Gyldendal København

Az író, publicista Jacob Ejersbo 1978-ban született. Mindössze húszéves, amikor 1998-ban első ízben mutatkozik az irodalom színpadán. Ekkor jelenik meg *Fúga* című levélregénye, melyet Morten Alsingerrel írt.

Alig négy évvel később, 2002-ben megkapja az *Északi erő* című regényéért a dán könyvfesztivál rangos elismerését, az *Arany Babérkoszorú*t. Az említett mű a dán nagyvárosban, Aalborgban játszódik, és a realizmus tárgyilagos eszközeivel mutatja be a kábítószerek és kábítószerfüggők világát, kíméletlenül őszinte és pontos képet festve a kilencvenes évek első felében felnőtté váló generációról.

A könyv sikeréhez jelentős mértékben hozzájárult sajátos nyelvezete, a szereplők önpusztító életmódjának szuggesztív, életszerű párbeszédeken keresztül történő bemutatása. A regényből tavaly film is készült.

Niels Frank

Egy német költő emlékére

Megkaptad a levelem? Álmodban, talán,
valaki egy kővel közeledett, hogy
a tenyeredbe tegye. Ez a kő volt a levél,
szekrény mélyébe rejtve, évek múlva
került csak elő. A vágy szélkavarta
falevele, végül örvénylőn hull
az emlékezet mélyére,
hogy ott megfeledkezzen rólad is. Közben
csak várhatsz, kétségbeesetten
kutathatod, miért vagy itt.
A mélysötét megvakít,
tizenkét tükrével arcodat lesi.
Gondoltam: arcod galamb,
orchidea, pici barna gesztenye? De láttam:
Arcod akár a kő, *és megbabonázva*
keltem át a hegyen, s jutottam a térbe,
mely magába zárt teljesen,
belülről jött, mélyen hatolt az oly szeretettbe,
himbálódzva csúszkált keresztül mindenen.
Közel, nagyon közel voltam. Még kezem
se reszketett, csupán
lehetőség volt, kihasználatlan,
magammal szemben is, csak
azt mondhattam, igen, mondd végre, mondd: Én
melletted álltam, te
nem láttál engem.
És most áramlanak az álmok,
mint a kád vízörvénye,
te öblíted le. Meglehet,
eltűnik minden, az est fényei, a város,
a színek, az utca horizontja,
a vizek hintázó hídjai.
Minden híd határ, a vízzel
alkot keresztet: Ilyen közel
voltunk mi is. Amikor vágyhoz
kötötten, leláncolva,

annak terhét hordom, mi nem enyém,
magam is hordozom, és legyőzöm.
Önmagam? Csak elkerülhetem,
de visszatérek mindig és mondom,
most maradok. De ezúttal
kiszárad mögöttem a folyó, s alján
ott vannak a neked küldött kövek.
Tegyen becsessé a vágy. Hozzá az álom
útja vezet: te tetted tönkre, ezt
kell mondanom, ennyit vihetek csak
hozzád tovább, át az ajtón. Ha majd
évek múltán felnyitod ezt a levelet,
álarcként szakítod ki belőlem
a véleményt, a kövek arcát: Igen,
én vagyok *az, akit tönkretettél.* Meglehet,
csak feltenném
a kérdéseket, te meg válaszolnál: igenekkel és nemekkel.
Igent mondanál a kövekre s a vízre,
a levélre nemet, nemet még arra is, ami
a szóban személyes, amin át létezem,
ami vagyok. *És itt megszűnnek a képek,*
személyes lesz minden. De van valami,
legyen bár gondolat vagy
bármi más, ami nem szűnik meg,
míg azt nem kérdezem: mit rejt,
hogy az, mit mondhatok,
csupán csak önmaga?
Lehet, emelkedik megint,
mint két kar lendül meglehetjeivel
a némaság felé: a semmi
filozófiai oldala. Egy hely, az a hely, egyikük
rejti előled a másikat, de te mindkettőt elhagyod,
mert bennmaradsz. De én, én nem *megyek oda.*
Bár egy öreg, sötét szék vérezni kezd,
bár virágok nevetik mögöttem
a „vágyat", bár földdé válnak a szőnyegek,
vízzé lesznek, hiába, be mégsem *megyek.*
Visszatérek, ennyi történik,
menj, visszatér, megtörténik,
hálás vagy, elfogadsz
mindent, egy hangkép, önmagadé
meg az első és utolsó alkalomé, hogyan,
miért történik mindez. De
be nem *megyek.*
Meglehet, feliratként

dőlnek feléd kettős szavai:
Nem nyelv, de a nyelvben lakozik.
Egy mindenkiért, úgy kellett volna mondanod,
akár a kőnek. Rajta a neved.
A kezedben por, hamu talán.
Szagolod: Hamu. *Csak csendesen*
az ajtóknál, nehogy a ruhádra
szóródjék; nyirkosság és penész. Egy
apró sötét levél-szobor körül
keringsz csupán.
Állandóan elhatárolódom, az ígéret
állandóságával, a három nyílt formától,
amit tanulnom kéne: ütést mérni az érzelem terére,
meghalni, de csak egy pillanatra,
fennhangon beszélni önmagammal, hogy emlékezzem,
ki vagyok, vágy nélkül nézni, *egy testet szeretni,*
mint szóvak képet, hisz csak
kép, semmi más, a lemondás csírája,
és hagyni kéne azt is, hogy a szerelem kicsússzon a
kezem közül, *elmélyülten*
megtenni egy lépést, csak visszafelé, és aztán folytatni,
önmagam emléke, a tudatlanság
vezérli: Szükségszerű? Az elkövetkezendő
mint a minden? A minden, ami tükörben nézi
önmagát, hová gyöngyözik a víz? Az eső
elmossa a színeket, s mintha olyanért
sírna, akit ismertem én is? A mély
meleg magány, kifáraszt
és magához húz? Kérdés, bizonytalan
és el is hangzott már:
Most történik épp?
Ez az?
Lehetséges?

Torzó

Alak, folyó,
alattad sustorog
s benedvesít. Igen,
mozgás, az egyetlen,
egy érzést
indított el,
és eljutottál

a vízhez, hová minden víz
elér, hol egységet
alkot: víz,
a testé, a tengeré,
a felhők
vize: nem vagy
egyedül.

Válasz

Álmodoztak napjaid, mosolygós
ajkakkal jöttek-mentek
boldogok voltak, ha jöttek,
ha mentek, bezárultak megint

volt másnap s áramló szellő
gyűltek a felhők, fölfelé tört a víz
és feltárult előtted az örök ismétlés,
mert meglelted a szót, a tiéd

beljebb s beljebb
légy szemben önmagaddal
csak visszaverődő magány

találkozz egy másikkal
és kezdd elölről, egészen
elölről képmásodat

Napló

(részletek)

11.18.
Pillangók nyiladoznak
feketén a szélben.
Téged figyel lenn
kezéből a víz.
Az álomba rejtőzöl.
De mégsem tűnik el.

12.6.
Nézed önmagad, akárha arc
emelné a testet,
belenyílik a térbe,
ó, a tér, a ház.
A test, a fény. A testek, a fények.
Ó, te átkelsz a téren,
a hosszú álmon, s a másik
oldalra érsz
(álom: fényajtó,
házát vízből építették).
Csak a magány odabenn, sorvadozik
a szerelem. Feléd kiáltanak:
Távozz e térből, légy valaki más.

12.15.
Almákat ragyogtat a fagy,
házak örvénylenek a hóban.
Fölötted a madár nyitotta ég.
A nyomok hátul a feledés jelei
meg a fényé s a szerelemé,
a fényé, a napoké. És a szavaké,
azok hordják tüzedhez
a fát.

12.17
A beteljesedést kéred csupán
(beteljesedés: meglelve általad,
majd újra egy másik által)

12.28
Felcserélődtök a szerelemben
s nem tudjátok végül,
ki kicsoda.
Ez is a másiknak
íródott, aki voltál.

Bogdán Ágnes fordításai

Rekviem for en tysk digter, Dagbog (11.18., 12.6., 12.17., 12.28.), Torso, Replica. Erindringsdigte 1988. / *Emlékversek* verseskötet 1988.
Gyldendal København

Niels Frank 1963-ban született, költő, esszéista, a kortárs dán irodalom meghatározó alakja. 1985-ben jelent meg első verseskötete *A pillanat* címmel.

Első köteteinek legfőbb tartalom- és formaépítő elve a szuggesztív ismétlés. A nyolcvanas évek verseire jellemző feszes forma a kilencvenes években fellazul, a szerző a különböző formák, átmenetek, álarcok és a metafora által kínált lehetőségek felé fordul.

A kezdeti közvetlen, intim beszédmód fokozatosan érvényét veszti, amikor a lírai alany számára nyilvánvalóvá válik az én szétszóródásának, felbonthatóságának a tapasztalata. A közvetlen beszédet egy reflektáltabb, közvetett beszédhelyzet váltja fel.

Niels Frank tudatosan a megelőző költői nyelvekből építkezik, első köteteiben közvetve-közvetlenül jelen vannak a modernista elődök, főként Rilke, akit később – az esszékötetekben – olyan szerzők és művészek váltanak fel, mint Stevens, Cezanne, Duchamp, Woolf, Genet és Rimbaud.

Henrik Nordbrandt

Már nem lehetsz a rózsám

Már nem lehetsz a rózsám,
ha szerelemről szól a dal.
Hatalmas vagy, szép,
és túlontúl önmagad.

Már csak úgy nézlek,
mint a folyót, mely
medrét kivájva,
kéjesen hömpölyög,

kanyarog, halaiban
gyönyörködik, s a napban,
mely hófödte, kék csúcsok mögé bukik.
Én rendelkezem velük,

az út, mit közibük vágtál, a tiéd.
Már csak tovatűnő, nyugodt vizedben
tükröződhetem, mint szirmait
hullató virág.

Sajkák és árva bányavárosok
közt megrészegült szeretők,
mind holdfényedbe fúlnak,
s távoli partokra

vetődnek. Mi is ott találkozunk, egy álomban.

Halfogó

Isten tudja, mi ütött ma belém,
hogy jutott eszembe a szó: halfogó.
tanyát ütött a mezsgyén,
az ígéretes megújhodás
s a színtelen télutó
szakállas gyengesége közt.

Századszorra szajkózom: halfogó, halfogó.
Ráordítottam egy ápoló fejére,
mintha őrá mondanám, lehet, hogy ez volt az eset.
Azt hihette, itt egy féleszű, s mi van, ha nem tévedett.
Mégse tágított ez a fránya halfogó.
Juszt is maradt, mikor elcsíptem egy mondatot:
„Csakugyan tegnap jöttem rá, mit
takar a szó, halfogó."
Ízlelgetem: „Ógoflah". Innen nézve
csak nyelv, mely alkotóját
várja, hogy színt öntsön belé:
ezüstszürke árnyalat, mely a gyengeség
s gyermeki lét sajátja, és éppoly gyenge,
mint hatalmas.
Szállnak az évek, végtelen egyformaság,
a part krómszínű ágai,
tengerek megannyi csupasz vándora:
fészerek kobaltkék
árnyában megbúvó moszat és hó.
Mikor a költészet nem kérhet színeket.
Csak tűnne már innen ez a halfogó!
Mindennek megvan a maga helye,
a nyílt terepnek a sekély rév mögött,
ahonnan belátni a lapos szigetet.
Jól kivehető! Szó sincs róla,
hogy korlátoznánk az élőlényeket.
Nagy bűn rabul ejteni a halakat.
Az ország összes halfogói! Szavam ellenük emelem.
Hó, tenger és kátrány illata keverve
némi földdel. Gyökeret vertek,
s a rothadó, krómszínű partok már nem halfogók,
lemondtak e jogról, hisz jobb egy csokor
télike, már ha tényleg ez a neve.
Éppoly sárgák, mint a fénysáv, ami hirtelen
ott terem, ahol tenger és ég találkozik
a szigettel. Vágyakozva fürkésztem onnan
a túlsó partot – mint gyerek.

Szerelmes szonett

Szonettnek hívom e költeményt:
megvan mind a tizennégy sora.
Sőt, már az elsőben

tetten érhető a döbbenet, ami
lesben állva vár: Nem is beszélve,
ki tudja, mi lesz még
belőle, ha megtalálom
a lényeget. Negyedik indokom,
hogy tárgya nem az egyetlen,
mivel ilyesmi nem létezik: micsoda
szabadság kimondani!
Az egyetlen elhagyott, megvénültem,
mást nem találhatok. Jön némi csűrés-csavargatás.
Mást találni! Ami van, egyetlen kell legyen.
És máris itt egy tizenöt soros szonett.

Mikor elválunk

Mikor elválunk, a helyektől is
elválunk, ahol együtt jártunk:

A lepukkant elővárosoktól, a feketefüst házaktól,
egy teljes hónapig voltak az otthonunk, meg az éjszaka névtelen,
feledésbe merült városaitól, a bűzös hotelektől Ázsiában,
ahol állandóan felvert minket a forróság,
s úgy tűnt, ezeregy éjszakát átaludtunk.

S a kis kápolnáktól a meredek hegyen,
a fényárban úszó úttól,
nyár volt, este, Athén és Delphi közt.

Mindettől elválunk, mikor elválunk.

Bogdán Ágnes fordításai

Nu kan jeg ikke bruge dig længere *Ode til Blæksprutten* / verseskötet 1975.
Hyttefad
Kærlighedssonet *Pjaltefisk* / verseskötet 2004.
Når vi forlader hinanden *Udvalgte digte* 1981. / verseskötet *Válogatott versek* 1981.
Gyldendal København

Az író, költő Henrik Nordbrandt 1945-ben született. A Koppenhágai Egyetemen arab, kínai és török nyelvet tanult. Első kötetét 1966-ban jelentette meg *Versek* címmel. Azóta írt detektívregényt, gyermekkönyvet, elbeszéléseket, de kiadott tanulmányokat és egy török szakácskönyvet is.

Nemcsak a kritikusok ismerték fel korán írói kvalitását, művei rövid idő alatt utat találtak a nagyközönséghez is, ami talán azzal magyarázható, hogy Nordbrandt a verset nem megfejtendő hieroglifának, hanem érzékelendő világnak tekinti. A szerelem, az élet és a halál örök kérdéseit sajátos megvilágításba helyezi. Verseit gyakran humorral, szójátékokkal és paradox képekkel fűszerezi, ám a nyelv eme látszólagos könnyedsége alatt a mélyben igazi komolyság és melankólia rejtőzik. Leginkább az énnek a világhoz és a nyelvhez fűződő viszonya foglalkoztatja, az emberi lét lehetőségeit, helyzetét kutatja a világban.

Számos kitüntetésben részesült, többek között 2000-ben átvehette az Északi Tanács Irodalmi Díját.

Karen Blixen

Modern házasság és más elmélkedések

I. Az ideálról és a természetről

Darwin sivatagából jöttem, s még fiatalon elérkeztem Lamarck üde kertjeibe.

Micsoda gyümölcsök teremnek itt a fákon! Minden, amit az emberiség legszebb álmaiban látott: szépség, bölcsesség, örök fiatalság – igen, minden, amit akartok.

Egyáltalán, vajon el tudsz képzelni egy új tökéletességet, meg tudsz fogalmazni egy új kívánságot, és csakugyan el tudsz gondolni valami valóban kívánatos dolgot? Nézz csak fel! Máris ott csüng a zöld ágon.

Hogy kissé magasan van, az csak tréfa, kedves ugratás, mint amikor egy anya olyan magasra akasztja a mézecskalács házikót a karácsonyfán, hogy a gyermek nyújtózzon fel érte, amilyen magasra csak tud.

Egyelőre semmi sincs, ami elérhetetlen lenne. Az egyetlen kérdés, amit fel kell tenned magadnak: mihez van kedved?

A törvény mindig ugyanaz: Amit kívánsz, megkapod.

A művészet megteremt egy új, ismeretlen, természetfölötti típust, előhozza az emberek tudattalan vágyakozásából, és a következő generáció már ezzel a külsővel születik meg. Hiszen az ideál és a természet között a különbség nem lényegi, csak fokozatbeli.

Idő kérdése, hogy az ideál mikor változtat nevet és nevezi magát természetnek.

Azt kívántuk, ne legyen farkunk – és ha elegendő kitartással kívánjuk vissza, egy reggel majd azzal ébredünk.

Repülni akartok a levegőben? Igazán ehhez van kedvetek, és ez a gondolat minden más gondolatnál erősebben vonz benneteket? Tartsatok ki kívánságotoknál néhány ezer évig, s kinő a szárnyatok.

Sok generáción keresztül, ha valamiről azt akarták kifejezni, hogy lehetetlen, azt mondták: olyan lehetetlen, mint repülni. Még ma is mondjuk, noha már repülünk. Ha tanulhatunk valamit ebből, az ez: semmi más sem lehetetlenebb, mint a repülés.

Ma így mondják: Ez olyan lehetetlen, mint a Holdra repülni. De ha nem repülünk a Holdra, az csak azért van, mert nincs hozzá kedvünk, legalábbis általában nem érzünk izzó vágyat iránta. A világmindenség titkait nem őrzik különös szigorral a föld lakói elől, az ember azért nem ismeri még őket, mert még nem igazán akarja ismerni őket.

Ugyanez a helyzet a síron túli titkokkal; nagyon kevesen akarják igazán megismerni őket.

Vajon nem abból származnak-e az emberiség konfliktusai, hogy túl sok mindenhez érez kedvet, és egymásnak ellentmondó vágyai vannak?

A zsiráfnak kedve támadt a friss rügyeket lelegelni a fák tetejéről, sokezer éven át nyújtogatta a nyakát utána, mire a vágya beteljesedett. De ezzel mintha kielégült volna a zsiráf ambíciója, és a következő ezer év semmi változást nem hozott természetében.

A bonyolult embernek sok kívánsága van, és ízlése generációról generációra változik.

Nem kockáztatja-e vajon, hogy kitöri a nyakát, vagy a feje kificamodik a sokféle törekvés közepette?

Biztos vannak okosabbak, akik tudnak válaszolni erre, annyit mindenesetre mi is megállapíthatunk, hogy sok esetben így néz ki a dolog, noha nincs így, hiszen gyermekként ugyanabból az okból és ugyanazzal az eredménnyel iszunk tejet, mint ahogy később megeszünk egy sült csirkét, télen gyapjúruhába öltözünk, nyáron pedig muszlinba, hogy elérjük ugyanazt a hőmérsékletet.

Az inga nem azért üt és változtat irányt, mert valakik úgy találták, hogy helytelen irányba üt, hanem az óra azért jár, mert az inga oda-vissza mozog.

A művészet a vadromantikán és a vadul józan naturalizmuson keresztül fejlődik tovább. Nem azért, mert megváltozik a törekvése, mindig is az emberiség vágyainak kifejezője akar lenni. Aki római fürdőt vesz, nem azért megy először olyan meleg vízbe, amilyet csak képes kibírni, és a végén a leghidegebbe, mert megváltoztatta a véleményét; nem érné el a kellemes érzésnek és az edzettségnek az eredményét, ha mihelyt belép a fürdőbe, egyetlen medencében összekeverné az összes különféle hőfokú vizet.

Sokszor ugyanaz a dolog más megvilágításban teljesen másképpen is néz ki.

Bizonyos szomáli törzsek között a fiatal férfiak nem nősülhetnek meg addig, amíg legalább egy embert meg nem öltek. Ez nem feltétlenül jelenti azt, hogy ezek a törzsek különlegesen vérszomjasak lennének, hanem inkább azt, hogy olyan harcias viszonyok között élnek, hogy ha egy húszéves fiatalember legalább egyszer nem harcolt már életre-halálra, akkor bizonyára nyamvadt alak, akinek leszármazottai nemkívánatosak a törzsben.

Ugyanez a helyzet a szűzi ártatlanság európai ideáljával is, ami azért ment ki a divatból, mert a viszonyok megváltoztak.

A régi időkben, amikor a felsőbb osztályok asszonyait többszörös erkölcsi fal vette körül, arra a fiatal lányra, aki esetleg belebocsátkozott egy szerelmi viszonyba, vagy ha csak egyáltalán valamennyire is foglalkoztatta a szerelem, úgy tekintettek, mint akit „megszállt az ördög", és épeszű férfi kétszer is meggondolta, mielőtt egy ilyen lányt nőül vett. A huszadik században épp olyan egyértelmű, hogy ha egy fiatal lány, a szabadság és az erotika modern atmoszférájában huszonöt éves koráig legalább egyszer nem volt szerelmes, azt vagy különlegesen érzéketlennek, vagy különlegesen számítónak tartják, ami ugyancsak meggondolásokra készteti jövendőbelijét, még ha másfajta meggondolásokra is. Időközben egyes szavak jelentése is megváltozik a körülmények miatt... mint amikor egy angol katona legnagyobb büszkesége, hogy „contemptible"* lehet.

II. A kételyről és a harcról

Az emberiség egész történetében egyetlen ideálról sem mondtak le azért, mert túlzott nehézségekkel járt együtt, a régi ideálok egyszerűen kimúltak, mert a fényük megfakult, senkinek sem volt már kedve hozzájuk, nem szólítottak meg senkit.

Nincs az az erőfeszítés vagy szenvedés, mely hosszú távon az emberiség útjába állhatna ideáljai elérésében, de bizony ütött az ideálok órája, mihelyt nagy általánosságban felmerül a kérdés: *Mire jó?*

Ha napjainkban nincs olyan ember, aki hagyja, hogy megégessék vagy kitaszítsák a társadalomból a Paradicsom kedvéért, az nem azért van, mert kifinomult idegeink jobban

* Jelentése: „megvetésre méltó", de így nevezték az első világháborúban Franciaországban harcoló brit haderőt is.

rettegnének a máglyától, a szegénységtől és a kitaszítottságtól, mint elődeinké, nem is azért, mert kételkedünk abban, hogy szenvedéseink árán a Paradicsomba jutunk, hanem azért, mert e Paradicsom, melyet szenvedéseinkért ígérnek nekünk, nem vonzó számunkra. Nincs kedvünk hozzá, s akkor sem kívánkoznánk oda, ha szabad lenne a bejárás.

Ezzel szemben a népben ma az a hit vert gyökeret, hogy az üdvözülést az automobilokban, egy jó borpincében, és ehhez hasonlókban találja meg, és ezért az emberiség nagy része hajlandó éveken át irodákban, gyárakban és a tőzsdén borzalmas szenvedéseket elviselni, abban a reményben, hogy ily módon elérheti az üdvösséget. E pillanatban talán a civilizált emberiség ötven százaléka hajlandó lenne alávetni magát az első keresztények szenvedéseinek, ha tudná, hogy a jutalom évi ötvenezer font fizetés lenne hátralevő életére... és eszükbe sem jut irigyelni Néró áldozatait, akikre örök üdvösség várt ...

Sok nő visel el gyötrelmeket, melyek jószerével egy mindennapos nyúzással érnek fel, hogy megőrizze, ha már nem is az ifjúságát, de legalább annak látszatát, és bármilyen szenvedést elviselne azért, hogy ténylegesen visszanyerhesse ifjúságát, mely a Paradicsomot jelentette számára.

Változatlanul a Paradicsom ideájáról van szó, s ha létrejön egy megfelelően meggyőző illúzió, a valóság magától követni fogja. Minden vállalkozásra igaz az, ami a Szent Péter-bazilika felépítésére igaz volt, hogy akkor kap valódi lendületet, ha valami módon szent üggyé válik.

(A Szent Péter-bazilika ma már áll, s nekünk, akik kételkedünk abban, hogy mindenki lelke megváltatott volna, aki hozzájárult az építéshez, mégis örülnünk kell annak, hogy a vállalkozás lendületet kapott.)

Helytelen arról beszélni, pl. a szerelemnek az életben betöltött szerepével kapcsolatban, hogy bizonyos ideálok, melyek egyébként kívánatosak lennének, elérhetetlenek számunkra. Szüntelenül az igazolódik be, hogy nincs olyan ideál, mely elérhetetlen lenne. Mivel a XIX. század elején a romantika ideáljai voltak üdvözítőek, a fiatal szerelmesek könnyedén vártak egymásra egy egész életen át, belehaltak bánatukba, vagy egy ifjúkori szerelem emlékére építették egész életüket, egy találkozás hatására könnyekre fakadtak, vagy elájultak.

A mai kor fiataljai számára, akiknek már semmi kedvük az ilyesmihez, és akik azt kérdezik, mi mire jó, ez nehéz, sokszor teljesíthetetlen feladat lenne. Ám Werther és Lotte számára sem lenne könnyű feladat az, amit a mai ifjúság könnyedén végrehajt, hogy például szemrebbenés nélkül felbontsanak egy évek óta tartó kapcsolatot, szétszakítsanak egy házasságot és egy családot, csak azért, mert nem értik meg egymást.

Amikor Nóra elsőként megtette ezt – számára ugyanis szent ügyről volt szó –, legtöbben azt kifogásolták, hogy túl könnyen ment végbe a dolog, és hogy az egész tulajdonképpen lehetetlen, de mára már mindennapossá vált, és nem tűnik valami különös „tour de force”-nak. Szívesen lennétek Sigurd és Brünhilda vagy Rómeó és Júlia helyében? Ha csakugyan akarjátok, úgy is lesz.

Avagy lennétek Klister és Malle*, mert ez áll közelebb a szívetekhez? Már azok is vagytok.

Avagy inkább a „la garçonne” az igazi ideálotok? Már régóta azok vagytok.

A házastársi hűség vagy a teljes önmegtartóztatás is remekül keresztülvihetőnek tűnt addig, amíg valamiféle Paradicsomba vezetett, s még ma is keresztülvihető lenne, ha nem merülne fel a kérdés, hogy *mire jó?*

A későbbi korok költői, akik a fiatal szerzetesek szenvedéseit ábrázolják a teljes önmegtartóztatás ideálja miatt, és olyan gondolatokat tulajdonítanak egy fiatal szerzetesnek, miszerint szívesebben bujdokolna rablóként a hegyekben a szerelmével, semhogy a kolos-

---

* Johan Ludvig Heiberg: *Az elválaszthatatlanok* című darabjának főszereplői.

torban senyvedjen, önnön érzéseiket tolmácsolják, vagy olyan időkről beszélnek, amikor már megfakult az ideál ragyogása. Az egykori ferenceseknek, akiknek szívében a hit és a szent szűz iránti szerelem lobogott, s a Paradicsomba vágyódtak, nem volt nehezebb szegénységben és teljes önmegtartóztatásban élni, mint Carpentiernek* állandóan edzeni, hogy formában tartsa magát a Dempsey elleni mérkőzésre. Eljövendő korokban, melyek már elveszítik érdeklődésüket a boksz iránt, a költők majd ugyanilyen együttérzéssel ábrázolják versben és prózában egyaránt a huszadik században élt bokszolók szenvedéseit.

Azt mondják, hogy szerelem vagy hit kérdésében a személyes akarat gyönge, pedig az az igazság, hogy semmiben nem bizonyul erősebbnek, mint éppen ezekben.

Vegyünk egy példát a hit kérdésében Martensen-Larsen *Kétely és hit* című könyvéből.

E műben annak tanúi lehetünk, hogyan próbálja a hit iránti erős vággyal és akarattal rendelkező modern ember összeegyeztetni a Krisztus halála révén nyert üdvözülést a modern tudománnyal és morállal.

A kívülálló olvasó számára ez izgalmas küzdelem, hiszen a feladat eleve lehetetlennek látszik, és mégis nyilvánvaló, hogy aki írta, erre tette föl egész lelki békéjét. Olyan, mintha a „looping of the loop" kísérletet szemlélnénk, és aki még nem látta, nem hiszi el, hogy lehetséges véghezvinni... az egyetlen ok, az egyetlen remény, hogy mégis sikerül, a kísérletező személy forró vágya és akarata.

És íme! ...ezáltal, és csakis ezáltal, valóban sikerül. Látjuk, hogy a szerző mindvégig kitart, annak ellenére, hogy egyik kísérlete fullad kudarcba a másik után. Végül az Újtestamentum egyik szakasza, Krisztus egyetlen szava – mely az ész számára lehetett volna bármely más szó is – tette meg a csodás hatást: a kísérlet sikerült, a szerző hisz.

Olyan világosan látja győzelmét, hogy noha nem állítja, hogy a dicsőség egyedül az övé, mégis, a sikeren felbuzdulva a gyöngébb lelkekhez fordul, akiket korábban felszólított, hogy kövessék, de akiket cserbenhagyott a bátorságuk, és szemükre hányja, hogy nem elég erős az akaratuk, mert ha valóban akarnának, akkor képesek lennének hinni. Ebben tökéletesen igaza is van, és rossz kifogás, a hitetlenség műve, amikor azt mondja valaki, hogy ebben vagy abban *képtelen* hinni.

Amennyiben a kételkedőt csakugyan meggyőzné Krisztus engesztelő halála és feltámadása, vagy az idea az igazságos gondviselőről, akihez a szükség órájában imádkozni lehet, nagyon szívesen hinne benne – igen, sokan, akik képtelennek mondják magukat a hitre, egészen másféle minőségben sokszor mégis bizonyítékát adják valamiféle hitnek, például képesek az életüket arra építeni, hogy halottaikkal egy asztal segítségével beszélnek –, csakhogy ezek az ideák nem győzik meg, és egyáltalában nem akaródzik hinnie bennük.

Bizonyos külső nehézségek mindennek ellenére valóban előfordulnak azokban az átmeneti korokban, amikor az emberiség nem látja tisztán az ideáljait vagy eszközeit, így például azt képzeli, hogy egy bokszmeccset csak olyan előkészületek után lehet megnyerni, melyek egyenesen a Paradicsomba vezetnek.

III. Modern házasság, „vagy amit akartok"

A tiszteletre méltó intézményekkel gyakran előfordul, hogy legtovább a nevük marad fenn belőlük, mert sok ember számára a szónak több a realitása, mint az eszmének.

Az, hogy a tartalom elenyészett, de a váz még tartja magát, olyan állapot, mely legtöbbször minden felet kielégít, és a név kiiktatására vonatkozó javaslat valószínűleg felháborí-

---

* Georges Carpentier (1894–1975) középsúlyú világbajnok 1920–1922; Jack Dempsey (1895–1975) nehézsúlyú világbajnok 1919–1926

tóan hatna még abban az időpontban is, amikor a gondolat és az ügy már szertefoszlott, akár a por a sírban.

Az üres váz általában addig tudja tartani magát, amíg élnek még az igazi hívők gyermekei, azok, akik még szüleiktől ismerik a fogalmat, akik idejében még a tartalom is létezett.

Talán még addig is kitart, amíg emezek gyermekei élnek, olyanok, akik még emlékeznek szüleik áhítatára, amikor magát a szót hallották. Ez a helyzet például az olyan fogalmakkal, mint karácsony vagy karácsonyi hangulat, hiszen a szavak, a melódia, az illat szentsége tovább él azoknak a hangjában, akik az emlékeket felidézik, akik számára a szentség még valóság volt, és ez megtéveszti őket. Az illúziót addig lehet fokozni, hogy tegyük fel a tejberizs és a sült alma, ami a mindennapokban igazán nem örvend nagy tekintélynek, ezen alkalmakkor ünnepi étek rangjára emelkedik és megszenteltetik.

Ilyenek például a modern királyságok, melyek megőrizték a nevüket, és valamit abból a ragyogásból, ami a régieket megillette, noha kizárt, hogy akár Széphajú Harald, akár XIV. Lajos elismerné, sőt útmutatás nélkül egyáltalán felismerné e jelenlegi intézményeket.

Bizonyára még ma is vannak, akiknek megremeg a szíve, ha a király kezéből vehetnek át egy kitüntetést, és nem tudják, hogy remegésük voltaképpen annak a visszhangnak szól, mely még hívő nagyatyjuk hangját idézi, midőn az őrségváltást mutatta meg nekik Amalienborgban. Ám nem riadnak vissza attól, hogy ugyanazzal a szívvel sz...-nak nevezzék a királyt, ha másképp viselkedik, mint ahogy szerintük illene.

Gyakran történik egy új eszmével, hogy midőn szerényen és létének alapos indoklásával bekopogtat a társadalom kapuján, odabent hallatlan felzúdulás támad.

Ekkor mindenki egyetért abban, hogy amennyiben ez az eszme valaha is bekerül a társadalomba, annak a társadalomnak hamarosan befellegzett.

Az egész polgárőrséget felszólítják, hogy barikádozzák el a kapukat, és általában a papság is kész imádkozni az ellenség ellen a szószékeken. Ha ezáltal létrejön valamiféle biztonság, lanyhul a hév, és egy ideig csönd honol az eszme körül, aztán a következő, amit hall róla az ember, vagy amit saját szemével lát, az az, hogy ezen eszme törvénybe iktatási vacsoráján a polgármester ül az asztalfőn.

Senki sem tudja, hogyan vonult be, és épp ezért senki sem foglalkozik már ezzel a kérdéssel.

Vegyünk egy példát a fűző nélküli női ruhaviseletről.

Abban az időben éltem, amikor ez a kérdés óriási vihart kavart. Az újságok, és nem csak a kifejezetten női lapok, cikkeztek róla, és a fűző nélküli női ruhát reformviseletnek nevezték. Akkoriban még a fűző került ki győztesen a harcból. Voltak, akik jóváhagyták, hogy esetleg lehetne rövidebb és lazább, de hogy egy hölgy ne viseljen fűzőt a ruhája alatt, azt teljesen kizárták, hiszen hogyan is lehetne megvarrni egy ilyen ruhát, egyáltalán, hogy mutatna a ruha fűző nélkül? E kérdésre senki sem tudta a választ, s a fűzők egyre csak hosszabbak és hosszabbak lettek.

Aztán, mivel ilyen szépen elrendeződött a dolog, elcsendesült a vita körülötte. S ma, tizenöt év múltán, egyetlen fűzőt sem látni már sem a legdivatosabb szalonokban, sem a színházakban vagy az éttermekben. A fiatal nők, akik a modern divatot diktálják, s hallani sem akarnak semmiféle reformviseletről, egyszerűen nem hajlandók tönkretenni alakjukat a fűzővel. A kérdés, hogy hát akkor hogyan kell megvarrni a ruhákat, hogy rendesen álljanak, megoldódott, noha senki sem tudná megmondani, hogyan s miképp történt.

Ha e pillanatban valaki azzal a javaslattal állna elő, hogy szüntessék meg a házasságot, valószínűleg komoly ellenállásba ütközne. Lehetséges, hogy bizonyos körökben forradalmi ötletnek tartanák.

Még mit nem! Sokan élnek még a házasság régi partizánjai közül, akik a szabad szerelemmel szembeni harcban, sok-sok évvel ezelőtt, magasra tartották a lobogót és győztek.

Ti, a házasság régi partizánjai! Nem néztetek-e szembe a harc hevében „a szabad szerelemmel" elégszer ahhoz, hogy felismerjétek, ha találkoztok vele?

Forduljatok csak meg. A szabad szerelem íme ott trónol a polgári házak kellős közepén. A papok megáldják, a polgármester regisztrálja, gyűrű is jár vele, elorozta a házasság jogarát és országalmáját, kivívta a társadalom tiszteletét, és bitorolja a házasság nevét.

IV. Modern házasság, „vagy amit akartok"

Folytatás

„A házasság és a moralitás összekeverése többel járult hozzá az emberi faj lelkiismeretének lerombolásához, mint bármilyen más tévedés."

Bernard Shaw

Ha megpróbálnánk – például szavazás útján – modern, képzett emberek körében választ kapni arra a kérdésre, hogy mi változtatja egy férfi és egy nő kapcsolatát erkölcstelenből erkölcsös kapcsolattá, száz esetből kilencvenkilencben a válasz az lenne: a szerelem.

Ez azt mutatja, hogy a modern, képzett embernek van valamiféle helyes és szilárd fogalma arról, hogy mi az erkölcs és mi a szerelem.

De ha az ember ugyane körben azt kérezné: „Mi változtatja egy férfi és egy nő kapcsolatát szabad párkapcsolatból házassággá?" – mármint morális és eszmei értelemben, mert törvényesen, legalábbis pillanatnyilag, én is tudom –, a legtöbb modern és képzett ember zavarba jönne, hogy mit is válaszoljon. Tudniillik, a modern és képzett embernek fogalma sincs róla, hogy mi a házasság.

Érdekes lenne, ha végigvennénk azokat a válaszlehetőségeket, amelyek egy ilyen kérdésre beérkezhetnének.

Vajon merné-e modern ember a törvény és a törvény szelleme ellenében egy ilyen kérdésre azt felelni: a felbonthatatlanság? Legfeljebb ezt javasolhatná: a hosszú időtartam, de akkor meg kellene állapítani egy időpontot, amikor a szabad kapcsolat már átvedlik házassággá.

Avagy merészelne-e oly mértékben a korszellem és erkölcs ellenében haladni valaki, hogy a sokasodásra irányuló tiszteletre méltó akaratot hangsúlyozná ki, és ezt tenné meg lényegi különbségnek a szabad párkapcsolat és házasság között. Mindezt annak a kockázatával, hogy a tiszteletre méltó házasságok felét át kellene sorolni a szabad párkapcsolatok közé.

El lehet-e gondolni a következő választ: a nyíltság és az állami elismertetés – mint egy (kétes) erkölcsi jogcímet azon embercsoport részéről, akik a legbuzgóbban szállnak szembe a szabad párkapcsolat nyíltságával, sőt annál szégyentelenebbnek tekintik azt, minél nyíltabbnak mutatkozik –, és akik semmi módon sem kísérelnének meg a tisztesség fogalmába beemelni semmiféle más kapcsolatot, mint azokat, melyeken az állami elismertség áldása lebeg, vagy legalábbis néhány éven belül ez várható.

Talán ezt a választ kapnánk: a megbízhatóság és hűség. Mindenesetre e válasz kívánatos lenne, mert a hűség fogalmánál semmi sem mutatná meg nyilvánvalóbban, hogy mennyire szem elől tévesztette a modern ember a házasság eszméjét, miközben a szabad szerelem morális és eszmei törvényei a kisujjában vannak.

A szabad szerelem morálja szerint ugyanis ameddig a szerelmi kapcsolat tart, a hűtlenség halálos bűn.

Ahol a szerelem a legerősebb, ott az az egyetlen törvény, ennek megszegése az egész kapcsolat megszűnését eredményezné. A hűtlenség a szerelmi kapcsolatban ugyanaz, mint az Istenhez való viszonyban az, amit úgy neveznek: a Szentlélek tagadása, és amennyiben erről van szó, ebben nincsenek fokozatok, ennek legnagyobb és a legkisebb része is az elkárhozás egyazon jelét viseli magán.

De a házasságban? Vajon a magasabb eszmék érdekében nem bocsánatos bűn-e a törvény megszegése egy olyan kérdésben, mely nem viseli magán a szentség jegyét?

Hiszen a házasságnak oly sok másfajta bűnnel is számolnia kell, és nem csupán saját négy fala között, mert a környezettel szemben is elfoglal egy bizonyos helyzetet, és a környezettel szemben elkövetett bűn visszahat magára a házasságra is. Egy házastárs, ha tönkreteszi jó hírét, vagy beszennyezi a nevét, azzal házassága ellen is vét, és a másik fél joggal követelheti a számadást, míg ez egy szerető esetében szóba se jöhetne.

Nem kell-e vajon a házastársnak elnézőnek lennie ezen a ponton?

És vajon a modern életszemlélet nem önként ismeri-e el, hogy abban a pillanatban, amikor a törvény is segédkezik a házasság felbontásában a hűség egyszeri megszegése miatt, a házasságot voltaképpen szerelmi kapcsolatként fogja fel?

V. Modern házasság, „vagy amit akartok”

Folytatás

Manapság ugyebár elképzelhető, hogy egy kétségbevonhatatlanul tisztességes, a kor tisztességről alkotott fogalmaival tökéletesen tisztában lévő fiatalember utazáson, fürdőhelyen, avagy az úgynevezett „winter sports” során találkozik egy ifjú lánnyal, beleszeret, s hamarosan úgy érzi, hogy a legnagyobb boldogság az lenne számára, ha elnyerhetné a lányt, s csak ekkor tudja meg, hogy a lány már férjezett.

Voltak idők, amikor egy tisztességes fiatalembernek egy ilyen kapcsolatot lezártnak kellett tekintenie, akkor is, ha emiatt mindkét partnernek le kellett mondania élete legnagyobb boldogságáról és harmóniájáról.

Megint más időkben egy feddhetetlenül tisztességes fiatalember számára másképp alakult volna a dolog – ég és föld választotta volna el kettejüket egymástól. Szerelmüknek titkosnak kellett volna lennie, akár az ég csillagainak, vagy mindent, állást, családot, barátokat fel kellett volna áldozniuk, és boldogságukat e romokra építeniük.

Manapság egészen másképp fest a helyzet. Szerelmének házassága a fiatalember számára akadályt jelent, melyen teljes joggal és minden erővel megpróbálhat felülkerekedni. Ez némi időbe kerülhet, de a szerelmeseknek módjukban áll kimutatni érzelmeik erejét, és megnyerni a nagyközönség szimpátiáját.

Mind a törvény, mind a próféták az ő oldalukon állnak.

Egy házasságnak kisebbek az esélyei hasonló körülmények között, mint a szabad párkapcsolatnak. Egy modern, tisztességes és idealista fiatalember elismeri a szerelmet és tiszteletben tartja örök törvényét; talán kétszer is meggondolja, hogy betörjön egy szerelmi kapcsolatba, ami a házasság esetén szóba sem jön.

A közvélemény szimpátiáját illetően sem áll másképpen a helyzet. Mert amikor a házasság eldobta régi fegyverét azért, hogy magára öltse a szerelem szép ruháját, kitette magát annak, hogy ezt a fegyvert fordítsák ellene. Ha támadás éri, ezután már csak a szerelem jogára hivatkozhat, és igencsak bajos olyan régi szempontokat napvilágra hozni mint család, tulajdon vagy állás, hiszen ezek azt a gyanút ébresztik, hogy e frigy esetleg mégsem a

hamisítatlan, tiszta szerelem zászlaja alatt hajózik... a férj talán a pénzéért vette el feleségét, s ha igen, érdemel-e mást, mint hogy elveszítse?

Hogy további bizonyítékot kapjunk arra, milyen mértékben vette át a házasság a szabad szerelem törvényének másik nagy üzenetét: „Unhesitating, uncomplaining acceptance of a notice of a change of feeling from either side"* – vegyük szemügyre egy ilyen komédia harmadik szereplőjét, a férjet vagy feleséget, és nézzük meg, hogyan áll ez a dolog a modern házasságban erkölcsileg és eszmeileg.

Amennyiben a modern férj tisztességes, magas erkölcsi normákat valló fiatalember, ebben a konfliktusban akár nyer, akár veszít, akkor tisztességes, ha a szerelem jegyében teszi.

Ha mint szerető vissza tudja nyerni feleségét, akit kis híján elveszített, az becsületes győzelem, megszégyenítette vetélytársát, és diadalt arathat... regények és színdarabok is sokat foglalkoznak ezzel az esettel.

Ha nem nyerheti vissza a nő szerelmét, mert az jobban szereti a másik férfit, mint őt, fejet kell hajtania a szerelem jogai előtt, bizonyos szimpátiát ugyan még így is élvezhet, noha a boldog pár győzedelmes szerelmének ragyogása némi árnyékot vet rá.

Ha azonban önző módon le akarja alacsonyítani mind magát, mind feleségét azáltal, hogy rábeszéli, éljen továbbra is vele szerelem nélkül, akkor mindenki ellene fordul, hiszen a szabad szerelem bibliája szerint nincs szánalmasabb annál, aki a külső körülményekkel, régi, halott ígéretekkel és anyagi értékekkel akarja kikényszeríteni a szerelmet... mert ez a modern életszemlélet szerint harc a szellem és a betű között, és a vereség biztosra vehető.

Milyen fegyvere lehetne hát a házasságnak e csata lefolytatására?

A régi korok fenyegetett házastársai egy eszméért harcoltak akkor, amikor a házasságért harcoltak, vagy legalábbis egy eszme zászlaja alatt indulhattak saját érdekükben a tűzvonalba. Legvégül pedig előjöhettek az egyházzal, netán magával a Jóistennel.

Ma a házasságok fele polgári házasság, tehát semmi ok feltételezni, hogy a Jóistennek bármi érdeke fűződne hozzájuk... ellenkezőleg, az általános felfogás szerint ő inkább a szerelem oldalán áll.

A legerősebb érvként sokáig az otthon és a gyermekek szolgáltak, ám mára ez is jócskán veszített erejéből, hiszen mi jó származna abból az otthon és a gyermekek számára, ha az, akinek irányítania kellene ezeket, elárulta legmagasztosabb eszméjét? Sokkal inkább elképzelhető, hogy valamiféle átkot vonna maga után... mint egy keresztes vitéz számára az, ha valamilyen okból felveszi az iszlám vallást, vagy amikor a régi korok tisztességes asszonyai, gyermekeik kedvéért, sőt sokszor puszta életükért, engedtek a hatalmasoknak, és eladták a „becsületüket".

Nevéért vagy társadalmi szerepéért a pórul járt házastárs csak formálisan küzdhet... hiszen mit jelent egy név a modern társadalomban és mi kivetnivalót lehetne találni egy elvált férj vagy asszony társadalmi szerepében, mikor már a nemzet nagy része teljes megelégedéssel elfogadja a válást?

Végül marad a tisztán anyagi megfontolás, mely iránt senki emberfia nem érezhet szimpátiát, ha szerelemről van szó... és egészen bizonyosan jobban jár az elutasított házastárs is, ha minél előbb megnyugszik, és meghallgat egy jó tanácsot: ő is gondoskodjon saját boldogságáról egy új szerelemben.

Nos, ez nem történhetett volna meg a becsületükre adó, tisztességes emberek között, akik számára a házasságnak még valósága, eszméje volt – és a szónak az a képessége, hogy túlélje magát a dolgot, újra megmutatkozik abban, hogy sokak számára mégis az az elképzelés él, hogy a házasság erkölcsösebb, mint a szabad párkapcsolat.

---

* Az érzések megváltozásának haladéktalan és panasz nélküli elfogadását mindkét fél részéről.

VI. Modern házasság, „vagy amit akartok”

Befejezés

Amennyiben ez a megítélés helyes, és az embernek az erkölcsi értékekről kellene valamit mondania, legfeljebb azt mondhatja, hogy a modern házasság bárányborbe bújt farkas, és az a bárányborbőr méghozzá meglehetősen vékony.

Ez az egész tulajdonképpen annyit jelent, hogy a társadalom hallgatólagosan megegyezett saját magával arról, hogy ha egy bárányt bizonyos módon bemázolnak a polgármesteri hivatal tintájával, csakugyan nagyon jól fog festeni, és úgy is fog bégetni.

De nem ez a helyzet. Vegyünk inkább egy másik hasonlatot: például ezen a vidéken beoltják az állatokat bizonyos betegségek ellen, s aztán pecséttel megjelölik, annak jelzésére, hogy az oltás megtörtént. Így állt a helyzet a házassággal is a régi időkben. Egy bizonyos ideát előzőleg becsöpögtettek az ifjú pár lelkébe és gondolatvilágába, majd az egyház meg a törvény megpecsételte a frigyet, hogy a külvilág felé is jelezzék a történteket.

Csakhogy az oltástól a beoltott állatok nagy százaléka megdöglik, és a társadalom sok más okból is arra a nézetre juthat, hogy mégsem érdemes beoltani őket. Ha ennek ellenére továbbra is használják a pecsétet, és bizonyos fokig tiszteletben is tartják, feltételezhetjük, hogy emögött két felfogás rejtőzhet: vagy a pecsétnek tulajdonítanak döntő szerepet, mely helyettesíti az egész eljárást – amit azért kevésbé feltételezhetünk, lévén szó modern, művelt emberekről –, vagy egyszerűen az, hogy a pecsét pusztán esztétikailag jól veszi ki magát és nagyban hozzájárul a civilizált, tökéletes külsőhöz. Az egész ügy morális oldaláról semmi értelme beszélni.

Ugyanez a helyzet a modern házassággal.

Talán még ma is tartja magát az elképzelés azok között, akik egy emberöltővel ezelőtt harcba szálltak a házasságért a szabad szerelem ellen – és győztek –, hogy a házasságot sokan általában esztétikai okok miatt ellenzik, ám erkölcsi okok miatt mégis megőrzik,... csakhogy a valóságban sokkal inkább ennek éppen a fordítottja igaz.

Még ezeknek a régi harcosoknak is, akik úgy vélik, biztos morális talajon állnak, ha csak egyszer is a lelkük mélyére néznek, el kell ismerniük, hogy az örök igazságot, mely az emberiség javát szolgálja, összekeverik saját, személyes ízlésükkel (ez a tévedés gyakran előfordul a legbecsületesebb embereknél is, de a leggyakrabban és legvégzetesebben a szerelem dolgában), szent buzgalommal harcolnak a szépség- és tisztességeszményekért, és meggyőződésük, hogy olyan magas ideáért szállnak harcba, amely az emberiség létfeltétele.

Ízlés dolgában nem lehet vitatkozni... Bocsássák meg, hogy ezt a régi bölcsességet idézem, de úgy tűnik, azért volt olyan nagy szükség ennek megállapítására, mivel semmin sem vitatkoznak többet, mint éppen ezen... hogy valaki egy szemérmes, szolid háziasszonyért rajong, vagy egy szellemes és szép barátnőért, netán egy valkűrért vagy fylgjáért, az teljes egészében személyes ügy, és csak annyiban lehet érdekes, amennyiben az illető személye az. Bizonyos, hogy van olyan szív, mely akkor remeg és lelkesedik, ha arra a nőre gondol, aki „midőn belép a szobába, tisztaság s nyugalom lép be nyomában”, épp úgy, mint olyan, akié arra, aki „ terrible comme l’aspect d’un étendard... et le charme de son regard, est un clairon qui nous entraine...”,* vagy az elérhetetlen, soha be nem teljesülő álomra, akinek lelke „dal lesz kebeledben – de meg nem kapod soha”..., a költői kedélyt bármelyik egyformán megindíthatja. Általában elmondható, hogy a szabad szerelem a költészetben és a művészetben némiképp becsületesebben jelenik meg, mint a házasság – mely néhány trükköt szívesen elkövetne, mindannak érdekében, ami a szépségesz-

* ...oly rettenetes, mint egy lobogó zászló,... bájos tekintete elragadó, akár a trombitaszó.

ményeket és „a polgári boldogságot” illeti –, és e téren könnyebb dolga is van; mindent összevetve, teljes joggal emelhetjük meg kalapunkat olyankor, ha az ember leszámol egy gondolatmenettel vagy eszmeáramlattal, mely annyi szépséget adott a világnak, de melynek lejárt az ideje.

Egy bizonyos korban – mely még a mi korunkban is tovább él – jó néhány generáción keresztül lehetetlen volt restellkedés nélkül úgy nézni a szerelemre, mint természeti erőre vagy istenségre.

Míg a mai fiatal nemzedék elragadtatva, pálmaággal futna a habokból kiemelkedő Venus Anadyomene elé, ama kor képviselői, akik úgyszólván a mai napig felelősek a mi erkölcseinkért és szokásainkért, elfordulnának vagy elrejtenék arcukat. Nem más ez, mint megvetés, de ez a szellemi generáció így kezeli azt, ami számára a legmagasztosabb az életben, és ezzel mindenesetre komoly hagyományra tekint vissza, ... mint amikor a mohamedán törvény a fiatal szabad nőktől, akik a lét legmagasabb értékét képviselik felfogása szerint, megköveteli, hogy nyaktól térdig fedjék be testüket, melyet „szégyenletes”-nek nevez, miközben a rabszolganők a törvény megsértése nélkül járhatnak sokkal lengébb öltözetben.

Beszélhetünk itt a különböző felfogások magasabb vagy alacsonyabb kifinomultsági fokáról, s talán mindkét oldal jó ízlést és ízléstelenséget emleget majd,... de az ízlésről ugye nem lehet vitatkozni.

Ez a generáció – amelyik kialakította esküvői szokásainkat és esküvőinken elfoglalja a díszhelyet – ellenezné, sőt egyenesen lehetetlennek tartaná, hogy részt vegyen egy szerelmi viszony felszentelésén, és ez vezérli őket, amikor több-kevesebb kokettériával elrejtőznek a család, állás, ház és otthon mögé. A menyasszony az esküvő után Rosenfeldt kisasszonyból Løvenskjold asszonnyá változik, erről lehet beszélni, lehet rajta egy kicsit viccelődni, de hogy egyébként mi történik, azzal senki sem foglalkozik.

A modern házasság fügefalevél lett, melyről esztétikai szempontból még csak-csak lehet vitatkozni, ám morálisan, ennek az esélye mondhatni, nullával egyenlő.

A szépség és szemérmesség eme felfogása ellen nem hozhatnak fel ellenzői mást, mint azt, hogy ez nem az ő felfogásuk, mégpedig azért nem, mert úgy ahogy van, mindenestől tagadják. A fiatal generáció, amelyik az ideális szépséget a meztelenségben látja – a mezítlábas táncosnőktől kezdve a kapcsolatok úgynevezett meztelen igazságáig –, nyitottan megy bele a házasságba, úgy, mint egy szerelmi viszonyba, és esküvőjét a szerelem ünnepeként üli meg... s ha mégis szeretik a hagyományokat és ragaszkodnak hozzá, ennek észrevétlenül megváltozik a jelentősége, és a megőrzött menyasszonyi fátyol már kevésbé a szerelmet még nem ismerő, hanem inkább a szerelembe beavatott leányokat jelképezi.

Az idősebb generáció tagjai hiába ragaszkodnak hozzá, hogy az ő ízlésük ezen a téren jobb volt, hiszen az ízlésről nem lehet vitatkozni, és a szemérmességről elmondható, hogy az is kielégül, amint a divat és szokás megkapta ami nekik jár ..., avagy ez az idősebb generáció netán azt akarná vitatni, hogy a tisztának minden tiszta?

...

Kertész Judit fordítása

Moderne ægteskab eller *Havd I vil Samlede essays* 1985. / részlet az *Esszék* című gyűjteményből 1985.

Gyldendal København

A dán irodalom nagyasszonya, Karen Blixen-Finecke 1885-ben született a dániai Rungstedlundban egy földbirtokos lányaként. Fiatalasszonyként csaknem két évtizedet töltött Afrikában mint Bror Blixen svéd báró felesége. Miután az általa létesített kávéfarm csődbe ment, hazatért Dániába, és csaknem ötvenévesen kezdte írói pályáját, mely gyorsan ívelt felfelé. Eleinte különböző álneveken, legtöbbször Isak Dinesen és Tanja Blixen néven publikált angolul. Afrikai élményeit a *Volt egy farmom Afrikában* (1942) című könyvében írta meg, ennek alapján készült a *Távol Afrikától* című Oscar-díjas film. Hazájában csak amerikai sikerei után ismerték meg, ahol a *Hét fantasztikus történet* című elbeszélésgyűjteménye egy csapásra ismertté tette a nevét. 1962-ben hunyt el.

Magyarul a Polar Könyvek sorozatában megjelent *Babette lakomája, A halhatatlan történet* és a *Téli regék* című elbeszélésgyűjteménye olvasható.

A *Modern házasság és más elmélkedések* című esszéjét, melyből részletet közlünk, 1923-ban írta. Az egyébként a XIX. század romantikus stílusában író Karen Blixen meghökkentően modern gondolatokat fogalmaz meg ebben az esszében.

Jens Christian Grøndahl

Piazza Bucarest

Egyébként úgy tetszik nekem, hogy mihelyt száz mérföldet utazik az ember Észak felé, egy új táj és egy új regény lehetőségét találja.

Stendhal

Scott és Elena Bukarestben találkozott tizenhat évvel ezelőtt. Sohasem voltam Romániában, csak megpróbálom elképzelni azokat a helyeket, ahol együtt lehettek. Amikor regényt írok, mindig ismerem a történet helyszíneit, nem tudok olyan helyekről írni, amelyeket nem ismerek. Túlzottan nagy falat lenne kitalálni a személyeket és a tájakat is, az utcákat és házakat, melyekben megfordultak, s ez felveti azt a kérdést is, hogy voltaképpen mi is a fantázia. A reklámokban szokták mondani, hogy csak a fantázia szabhat határokat a lehetőségeknek, és nem is tudják, hogy milyen igazuk van. Nem tudják, mert azt hiszik, hogy ily módon azt fejezik ki, hogy a lehetőségek határtalanok, csakhogy a fantáziával éppen fordítva áll a helyzet. A fantázia a határaitól függ, csakis azért tud kibontakozni, mert határai vannak. Mindig is gyanakvó voltam a fantázia szóval kapcsolatban, mert amit elképzelni próbálok, nem egy másik világ, hanem a világ maga. Mindig ismeretlenebb és meglepőbb, mint hinné az ember, miközben ugyanakkor könnyen felismerhető.

Az ember felismer egy idegen várost a róla látott képek alapján, de ugyanakkor azt is látja, ami nagyjából minden városban ugyanolyan. Az elővárosokat, a metró kicsempézett alagútjait, a pályaudvarok környékén épült negyedeket, az épületek anonim kopottságát. Az utcák mélyén rejlő árnyakat, a mozdulatlanság különös formáját, ami a parkoló autók sorát jellemzi, azt a különös módot, ahogy a lakk visszatükrözi az eget a házak homlokzatának sötét körvonalai között. Az igazi idegenséggel a kétfajta ráismerés között találkozik az ember, a várakozás és az iparosodott világ lehangoló egyformaságának felismerése között, és soha nem lehet tudni, hogy éppen mikor. E helyeken találkozom fiktív szereplőimmel, akik először csak átlátszó kísértetek, úgyhogy a helyeket is látom rajtuk keresztül, aztán egyre kevésbé átlátszóak, míg végül alakot öltenek, és belső világukat elrejtik pillantásom elől. Minél inkább valósághűek, annál érthetetlenebbek. A fantázia törékeny kísérteteit túlontúl is jól ismeri az ember, róluk nincs mit elmondani, mert nem mondanak mást, mint amit már előzőleg is tudtam. Azért olyan sápadtak és súlytalanok. Csak amikor testet öltenek és idegenekké válnak számomra, csak akkor lesznek valóságosak. A magyarázatok vakító fényükkel láthatatlanná teszik a valóságost, én inkább nézelődni és csodálkozni szeretek.

...

Nem tudok különbséget tenni aközött, amit akkor gondoltam, és amit ma gondolok, de volt valami, ami sántított. Nehéz lett volna elvitatni Elenától és honfitársaitól, hogy áldozatok voltak, de nem tudtam teljes odaadással hallgatni az ő jogos haragját, amikor elősorolta azt a sok gaztettet, melyek miatt szerinte Ceausescu megérdemelte a sorsát. Valami tiltakozott bennem, és ami kiváltotta néma ellenállásomat, az inkább Elena öntelt hanghordozása volt, nem is az, amit mondott. Minden kétely nyers visszautasítása, a

történelemre való ájtatos hivatkozás, az áldozat szenvedéseinek és tehetetlenségének csökönyös mutogatása. Talán elsősorban az elesettség és a csökönyösség ellentmondása volt az, ami elindította bennem azt a gondolatsort, mely mellett nehéz volt kitartani, mert állandóan megzavarta a gonoszság és az áldozat jogainak nyilvánvaló volta.

Az áldozat akaratlanul válik a pusztító erők tehetetlen tárgyává, de ez nem jelenti azt, hogy az áldozat nem rendelkezik akarattal. Az áldozatnak megtörték az akaratát, s ez az akarat elveszítette kapcsolatát a világgal. Ebbe nehéz beleélni magát olyasvalakinek, aki nem ismeri a kényszert és az alávetettséget. Sokáig kutatok emlékezetemben, míg találok egy halvány emlékképet arról, milyen volt az iskolaudvaron feküdni még csak nem is arccal a sárban, úgy, hogy még csak nem is a történelem súlya nyomott a földhöz, hanem csak egy felsőbb osztályos fiú, aki a mellkasomon ült, akár egy satu, és én alig kaptam levegőt. A megadás nem csak annak a kérdése volt, hogy feladok minden ellenállást. A megadás egyet jelentett egy mélységes és kétségbeesett magányérzéssel, mely mintha hirtelen elérhetetlenül mélyen rejtezett volna elnyomott, rémült énem mélyén valahol a test határainak másik oldalán. Ha az Én elképzelhetetlen akarat nélkül, és ha az akarat az Én egyik módja arra, hogy kapcsolatba lépjen a világgal, mintegy annak manifesztálásaképpen, hogy aki azt mondja „én", éppen annyira a világ része, mint mindenki más, akkor a tehetetlenség az ént nyomorítja el. Elfojtja az embernek azt a képességét, hogy összehasonlítsa saját énjét másokéval.

...

Elena a bizalmatlanság és félelem világában nőtt föl, melyhez alkalmazkodott, de ugyanakkor szembe is szegült vele. A turisztikai minisztériumban dolgozott, és elviselte, hogy a Securitate besúgója mindig a sarkában jár, ugyanakkor énjét a szabadkőművesszerű művészkörökben bontakoztatta ki, melynek tagjai segítettek egymásnak abban, hogy belső emigrációjuk valamiféle élethez hasonlítson. Ez hasadást okozott benne, a kettős élet felemésztette a kapcsolatot énje és a világ között. Amikor a munkahelyén volt, énje oly mértékig visszahúzódott, hogy szinte azt lehetett mondani, hogy nem is vett részt abban, amivel foglalkozott, és amikor az emigráció oázisában underground dívaként bontakozott ki, a környező világ és az abban élő emberek egyetlen szürke masszává változtak számára. Elena szórakozott megvetéssel tekintett rájuk, és ezáltal nem is olyan nagyon különbözött attól a magas beosztású pártfunkcionáriustól, akit fekete autóban szállítottak a városon keresztül, s aki a homályos ablakon át fáradt pillantással regisztrálta a buszmegállóban sorakozó emberek arcát.

Elena semmivel sem volt kapcsolatban, mert saját magába vonult vissza a környezetében uralkodó fojtogató szabadságnélküliség nyomása alatt, vagy mert felkorbácsolt önelégültségének horizontjáról nézve a világ elhomályosodott. Akarata egyszerre vált elfojtottabbá és nyersebbé, mert nem vett részt a mások akaratával való szabad, ugyanakkor önmérséklő összevetésben, ahogy egyébként az emberek már azáltal is nevelik egymást, hogy együtt vannak. Az énje és a világ között tátongó űr inkább megnyomorította életét, mint a szabadságnélküliség, de tudta, hogy nem szüntetheti meg az űrt, amíg szabad nem lesz. Tudta, hogy meg kell ragadnia és ki kell használnia mindent, ami adódik, de ma már nem hiszem, hogy tudatosan manipulálta volna Scottot, azért, hogy befogja hálójába. Az elfojtott, nyers akarat nem tud mást, mint megragadni azt, ami kínálkozik, és ez nem csupán a cinizmus műve.

Azon az estén még távolról sem gondolkoztam így, Scottal és vele együtt ültem a tévéképernyő előtt és néztem Ceausescu kamerák előtti kivégzését. Scott olyan volt, mint egy bűntudatos iskolás fiú, akit mind a tíz körméről lekapott a dühös tanító néni. A jelenet szánalmasságát a korkülönbség is fokozta, de ami elsősorban arra késztette Scottot, hogy gallérjától kiindulva egészen égnek álló haja tövéig elvörösödjön, az az én jelenlétem volt

a megalázó jelenetnél. Talán vette volna a bátorságot és helyére teszi Elenát, ha én nem vagyok ott? Kétlem, de a jelenlétem biztos, hogy lehetetlenné tette ezt, amilyen konfliktuskerülő és hűséges alkat volt. Én legszívesebben felálltam és elmentem volna, de Elena hirtelen rám nézett, mintha kitalálta volna a gondolatomat, és én hallgattam. A hírolvasó már rég a következő történetnél járt. Egymással szemben ültek a pamlagon, ki-ki a maga sarkában, Elena tekintetével fogva tartotta Scottot, miközben pajkosan mosolygott. Felismertem a mozdulatát, ahogy könnyedén megszorította Scott kezét a pamlag háttámláján, az arcát, ahogy leeresztett szempillákkal közelített Scott arcához, mint a filmeken, s ahogy kissé kinyitotta a száját és játékosan elkapta a férfi alsó ajkát.

Ugyanaz a csók, csak a férfi cserélődött ki; talán az én tiszteletemre csinálja, gondoltam, hogy megbüntessen egy kicsit azért, mert visszautasítottam. Vagy csak megragadta, ami adódott. Amikor megcsókolt a Stockholmsgade gesztenyefái alatt, talán csak egy becsületes kísérletet tett annak kipróbálására, vajon a szabadságban a boldogság is lehetséges lenne-e. Én is egy lehetőség voltam, akárcsak ő, amikor a száját nyújtotta. Velem nem sikerült, akkor hát nem az volt a legkézenfekvőbb, hogy a pamlagon ülő, kopaszodó férfival próbálkozzon, akinek nyilvánvalóan ez minden álma? Nem ez volt ugyan a megállapodás, melyet maga Scott ajánlott fel, de miután Elena mindennek lehordta a férfit, azért, mert az azt gondolta, hogy Ceausescu kivégzése nem biztos, hogy a legjobb kezdet lesz hazája jövőjét illetően, Elena látta, mi megy végbe az arcán, s most talán úgy gondolta, hogy a férfi érzései mégiscsak megérdemlik a viszonzás kísérletét. Így hát megtette.

Hetekig kerültem Scottot és Elenát, és Scott kedvesen és bizalommal fogadta kifogásaimat, mint mindig. Jó egy hónap múlva hívtam fel, és meghívtam ebédre. Ideges voltam, ahogy mentem a város felé, egyébként Scott-tól mindig ideges lettem. Felállt az asztaltól, amikor megérkeztem az étterembe, és mosolygott, mintha a világ legboldogabb embere lenne. Otthagyta a munkahelyét, mesélte, és vett egy tanyát Észak-Jütlandon. Már régóta beszéltek róla Elenával, hogy vidéken telepednek le. Nem tudtam, mit mondjak, és nagy bölcsen azt kérdeztem, miből fog megélni. Erre még szélesebben mosolygott. Frederikshavnban átvett valakitől egy fotósboltot.

Ránéztem. Fotósboltot? Elnézően bólogatott, mintha nehéz felfogású lennék, és előhúzott egy halom képet. Lefényképezte a tanyát minden szögből, ami csak még inkább azt bizonyította, hogy egy romhalmazt vett meg. Az egyik képen Elena állt overallban, egy sittel teli talicskával a kezében. Mosolygott a fotósra, és nem úgy nézett ki, mint aki egyedül alszik.

Kertész Judit fordítása

Piazza Bucarest 2004. 32–33, 96, 100–104. / *Piazza Bucarest* regény 2004.
Gyldendal København

Jens Christian Grøndahl az egyik legsikeresebb ma élő dán író, 1959-ben született.

Filozófiát tanult, majd 1983-ban filmrendezőként végzett a koppenhágai Filmműszeti Főiskolán.

1985-ben debütált *Kvinden i midten (Nő középen)* című regényével. Több regényének főhőse a válságba jutott középkorú férfi. Művei általában a városi értelmiség és művészvilág körében játszódnak. *Lucca* (1998) és *Tavshed i oktober (Októberi csönd)* című regényeivel nagy nemzetközi sikert ért el. Hazájában számos díjat kapott, és műveit 17 nyelvre lefordították.

A 2004-ben megjelent *Piazza Bucarest* című regénye, melyből a részletet közöltük, egy román lány és egy dán férfi különös kapcsolatát mutatja be a rendszerváltozás előtti és körüli években.

Magyarul a Polar Könyvek sorozatában 2002-ben megjelent *Virginia* című műve olvasható.

Pia Tafdrup

Esőfoszlány

Még nem kezd zuhogni, de halljuk az esőt
messzi vízesés visszhangjaként,
fészkelődnek a réten az állatok,
aztán már esik is.

Csöppekben szaporázza, sűrűn, mint a ló sörénye,
beragyogva a zöldet,
vékonypénzű levelek reszketnek, ahogy keményen veri őket,
pehelypompócba bújnak a madárfiókák.

Egy-egy csöpp ér az esős ég teljéből,
aztán sokszorosan rám önti a maradékot,
ahogyan a veszteségarány szó is csak akkor lesz érthető,
ha barátunkat veszítjük el, vagy kedvesünket.

A félelem életfogytig árnyékba
dőlő, reszketeg pillanat
fénye ragyogjon úgy, ahogy a szavak
egy mondatban, mielőtt elszáll.

Hogy beteljesedjék
önnön eltűntében,
eggyé váljék azzal a talajjal,
melyből a nyelv táplálkozik.

Susogás

A zöld, a csöppek az erdő mélyén
eső után, csöppek a mohában és a fodorkavirágban,
a magas fű, a nyirkos nyár,
ahol a madár fészkel és a róka nyugszik.
Susogás a fák közt, susogás a fejemben,
gyöngyözik, áramlik, hűvösen, forrón, hűvösen,
csöppek sűrűn a lomb közt, villódznak, csillognak,
amikor megérintem a nedves ágakat, megrázkódnak,
szóródik ami fénylik, a vadul ragyogó,

ami felfakad belőlem is, fénysúllyal.
Kitátom a szám, nyelvemet nyújtom
észlelem ami nyirkos, a csillagszínűt,
susogás a fák közt, susogás a fejemben,
a nyár dereka, a vadul burjánzó fű,
az eső nedves íze, te nyers, illatozó eső,
lesüllyedsz a sötéten izzó zöld mélyére,
ék alakban rajzanak magasan a fák fölött a madarak.

Lecke a lombok között

Bezárt az iskola, ahol a csalogányok naponta
gyakorolják az éneklést, amiben csak az ébredő szerelem
teszi mesterré őket később.
A madarak fogságban ülnek ferde tűrács mögött,
összefont szárnnyal az eső ellen.

Világítanak a csöppek, hűvösen beledöfnek a lombba meg a
földbe
vagy időről időre legördülnek az üvegtáblán.
A csöppek a tetőt verik, színezik a hangárnyalatokat,
melyek a halánték mögött dalolnak,
minden óra sebez; az utolsó megöl.

Dán nyár. On location

Hirtelen sötét
és szélfúvás
a nyitott ablakon.

Egy villám elűzi
a madarakat az égről, egy széllökés
elküldi mindet.

Mennydörgés hasítja szét az eget,
alant lebegő felhők
duzzadoznak és ásítanak feketén.

Újabb villám
repeszti a felhőket,
lecsap az eső, keményen, függőlegesen.

Villám —
el nem álló öblintgető-esőben,
az ágak mélyen bókolnak a föld felé.

Villám —
elhal a madárdal a bokrok meg a fák közt,
eső, viharos, csapdosó eső.

Villám —
eső, ezernyi pajkos gondolat zúgása,
a mennydörgés reccsen és továbbáll.

Villám —
az eső lemossa a port a levelekről, súrol,
mint táncoló seprűk a város forró tetőit.

Villám —
szürke, szürke, csaknem vak ég,
az utca egy ideig híján az embereknek.

Villám —
mélytengeri sötét még odabent is,
hogy a könyvet sem lehet olvasni.

Villám —
majd apránként az esőkabátok hangja,
himnuszok a nyitott esernyőkhöz.

Villám —
az eső elfeledett, feneketlen hordókat tölt meg,
elmossa az óvodák homokozóiban a gótikus kastélyokat.

Villám —
mennydörgés tör át az utcai tavakon és autóözön,
az eső üvöltése, áthatolhatatlan köd a levegő.

Villám —
fiú dörzsöli egyik ujjával a cseppeket
egy parkoló BMW-ről, megsimogatja a fényét.

Villám —
lány dugja be kezét egy lefolyócső összetört
darabjai közé, játszik a zubogó vízzel.

Távolabb zsivajgás, villámfény világítja meg az eget,
aztán csattanás csattanást követ, s ez eszméletükön tartja
még egy darabig a haldoklókat.

És ezekhez az elemi erőkhöz mérve
a város haragja csak kioltódó szikra,
odaillő válasszal kioltott izzó téboly.

Egyre több nyílvessző, villám —
melyek átszáguldanak az égen
és megcsillog-villogtatják a csontokat.

Újabb dörrenés,
megzörrennek az ablakok, újabb villám —
koronájától a tövéig szét tudna hasítani egy fát.

Új felhőszakadás, új villám —
széttépi az eget, a sebes zuhogásra
megnyílik az összes zsilip, megtelnek a hasadékok, lyukak és nyílások.

Eláll az eső,
villámlik rendre —
halkabb csattogás, mint a pisztolyszó.

De ismét dübörgés, új villámok —
ködpárás szitáló eső, megint eleredt,
kötél, felkapaszkodni a mennybe.

Távolodik a mennydörgés,
tovagördül, de új dörrenések
hallatszanak nemsokára a ház felett, villámlás —

Nyár van, villámlás —
és vadul burjánzó sötét, hirtelen éj délben
pillanatnyi csönd, villám —

Csattanás megint, az eső szaporázza,
a villámok szinte egymást érik —
az esőben régi kedveseimre hasonlít minden férfi.

Iszonyú zsivaj és új csinn-bumm,
ömlő zápor, ficánkoló idő,
távolabb az erkélyen a zsinóron feledett mosott ruha.

Szüntelen dobolás a tetőkön,
gurgulázás a mélyből,
vízipatkányok rágcsálnak alulról.

Villám csillan, kisebb dörrenések,
az eső szaporázza, hatalmas csattanás megint,
tartós villanás.

Az eső még sokáig tart,
csendesedik, eláll, megtisztult a levegő,
vége az utóbbi napok gondolatzavarának.

Csöpög a tető, csöpögnek a fák az utcán,
esőpára és csuromvizes állatok,
pancsoló hangok, telített illatok.

A mennydörgés tovagörög, ki a tenger fölé,
derülés sok színben
— madárfütty díszkapuja.

Miszoglád Gábor fordításai

Regnestykke, Sus, Lektion bag bladehanget, Sommer i Danmark, ON LOCATION
Válogatás a *Kristályerdő* és *A királynő kapuja* című kötetből.
Gyldendal København

Pia Tafdrup (1952) 1981-ben az *Amikor felnyílik az angyal szeme* című verseskötettel kezdte pályáját. Alig három kötetet adott ki, és Poul Borum kritikus máris az új nemzedék legjelentékenyebb költőjének nevezte. Pia Tafdrup költői súlya egyre nő. Ez úgyszólván tapintható is a vékony, de szembeszökő az 1981-es *Amikor felnyílik az angyal szeme* beköszöntétől a 17 évvel későbbi, teljes érettségben kibontakozó *A királynő kapuja*ig.

Pia Tafdrup nemzedéke az 1980-as évek úgynevezett vad generációja, mely határozottan az 1970-es évek megroppant prózaiságának ellentéteként mutatkozott meg. Akárcsak a '80-asok többi költője, Pia Tafdrup is a hagyományokra építő, tudós alkotó, főként R. M. Rilke, P. Celan és F. Hölderlin szimbolikus jellegű költészetéből merít ösztönzést.

Munkásságát számos adománnyal és kitüntetéssel ismerték el, egyebek közt az Állami Művészeti Alap hároméves ösztöndíjával 1981-ben és a Dán Nők Irodalmi Díjával 1997-ben.

Jens Blendstrup
Gud vallomásai

Gud házat vesz. Egy szép napon megakad a szeme egy újsághirdetésen. De az is lehet, hogy barátja, Muggi, a végrehajtó hallott a risskov-i nyaralóról, mely nevét bizonyára a szomszédságában elterülő erdőről kapta. Gerd Lilliannek esze ágában sem volt elkísérni férjét. Elvetélt ötletnek tartotta a házvásárlást; Mugginak különben is annyi furcsa dolog jutott az eszébe, pedig jólelkű ember, van egy díjnyertes macskája, nem is beszélve arról, hogy fedettpályás sakkmester.

És honnan vennénk rá a pénzt? – kérdi Gerd Lillian. Gud tehát kénytelen egyedül megnézni. Kiderül, hogy nem is nyaraló, hanem igazi ház, az egyetlen a kavicsos út mentén álló hétvégi házak között. A korábban itt lakó család most börtönben lehet. A ház kert felőli oldalán a felső gerendából rengeteg szög áll ki, mert a tulajdonos annyira rettegett a villámlástól, hogy valahányszor vihar tört ki, létrán felmászott és bevert egyet a falba. Gud ettől csak még emberibbnek találta a házat, gondolván, hogy előttük is pszichoszomatikus lények laktak itt.

Gud három végrendeletet ír. Ahogy mondani szokta, azért, hogy elkerülje az ellenségeskedést. Arra az esetre, ha meghalna. Mondja elszomorodva. De mindig méltóságteljesen. Hogy veletek, fiaim, ne az történjen, ami apánk halálakor velem és bátyámmal, Svenddel. A bélyeggyűjteményre és a tajtékpipákra gondol, melyek titokzatos körülmények között tűntek el. Nem szeretné, ha ez az eset megismétlődne. Itt nem lesznek Káinok és Ábelek. Gud végrendeletei tulajdonképpen nem is igazi végrendeletek. Inkább terjedelmes eszmefuttatások, olyan helyzetjelentés-félék az életről. Minden pontot kimerítő leírás követ. „A hagyaték avagy Gerda státusa halálom esetén" című például a kutya általános egészségi állapotáról szól, és arról, hogy halála után hogyan kell lemosni Schenko bajuszát napjában egyszer. Aztán az életről elmélkedik, úgy általában. Rendőrségi jelentéseket közöl a boltos állítólagos sikkasztásáról. Megvádol és megfigyel néhány szomszédot az utcából, akikről úgy gondolja, egy sátánista szekta tagjai. Dicséri a szemközti telefonszerelőt. De mélyebb értelmű gondolatokat is papírra vet. A ködről, mely egyszer csak el fogja nyelni, és arról, hogy a halál egyáltalán nem fájdalmas. Az esküdözések ellenére is nagyszerű testamentumok képekkel Gud diószüretéről és egyértelmű, könnyed mozdulattal bevésett gondolatjelek, melyek Gud végrendelkező gondolatainak elválasztására szolgálnak. Az oldalakat római számokkal jelöli és jó néhány szót latinul ír, székletét például mindig féceszként említi a tizennegyedik oldalon. A végrendeletek létezését fiai végül aláírásukkal tanúsítják az „Előttünk mint tanúk" pontban, ezután az írás a szekreter titkos fiókjába kerül. Gud véget nem érő végrendeleteit mindenki megmosolyogja. Nevetnek, mert legalább száz évvel földi pályafutása befejezése előtt alaposan bebiztosítja magát. Hiszen

Gud mégiscsak Gud, még ha cigarettázik is, és karácsonykor, illetve más ünnepekkor túl sok is a gyomorsava.

Gud női tornát néz. Párnáját szokás szerint a farkára teszi, de már nem jön izgalomba. Szerinte ezek a mai lányok túl soványak. Az egész Maxi Gnauckkal kezdődött. Törékeny nádszálkisasszony volt a többiekhez képest. Akkoriban azonban még ott voltak a hatalmas fenekű bolgárok, de ma már ők is eltűntek, sóhajt. És még a legvadabb fantáziámban sem izgatnak fel a hájas sápatag hulahoppkarikás amerikai nők.

Soós Anita fordítása

Gud taler ud 2005. s. 111–113. / *Gud vallomásai* regény 2005.
Samleren

Jens Blendstrup író, drámaíró 1968-ban született Århusban. Az odensei egyetemen történelmet és irodalomtörténetet hallgatott. Az „Øverste kirurgiske" című folyóirat munkatársa, illetve szerkesztőként dolgozik a kiadónál. A *Mennesker i mistbænk* (*Emberek üvegházban*) című novelláskötettel debütált 1994-ben. Blendstrup írásaiból árad a vitalitás, szinte eszelős humorral ragadja meg a groteszk és bizarr jeleneteket, és különös érzékkel ábrázolja a mindennapok furcsaságait.

Első regénye, a *Gud taler ud* (*Gud vallomásai*) 2004-ben jelent meg. Gud, akinek neve Istent jelent, a szó szoros értelmében a Mi Atyánk. Apa, főnök és pszichológus. A pezsgő, tréfás hangvételű könyv a felszín alatt igenis komoly. Egy bohókás, kicsit őrült, kicsit veszélyes férfi életén keresztül mutatja be, hogyan teszi tönkre az ember életét a betegség. Gud egyben Jens Blendstrup apja is. A könyv az író apró gyermekkora, és apja mintegy harminc évvel később bekövetkezett halála közötti időszakot öleli fel.

Hanne-Vibeke Holst

Egy boldog asszony

Szerencsére könnyen átjutok a felszereléssel a vámon, és miután bóbiskoltam kicsit a repülőn, a szállodába vezető taxizás már gyerekjáték. Szeretek megérkezni, magam mögött hagyni a múltat és bizalommal meghódítani az újat. Az adrenalin hatására bizsergést érzek a bőröm alatt. Figyelmem megsokszorozódik, elmém kitisztul, amint feszülten összpontosítok a megbízásra – a rám váró feladat megoldására. Miután bejelentkeztünk a margitszigeti patinás Grand Hotel Ramadába a Duna közepén, jókedvűen javasolom, hogy éppen csak nézzünk be a szobáinkba, és utána újra találkozzunk. Még bőven van időnk a délutáni megbeszélésig Peter Lucasszal az alapítvány helyi irodájában, de szükségünk van a klasszikus városmontázsra, és miért ne indulnánk azonnal Budapest lelkének felderítésére. Az idő szép, és sosem tudhatjuk, mi vár ránk később.

Sajnos sem a fotós, sem a hangmérnök nem osztja lelkesedésemet. Ellenkezőleg, bosszúsan megállapítom, hogy nyilvánvalóan olyan sokáig dolgoztak a stúdióban, hogy őket is megfertőzte az intézmény légköre, mely járványként terjedt a betonfalakon keresztül is, és megölt minden útjába kerülő ambíciót és lelkesedést. Nagy ár ez az állandó munkáért, napidíjért és nyugdíjjárulékért, de most mégsem együttérzéssel gondolok a szerencsétlen áldozatokra, hanem fel vagyok háborodva. Már maga a gondolat is eretnekségnek számít, de Paul talán nem téved, amikor korábbi munkahelyéről lakonikusan azt mondja, hogy ha ő lenne a főnök, minden munkatársat elbocsátana. Egy alkalommal a Weekendavisen hasábjain „a neutronbomba-modell" kifejezést használta; ezek a provokációk nemcsak a dán médiavilág fenegyerekévé teszik, de segítségükkel jó néhány hölgyet is meghódított. Köztük engem is, bár valószínűleg fogalma sincs róla, hogy rendszeresen szívemhez és szívemből szól.

A hangmérnök, mielőtt bármihez kezdünk, mindenképpen kávézni akar, és mivel „hullafáradt", feltétlenül szüksége van egy délutáni szunyókálásra is. Csak egy rövidkére.

– Figyelj – kezdem. – Most kiválóak a fényviszonyok, és ötkor Lucasnál kell lennünk, ráadásul…

– És egész este dolgozunk, nemde? – szakít félbe a fotós. – Mi lenne, ha egy kicsit lazítanánk, amíg megtehetjük? Rengeteg időnk van pár képet csinálni, ha egyáltalán ez izgat.

Nem. Sokkal inkább az, hogy szívvel-lélekkel tegyük a dolgunkat. Hogy a kíváncsiság hajtson minket, ne csak rutinból dolgozzunk, hogy akarjunk valamit, a fenébe is!

– Tulajdonképpen miért is vagyunk itt? – kérdezi a hangmérnök, miközben kétkedve figyeli a londinert, amint csomagjainkat felpakolja egy kocsira. – Szóval, ki ez a fickó?

Visszafogom magam, nehogy tettlegességre vetemedjek, közben halk imát mormolok, hogy még fiatalon támadja meg a tinnitus.

– Amint már a repülőgépen is említettem – felelem nyersen –, Peter Lucas magyar származású amerikai dollármilliárdos, egyike a politikai élet leghatalmasabb és legbefo-

lyásosabb mecénásainak a világon. A nyolcvanas évek elejétől „Demokratikus Nyíltság Alapítvány" nevű szervezetén keresztül több milliárd koronát pumpált Kelet- és Közép-Európa demokratizálódásába. Támogatta a „Charta 77"-et az 1980-as években és a lengyel Szolidaritás mozgalmat, később határozottan fellépett a szovjet utódállamokban és a Balkánon is, ahol egyedül harcolt azért, hogy Macedónia ne váljon a polgárháború áldozatává. Magyarországon az oktatást és az alternatív kulturális csoportokat segítette.

A hangmérnök már nem figyelt. A fotóssal együtt megbűvölve bámulták a szálloda egyik üzletembernek látszó vendégét, aki éppen mobiltelefonján beszélt.

– Öregem – tört ki lenyűgözve. – GSM! Szóval kezdenek fehér emberré válni!

Ha a civilizáció mértékegysége egy kiépített telefonhálózat, akkor ez a társadalom hamarosan szemmel láthatóan elér pompás, magasan fejlett szintünkre. Ahogy a többi egykori kommunista fővárosban, az utcákon itt is tömegével láthatjuk a BMW-ket, Mercedeseket és Volvókat, a jólöltözött nőket és az amerikai gyorséttermeket; hozzám hasonló gondolkodásúakra bukkanva, valószínűleg hangos sírásra fakadnék emiatt. Ennyi fájdalom, szenvedés és ellenállás, csak azért, hogy beleharaphassanak egy Big Macbe! Az Osztrák–Magyar Monarchia híres műveltsége, a rendszerkritikusok bátorsága és az értelmiségiek tiszta kapcsolata a művészethez és a létezéshez hamarosan végérvényesen eltűnik az újgazdagok nagyravágyásában. Mely folyamatosan annak elérésére űzi-hajtja az embereket, amit nálunk láttak. Hatalmas fehér zászlókkal kellene rohangálnunk és óva inteni őket, hogy ne tegyék! Hiszen mindez csak fény és csillogás! Teljesen értéktelen!

De hogyan magyarázzuk el egy éhes, orrát a cukrászda ablakához nyomó gyereknek, hogy az ott bent nem más, mint puszta kalória? Hogy nem érdemes beleharapni, hogy inkább maradjon a káposztánál és a krumplinál! És hogyan magyarázzuk el egy főállású dán tv-stábnak, hogy minden egyes valamirevaló taxisofőr megpróbálja átverni gazdag nyugati ügyfelét, csak hogy részt vehessen az aranyborjú körüli táncban? Bár elvből gyűlölöm, ha becsapnak, mégis hagyom, hogy a fickó csillagászati összeget követeljen azért, hogy a szállodából bevigyen minket Pestre, a legendás Gerbaud cukrászdába, ahol még mindig Sacher-tortát szolgálnak fel, mint Bécsben.

– Baromira átvágott! – jegyzi meg a fotós, aki sok mindent átélt már.

– Talán te fizetsz? – kérdezem és összehajtogatom a számlát.

– Skårup dühös? – kérdezi és felveszi a kamerát. Igyekszem lefegyverzően mosolyogni.

Már hogy a fenébe ne lennék dühös! Hiszen rég neki kellett volna látnunk, de mit használ, ha az ember maga ellen fordítja a csapatát. Ha mégis, akkor akár el is felejtheti csodás terveit. Akkor pont azt kapja, amit akar, se többet, se kevesebbet. Ami nincs éppen ösztönző hatással az alkotóerőre. Vagyis engedek, és engedélyezek egy félórás alvást a hangmérnöknek, a fotós pedig megkapja a kávéját. Most már nekem is szükségem van egy koffeinbombára, így benne vagyok egy cappuccinóban, és hagyom magam rábeszélni egy krémes süteményre is a pultbeli választékból. A kávéház hangulatából árad a régimódi műveltség, a felszolgálók idősödő anyatigrisek, dauerolt hajjal és kikeményített köténben, a vendégek pedig vagy turisták vagy a helyi burzsoázia képviselői, akik éppen megsétáltatják a kora őszi divatot.

Lazítok, szórakozottan hallgatom a kollégák beszélgetését, közben cigarettázom és megbámulok egy férfit, aki egyedül ül asztalánál, figyelmét teljesen leköti az International Herald Tribune, miközben villáját egy hatalmas cukrászsüteménybe szúrja, és a kis falatokat élvezettel fogyasztja. Ez a kifinomultság éles ellentétben áll azzal a nyerseséggel, amit egyébként sugároz – sötét, jellegzetes magyar arc, fekete farmer, kopott bőrdzseki, mely nagyjából olyan színű, mint a kávékrém a süteményben. Borostás, a haját is le kellene nyírni, de túl öreg és magának való ahhoz, hogy a nyers stílust csak a show kedvéért öltse fel.

A pincérnők egyébként barátságosak vele, szinte túl kedvesek, amikor felváltva újratöltik a csészéjét. Észreveszem, hogy magyarul szólítják meg, ilyenkor felnéz, majd valamit válaszol, mire mosolyogva fordulnak el az asztaltól. Szóval biztosan nem valami szakadt alak, aki egy ilyen előkelő helyen nemkívánatos személynek számít. Ismerik és szemmel láthatóan kedvelik. Olyan, mintha a frontról tért volna meg – hiszen innen nem messze frontok húzódnak –, és a hazatért katonáról szóló elméletemet csak megerősíti, hogy pajkos mosollyal még egy krémes süteményt rendel. Nyilvánvalóan tréfál, én pedig önkéntelenül együtt mosolygok a pincérnővel, ami talán nem kerüli el a figyelmét, hiszen hirtelen felém fordul, mire sietve elkapom a tekintetemet és leverem a hamut a cigarettámról.

És ekkor váratlanul történik valami. Ijedt női sikoly, egy felboruló szék robaja, a porcelán tompa csörömpölése a padlón, egy férfi parancskiáltása és egy másik hangos üvöltése. Még fel sem fogjuk, mi történt, és már vége is. A harcpróbált férfi lovaglóülésben térdel egy fiatalabb veséjében, miközben pisztolyt szegez nyaki verőerének. Mellettük egy Guccitáska hever.

– It's mine! – hallatszik egy felháborodott nő hisztérikus sivítása, amint meg akarja szerezni a táskát, de a harcedzett úriember megfontoltan és röviden leállítja.

– Relax! Everything is going to be allright!

A nő engedelmeskedik, az egész helyiségre várakozásteljes csend borul. Ezt töri meg hamisítatlan dán hangmérnököm.

– Öcsém – csúszik ki a száján elismerően. – Tiszta James Bond!

A férfi a frontról vet rá egy pillantást a válla fölött. Már éppen bocsánatot akarok kérni, amikor észreveszem a szeme sarkában bujkáló mosolyt.

***

Amint a fiatalokból álló kórus a rendezvény zárásaként elénekelte a régi magyar csúfolódó utolsó versszakát, elindulok a hallba. Nincs más választásom, össze kell szednem a csapatomat; ők is ki akarnak jutni a teremből, minél messzebb a számukra oly érthetetlen történetből.

– Szerintetek is túl száraz volt a levegő odabent? – érdeklődik a hangmérnök, és a büfében álló üvegek és poharak felé kacsint.

– Olyan a torkom, mint a faxe-i mészbánya! – helyesel a fotós, és már el is indul sörért. – Ugye van nálad pénz? – néz rám, ezzel is jelezve, hogy a lapnak kellene állnia a számlát.

– Oké. De akkor egy kicsit alaposabban körülnézhetnél. Még nincsenek képbevágásaink és hangulatfelvételeink…

Akkorát csap a pultra, hogy a poharak csak úgy csörömpölnek.

– Ne is reménykedj! Már most négy teli tekercsünk van! Mi a francnak hiszik a riporterek, hogy a *Háború és béké*t kell újraforgatniuk!

– Időnként igazuk van!

Egyszerre fordulunk meg. Akkor sem lepődtünk volna kevésbé meg, ha egy csimpánz kezd el énekelni. Miklós tud dánul!

– Miklós! – mutatkozik be. – Kővári Miklós! A dán TV-től vannak, ugye?

– Kővári Miklós – ismétli meg a fotós, miközben kezet fog vele. – Csak nem az a bizonyos Kővári Miklós?

– Ki más? – nevet Miklós, én pedig bambán bámulom, ahogy kollégám a viszontlátás örömével borul a nyakába.

– A francba, Miklós, tényleg te *vagy!* Még nem lőtték szét a mogyoróidat?

– Tudok vigyázni magamra. És te, Svenne? Megkaptad az aranyórát hosszú, hűséges szolgálataidért?

A fotós harsány nevetésben tör ki.

– Hát emlékszel rám?

– 1970 nyara, *Az új Társadalom* Frøstrupban.

– Say no more! Röhög a fotós, és a hangmérnök is vihog.

– Hogy is hívták? – érdeklődik.

– Hogy hívták *őket!* – javítja ki a fotós. – Nem mindegy? Make love – not war! Nincs igazam, Miklós? – folytatja, élvezettel időzve a dicső múltnál, miközben Miklós hozzám fordul. Kezét udvariasan üdvözlésre nyújtja.

– Bocsánat – mondja komolyan –, mi nem ismerjük egymást.

– *Még nem. Mi még nem ismerjük egymást!* – visszhangzik bennem, miközben kezet rázok vele, néhányszor le és fel, és még éppen van levegőm, hogy megmondjam a nevem.

– Therese Skårup.

– Therese Skårup – ismétli elgondolkodva, mintha valami aranykulcsot rejtene a név. – Therese Skårup, ne haragudjon, hogy elloptam a képet a fogadás alatt. – Hogyan tehetném jóvá?

Szinte akcentus nélkül beszél dánul, nyelvtanilag helyesen. Csak kicsit régies, tapogatózó mondatfűzése árulja el, hogy nem született dán koppenhágai irányítószámmal. És a megjelenése, természetesen. Közelről még sötétebb és idősebb, mint először gondoltam. Arca markáns, majdnem beesett, orrtövétől az állvonalig két függőleges barázda töri meg. Halántéka kopaszodik, hátrasimított haját hamuszínű foltok tarkítják. A vízszintes ráncok beleégtek magas homlokába, mélyen ülő szeme alatt kékes árnyék. Ezek a szemek pont olyan feketék, mint apámé. Megköszörülöm a torkom és összeszedem magam. Pontosan tudom, hogyan tehetné jóvá, és amint a fotós a pult felé fordul, hogy felemelje söröspoharát, azzal a gátlástalan céltudatossággal felelek, melynek lehetetlen ellenállni.

– Adja kölcsön a felvételét!

Kockázatos kérés, de megérti és bólint.

– Tényleg! Miért ne! Utánam jönne öt perc múlva? Valamit el kell intéznem.

Bólintok, Miklós pedig eltűnik az időközben zsúfolásig megtelt hallban, ahol a közönség a termet elhagyva összegyűlt.

– Figyelmeztetlek – int a fotós barátságosan és megkínál egy teli pohár csapolt sörrel –, Miklós mindig is szívtipró volt! Háborús tudósító és igazi magányos motoros!

Pár gyors korttyal apatikusan kiürítem a poharam. A fejem zsong a kérdésektől, melyeket képtelen vagyok megfogalmazni.

– Micsoda olthatatlan szomjúság! – tör ki a hangmérnök elismerően.

– Faxe-i mészbánya – felelem. Ekkor újra megjelenik Miklós. Távolról felé bólintok. – Ugye hazataláltok!

– Halló! – tiltakoznak a hátam mögött, és már látom, ahogy záporoznak felém Big Mama és a szakszervezeti bizalmi ütlegei, de teszek rá, átfurakszom a tömegen és érzem, ahogy az idegen vállak összezáródnak mögöttem.

A sár csomókban lóg a Landcruiser sárvédőjén, az autó olyan poros és sáros, hogy nem tudom megállni, hogy megkérdezzem, a Párizs–Dakarra edz-e.

– Sajnos nem maradt időm lemosni – mosolyog és udvariasan kinyitja az ajtót.

– Hmmm... – nézek kérdőn az ülésre, melyen szanaszét nyitott térképek hevernek néhány üres kólásdoboz, egy félig elfogyasztott csokoládé, egy zseblámpa és egy halom CD társaságában.

Nevet, önkéntelenül és kisfiúsan, miközben magához söpri az egész kupacot.

– Elnézést. Éppen most értem haza egy megbízásról.

Kővári Miklós, a magányos motoros őrült tempóban száguld át Budapesten a magyar állami televízió, az MTV épületéhez, ahol átmásolhatja nekem a kazettát. A kissé kockáza-

tos út alatt, miközben többször is átrobogunk a piroson, sajnos, csak néhány életrajzi adatot sikerül kihúznom belőle. Tényleg magyar, de szülei az '56-os forradalom után Dániába menekültek. Sajnos már egyikük sem él. Autóbalesetben vesztették életüket a helsingøri autópályán 1973-ban. Ezt követően Miklós elhagyta Dániát.

– Nyugodtan mondhatod, hogy kivándoroltam. Csak akkor még nem tudtam. Mármint azt, hogy sosem térek vissza.

– Kinek dolgozik? – kérdem és kitámasztom magam, amikor hirtelen fékez egy csikorgó villamos miatt.

– Anybody. Mindig a magam ura voltam. Szabadúszó.

***

A cigányvajda tehát nem kastélyban lakik. Klánjával rozzant házban él a város szélén, nem éppen fényűző környéken, amennyire meg tudjuk ítélni, miközben leparkolunk a kapu előtt. Amikor a klán egyik ifjú tagja a vajda lányának nyomatékos kérésére kedvetlenül kinyitja a kaput, olyan látvány tárul elénk, hogy a fotós szájában összeszalad a nyál, nekem pedig az izgalomtól bizseregni kezd a tenyerem. A Hercegnő szemmel láthatóan pöröl az ajtónállóval, néhány asszony is – feltehetőleg sógornők – csatlakozik az acsarkodó pároshoz; Miklós és Tamás már forgat is. Johnnyval váltunk néhány pillantást – szöveg nélkül is megértjük, hogy itt különböző csoportok rivalizálnak egymással, és a vajda lányának ugyan van hatalma, de nem tisztelik. Nem örülnek a látogatásnak, erre az asszonyok rikácsolása is felhívja Miklós figyelmét, na meg a férfiak tiltakozó kézmozdulata a kamera felé. De ő úgy tesz, mint egy süketnéma, és tovább filmez. Csak akkor hajlandó megérteni a finom utalást és barátságos mosollyal leengedni a kamerát, amikor egészen közel mennek hozzá, és tenyerükkel tüntetően eltakarják a lencsét.

– Okay! I understand! No more camera!

De már mindent felvett – a perlekedő asszonyokat, a csaholó korcsot, a roncstelepre való világoskék Cadillacet, a fel-alá szaladgáló szopós malacokat, a kapirgáló tyúkokat és egy kopott ajtóra kiterített disznótetemből lakmározó légyrajt. A por és a föld szürkés fátyla alatt mindenütt szemét és felfordulás. Nem éppen királyi előkelőségre vall, ellenkezőleg, de ezzel ők is tisztában vannak. Már megint egy nyugati tv-stáb akarja nevetségessé tenni őket. Vagy már megint beleestem saját előítéleteim csapdájába? Ahogy a hódítók nevetségessé teszik a bennszülötteket, mondván *matracon alusznak; hát nincs ágyuk?*

A vajda lánya büszkén vezet körbe a trónteremben.

– Very nice! – bólintok udvariasan, amikor belépünk a régi ebédlőre emlékeztető sötét helyiségbe. Minden tiszteletem ellenére van valami rosszul értelmezett hanyagság a ferde szögekben és az eltolt szintekben, a berendezés pedig még jobban kiemeli a házilag eszkábált bódéstílust. Hajlított lábú, aranyozott stílbútorok, egy bárpultszerű alkalmatosság, egy szófára hasonlító valami, hatalmas televízió, kisebb lámpák, csillárok, és bármilyen hihetetlen, két magas támlájú trónszék egymás mellett.

– Nocsak – mormolja Miklós, és miközben előveszi a fénymérőt, alig észrevehetően felhúzza az egyik szemöldökét; teljes erőmből ajkamba harapok, nehogy a mozdulat láttán kitörjön belőlem a visszafojtott nevetés. Egy röhögőgörcs nemcsak kellemetlen, de egyenesen felségsértés lenne. A cigányvajda audienciája hatalmas megtiszteltetés, amit a Hercegnő úgy ad tudtunkra, hogy suttogóra fogja, miközben áhítattal várjuk a vajda megjelenését.

– Nehogy a *cigány* szót használd! – int Jonny diszkréten, miközben Tomas rám csípteti a mikrofont. A figyelmeztetést fejbólintással nyugtázom. Roma, memorizálom. Romák.

Negyedórás várakozás után végre bevonul az önelégült vajda, megjelenése már-már hatásos: mintha valódi királyi fenség masírozna itt hermelinpalástjában, fején koronával,

kezében jogarral, oldalán a királynéval, az udvartartás kíséretében. De egyetlen csettintésre zömök, köpcös férfivá változik szürke öltönyben, ingben és nyakkendőben, szájában csak úgy villognak az aranyfogak. Teljesen elnyomja a jellegtelen királynőt, aki olyan gyorsan eltűnik, hogy semmilyen benyomást nem hagy maga után. Viszont otthagy egy skatulyát, melyet a Hercegnő segít kinyitni. És tényleg előkerül a *királyi korona!*

– Oh my God! – csúszik ki a számon, de szerencsére a vajda hangos elismerésként fogja fel. Tulajdonképpen az is volt. Még senkit sem láttam ilyen gátlástalanul pózolni.

Miklós és Tomas közben nekilátnak. A Hercegnő mögöttem áll, ő a tolmács. Persze szívesebben választotta volna az üres trónszéket, melyről a vajda felesége lemondott.

– Is it heavy? – kérdezem, amikor fejére teszi a koronát.

A kérdés jó, szemmel láthatóan szívesen válaszol rá. Igen, nagyon nehéz. Úgy öt kiló. Tiszta arany, igazgyöngyökkel és ékkövekkel kirakva. A vajdát nemrég a romakonvent választotta a világ összes cigányának fejedelmévé, de a koronát saját családja fizette. Persze arra számítanak, hogy a nemzetség következő generációi fogják örökölni. A vajda szeretné, ha ékével a fején filmeznénk, tehát arra kér, hogy fogjuk rövidre, egyébként megfájdul tőle a feje.

Megértően bólintok. Természetesen. Pályafutásom alatt ez a legfurcsább kívánság, de why not?

– Legfeljebb egy negyedóra! – mondja a Hercegnő, csak úgy önkényesen, mert nem szeretné elrontani a papa kedvét.

Nem mondhatnám, hogy a vajda éppen szórakoztató – beszéde egyhangú, mintha litániát mormolna, arca merev és kifejezéstelen. Aranyfogai csak időnként villannak ki, az interjú alatt egyszer sem élénkül úgy fel, mint a korona bemutatásakor.

A napirendi pontok hivatalosak: kitérünk arra, milyen szerepet játszik mint a romák szóvivője vagy államfője, megkérdezem, hogyan képzeli el népe jövőjét, és beszélünk arról is, hogy a romák számára háborús kártérítést követel Németországtól, illetve arról, hogy legalább a lopott arany egy részét szolgáltassák vissza.

– A nácik 35 000 román romát irtottak ki. De erről mindenki hallgat. Nagyvonalúan megfeledkeztek róla. De itt az ideje, hogy emlékeztessünk rá, és legalább anyagilag kárpótoljanak minket. Hiszen minden téren rászorulunk. Szegények vagyunk, képzetlenek és nincs munkánk.

Aztán úgy beszél, mint egy pártprogramot megszellőztető politikus – iskolákat, kulturális központokat és átképzési lehetőségeket szeretne. Ravaszul megelőzi a *kérdésemet*.

– Tisztában vagyok vele, hogy rossz hírünk van. Minden családban van fekete bárány. De ameddig ilyen nyomorúságos körülmények között élünk, nem ítélhetjük el az embereket azért, hogy a maguk módján próbálnak boldogulni. Mi magunk is próbálkozunk a neveléssel, és saját sorainkban igazságot is szolgáltatunk, talán éppen e téren érünk el leginkább sikereket.

Szemét egy nemtörődöm rajzfilmfigurához hasonlóan félig lehunyja; rettenetesen unatkozik, de az is lehet, hogy mindez csak trükk, magabiztosságával csak a riportert akarja elaltatni.

– *Milyen érzés Közép-Európa bűnbakjának lenni?*

A Hercegnő habozik a fordítással, nem csodálkoznék, ha cenzúrázná a kérdést. A válasz mindenesetre meglehetősen semmitmondó.

– Kiváló kapcsolat fűz minket a román néphez. Igaz előfordulnak incidensek, de ez mindenhol megesik.

– *Apropó, említette a romák módszeres kiirtását a második világháború idején, nem fél, hogy a történelem megismétlődik? Ha nem is a szó szoros értelmében, de oly módon, hogy egyre keményebb asszimilációs követelményekkel kel szembesülnie?*

A cigányvajda nem ostoba. Egyáltalán nem. De nem is értelmiségi rendszerkritikus, aki nyíltan és őszintén demokratikus megvitatásra bocsátja véleményét. A vajda politikus, diplomata. Tehát a válasz is diplomatikus, enyhén fenyegető felhanggal.

– Nem hinném.

– Mit jelent önnek a Lucas úr alapítványától kapott adomány?

– Hihetetlenül sokat. Ezzel a pénzzel belevághatunk a kultúrközpont létrehozásába, és olyan képzésben részesíthetjük a fiatal férfiakat, amelyről különben nem is álmodhatnánk. Ezáltal elismernek minket mint népcsoportot – már nemcsak úgy tekintenek ránk, mint egy csapat zsebtolvajra, koldusra vagy éppen szőnyegkereskedőre.

Bólintok. Ezután már nem tudom türtőztetni magam.

– Hogyan vélekedik a roma nők jövőbeli szerepéről? Úgy értem, arról is gondoskodik, hogy ők megfelelő oktatásban részesüljenek?

A Hercegnő félbeszakít.

– Nem értem a kérdést – mondja.

– Csak fordítsa le!

Rosszallóan sóhajt a fülembe, de azért valamilyen kérdést megfogalmaz.

– Mi büszkék vagyunk a hagyományainkra – feleli a vajda, miközben szemérmetlenül tanulmányozza aranyóráját. – A roma asszony az otthon középpontja. Az ő helye ott van. Ő a roma kultúra fennmaradásának záloga.

Most először néz rám egyenesen, szeme villámokat szór.

– Ősi népünk büszke hagyományaira. Nem akarunk olyanok lenni, mint ön.

Fogalmam sincs, hogyan tovább. Vajon mindannyian jóstehetséggel rendelkeznek? Talán ezért tartunk tőlük? Egyszerűen *látnak*.

– Thank you very much! – köszön el a Hercegnő és felemelkedik, hogy segítsen a vajdának megszabadulni fejdíszétől. Ennyi volt. A kihallgatásnak vége. Nekem sincs kedvem tovább maradni.

Soós Anita fordítása

En lykkelig kvinde 1998. s. 90–107, 323–327./ *Egy boldog asszony* regény 1998.
Gyldendal København

Hanne-Vibeke Holst írócsaládba született 1959-ben. Az észak-jütlandi Løkkenben nevelkedett, és 21 évesen a *Hejsa Majsa* (*Szevasz Majsa*) című regénnyel debütált. Újságírást tanult, és egy ideig a Berlingske Tidende, valamint a Søndags B. T. című lapoknál dolgozott. 1987 óta szabadúszóként keresi kenyerét.

Műveiben jó érzékkel ábrázolja a modern nő életét, vívódásait és útkeresését, a család és a karrier közötti egyensúly megteremtésére irányuló törekvéseit. Az 1990-es években jelent meg regénytrilógiája Thereséről, az ambiciózus riporternőről, melyet több nyelvre is lefordítottak. Az *Egy boldog asszony* című regényt 1998-ban adták ki a trilógia befejező részeként.

Az írónőnek 2003-ban odaítélték a Søren Gyldendal Díjat.

Helle Helle

Anyánk

Anyánk, kezében egy fej karfiollal, átvágott a mezőn. Ingelise Henriette Anette Hansen tizenkét éves volt. Ha megkérdezték a nevét, csak a Henriettét mondta. Akkoriban a második keresztutcában lakott. A karfiolt az úton találta. Amerre ment, a gabona meghajolt a lába alatt. Próbált a barázdákba lépdelni, hiszen a mezőn tilos volt járkálni. A paraszt még utána is hajíthatott valamit.

A karfiolt a ház előtti lépcsőre tette. A nappaliból elnyújtott, gyöngyöző kacagás hallatszott, ő levette facipőjét és bement. Anyja egy ősz hajú férfival a kanapén ült. Anyánk megállt az ajtóban:

– Jó napot.

– Jó napot.

– Bemutatom Jørgent, ő pedig Henriette – mondta az anyja.

– Mikor eszünk? – kérdezte a lány.

– Hol van az még.

– Farkaséhes vagyok.

– Ugyan már, kenj magadnak egy lekváros kenyeret.

Anyánk állandóan új apukát kapott. Egyszer csak ott találta őket a nappaliban, újságot olvastak, vagy éppen a kertben gyomláltak, amikor hazajött az iskolából. Köszönt nekik, aztán felment a szobájába. Összekulcsolta a kezét és azért könyörgött, hogy bárcsak eltűnnének, mire lemegy. Kérése néha teljesült is. Máskor egy fél évig vagy tovább is maradtak. Ez volt a legrosszabb, mert már éppen kezdte őket megszeretni. A kézimunkaórán zoknit kötött nekik, és tréfás történetekkel szórakoztatta őket. De egy szép napon, amikor lement reggelizni, ott találta üres tekintettel kenyérvéget rágcsáló anyját. Még a teát is hagyta kihűlni, sőt a cserépkályhába sem gyújtott be.

– Hol van Knud-Erik? – érdeklődött Henriette.

– Már nem lakik itt. Elköltözött – felelte az anyja.

– De hát miért?

– Jobb is így. Már nem volt mondanivalónk egymásnak.

A szakítás utáni első időszakban anyja csendes és komoly volt. Henriette minden héten új feladatokat talált magának. Füvet nyírt és kardamomumos kenyeret sütött. Szombatonként kezében ronggyal és cipőkrémmel minden cipőt kitisztított a kerti asztalnál. Hosszadalmas elfoglaltság volt, mert szeretett alapos munkát végezni.

Egy napon aztán, ahogy belépett a házba, ismeretlen csokor virág fogadta az étkezőasztalon. Anyja parfümillatot árasztott és át akarta ölelni:

– Képzeld, Henriette, egy férfi meghívott az Eggertsbe.

– Ma este?

– Igen. Ugye nem bánod?

– Neeem. Kitisztítottam a cipődet is.
– Te vagy a legaranyosabb kislány, akit ismerek.
Henriette egyedül vacsorázott a konyhában, levest evett húspogácsával és barna kenyérrel. Késő estig fennmaradt, és megvárta anyját, aki a távolság ellenére gyalog jött haza. Nem szerette, ha érte jöttek vagy hazahozták. Amint a kapubejáró kavicsára lépett, Henriette elébe szaladt:
– Szia, anya.
– Szervusz.
Az este nem sikerült jól. Anyja lerúgta cipőjét és felvetette lábát egy székre.
– Hát, nem volt az esetem – mondta.
– Nem? Miért?
– Egész este majonéz volt a szája szegletében – felelte, miközben a szája sarkára mutatott és nevetett.
– Tényleg? – kérdezett vissza Henriette.

Négyszer-ötször az is megtörtént, hogy az iskolából hazatérve ott találta anyját, amint nagy garral hatalmas dobozokba pakolta a könyvespolc és a fehérneműs szekrény tartalmát. A kávéskészletet pedig sietősen újságpapírba csomagolta. Henriette leült a karosszék szélére:
– Elköltözünk?
– Igen, kincsem. Menj fel és szedd össze a holmidat. Carlo átengedi neked az étkezőjét.
– Akkor hol fog enni?
Anyja felsóhajtott:
– Elég nagy a konyha. Hát nem emlékszel Carlo lakására?

Amikor idegen házba költöztek, úgy érezte, mindent elveszített. Bolyongott a szobákban, vacogott és nem találta a helyét. A házból áradt a nedvesség, a WC-ülőke pedig jéghideg volt. A konyhaasztalnál ült és zabpelyhes tányérját bámulta, míg azok csókolóztak. Anyja hangja most már reggel is teljesen más volt:
– Kérsz tükörtojást, drágám?
De csak ameddig tartott a dolog. Általában hat hónapig. Aztán egy szerdai napon, míg a férfi dolgozott, anyja hangja visszatalált a régi hanglejtésbe:
– Legalább rendesen beszélhetne. Mintha az övé lenne a világ.
Aztán migrénje volt, lógó kézzel és apró, tehetetlen lépésekkel járkált fel-alá a házban, míg Henriette le nem fektette és paplannal be nem bugyolálta. Majd az ágya szélén ült, míg fel nem ébredt, és jobban nem lett. Aztán morogva megtárgyalták a férfi összes rossz szokását.
– Nem lát tovább az orránál – állapította meg Henriette, és amikor a migrén teljesen elmúlt, segített megkeresni a faládákat.
Az ő anyja sosem ment férjhez. Még csak a harmincas évei végén járt, amikor megbetegedett. A miénk pirospozsgás fiatal lány volt, erőteljes alsótesttel. Némelyek szerint olyan volt a lába, mint a répaszedőknek, pedig Henriette sosem járt répaföldön. A hentes vette magához tanulónak, és itt mindig volt ingyen szendvics; talán innen a csülkei. Amikor felszabadult, a hentes állást ajánlott neki. Az üzlet jól járt vele, mert agya olyan volt, mint a szivacs, rögtön megjegyezte, mit kértek a vevők. Negyed borjút, háromnegyed disznót, bordát vastag zsírréteggel vagy sajtot kömény nélkül. Amikor anyja megbetegedett, a hentes és felesége rengeteget segített neki. Előbb elengedték, hogy meglátogathassa a maribói kórházban, és teljes fizetést kapott arra a hétre is, amikor a temetés miatt nem is dolgozott.
A gyász talán akkora lehetett, hogy saját magát enyhítette. Henriette gyerekkorában egyszer gereblyébe esett, és a bokáján egészen a csontig felrepedt a bőr. Ijesztő látvány

volt, de a kislány ügyet sem vetett rá. Csak mosolygott, miközben az orvos egy darabot kivágott a bőrből és összevarrta a sebet.

Egyszerűen nem tudott sírni.

Talán egy kémiai folyamat ment végbe a testében.

Talán valami megedzette. Legalábbis ezt remélte. Rendkívül erősnek érezte magát.

Kosarában egy kutyakölyökkel kibiciklizett a partra. Sétált vele egyet a gáton, és bámulta a tengert. A kutyát Jespernek hívták. Henriette még arra is megtanította, hogy megköszönje az ételt. A házat eladta, és átköltözött az egyik hentesüzlet feletti lakásba. Amikor kinyitotta a takarítószekrényt, orrát megcsapta a sonka és a füstölt hús illata. Nem zavarta, hiszen mindkettőt kedvelte.

Évente párszor bálba ment néhány régi iskolai barátnőjével, akik szintén pártában maradtak. Saját Madeirát vittek magukkal csatos üvegben, mely körbejárt, amikor kimentek friss levegőt szívni a lystskov-i erdőbe. A fák koronáján túl éjfekete volt az égbolt. Mindenből orgonaillat áradt. Henriette kinyújtotta a lábát a padon, nyakát hátravetette és lehunyta a szemét. Amikor felnézett, Birger Nielsen toporgott előtte. Teherbe esett, de nem árulta el a fiúnak, hiszen ő sem volt hozzávaló, ráadásul hamarosan Koldingba költözött.

Anyánk mindig azt állította, hogy Tine volt a legönállóbb gyerek, akit csak el tudott képzelni. Már hároméves korában zabkását főzött magának. Ha valamit talált a padlón, hozta a seprűt és felsöpörte. Ez akkoriban volt. Anyánk nem akart segítséget elfogadni az önkormányzattól, de részmunkaidőben kezdett dolgozni. Tine lejárt a henteshez, és a hátsó szobában egy sámlin ücsörgött, időnként megengedték neki, hogy segítsen hurkát tölteni vagy májpástétomot keverni darált hússal.

Születésem előtt anyánk, a hentes és felesége gyakran nevezték Tinét „kicsi”-nek.

– Mit csinál a kicsi, kér a kicsi egy virslit? – kérdezgették, és szinte megfertőzték a vevőket is, akik a pulton áthajolva szólongatták:

– Mi újság, kicsi? Megy a kicsi az idén nyaralni?

– Anyával itthon maradunk – felelte Tine, és kis fejecskéjével bólintott, amit a vevők viszonoztak:

– Ez ám az igazi.

De amikor Tine ötéves volt, megszülettem én, és minden egy csapásra megváltozott:

– Majd a nagy megcsinálja. A nagy majd átmegy váltópénzért.

Tine bólintott és ment.

Véletlenül az én apámat is Birgernek hívták. Fuglseban lakott és el akarta venni anyánkat. De ebből semmi jó sem származott volna, hiszen rettentő alacsony homloka nem sok jót ígért, ráadásul két szót sem tudott leírni.

– Az írás képességét tőlem örökölted – mondta anyánk, amikor az első mondatokat papírra vetettem az étkezőasztalnál sylthollmsparkeni lakásunkban. Hatéves voltam, amikor odaköltöztünk. Anyánk mindennap elbiciklizett a henteshez, aztán meg haza, ettől lefogyott, vonzóbb lett, nem mintha ez bármin is változtatott volna.

Tine egy éjszaka arra ébredt, hogy anyánk fel-alá járkál a lakásban. Felkelt, és a nappali ajtajában meglátta, amint az ajtónak támaszkodva cigarettázik, haja a hátára omlott. Fürdőköpenyt viselt. Tine oda akart szaladni hozzá, és már éppen kilépett, amikor anyánk bement a nappaliba, és akkora erővel rúgott a szobafenyőbe, hogy az majdnem fölborult. Egy kis föld kiszóródott a padlószőnyegre. Tine sietve visszabújt az ágyba.

Másnap a teraszon reggeliztünk. Sötött a nap, egy szellő sem rezzent. Anyánk újságot olvasott, zörgött a lapokkal. Tine észrevette, hogy kilakkozta a lábkörmeit.

– Te vagy a legjobb anya – mondta.

– Tényleg, Tine? Nem hiszem.

– Szerintem senkinek sincs ilyen jó anyukája.

– Ez kedves.

– Nem örülsz neki, hogy ilyen jó anya vagy?

Anyánk az újság felett Tinére pillantott, és összeráncolta a szemöldökét:

– Mi történt?

– Semmi.

– Akkor edd meg a sajtos kenyeredet és maradj csöndben.

Lund néni meglátogatott minket Bo Lund-nal, aki öt évvel volt idősebb Tinénél, és az ablakpárkányon ülve cigarettázott, miközben én a babáimmal játszottam. Tinének is adott egy slukkot. Ő megszédült és elsápadt, kinyitotta az ablakot és hatalmasat köpött. Bo Lund elszaladt egy pohár vízért.

– A nappaliban kávé és sütemény van – jelentette.

Tine torkán egy falat sem ment volna le. Párnával a feje alatt feküdt az ágyán. Én Bo Lund-nal átmentem; letelepedtünk az asztalhoz, a tálcán tényleg volt torta és aprósütemény is, Bo Lund még egy nagy csésze kávét is kapott, míg én tejet ittam.

– Bo már dohányzik – mondta Lund néni. – Meg vagyok nyugodva.

– Mit hallok? – felelte anyánk, és vágott magának egy szelet tortát.

– Először pocsék íze van, de aztán megszokja az ember – szólalt meg Bo Lund.

Visszamentem a babáimhoz. Tine még mindig rosszul érezte magát, bement a nappaliba, lefeküdt a kanapéra és lábát anyánk ölébe tette, aki betakarta, ő pedig álomba merült, mély álomba, hánccsal, vadállatokkal és hullámzó gabonamezőkkel álmodott. Amikor felébredt, haja csatakos volt az izzadságtól. Még mindig csukott szemmel feküdt; a csészék csörömpöltek a dohányzóasztalon.

– Anyám holnap lenne ötvenöt – mondta a mi anyánk.

– Ilyen fiatalon halt meg?

– Nem, akkor csak harminckilenc volt.

– Hiszen mi is majdnem annyi idősek vagyunk.

– Igen, nemsokára.

– Akkor élvezzük az életet!

– Ehhez szerencsére értünk.

Tine tovább hallgatózott – hiszen mi is majdnem annyi idősek vagyunk –, a legrosszabb, amit el tudott képzelni a világon, anyánk halála volt. Sírva fakadt. Megfordult, mint álmában, könnyei legördültek a kanapéra, a feje búbjáig magára húzta a takarót, így Lund néni és anyánk hangja távolinak, tompának tűnt. Már semmit sem hallott, minden erejét össze kellett szednie, hogy ne zokogjon hangosan. Végül feladta, hatalmasat szipogott, mire anyánk óvatosan felemelte a takarót:

– Azt hiszem Tine megfázott.

– Ebben az időjárásban nem is csoda – mondta Lund néni. – Az ember először kiizzad, aztán meg majdnem megfagy.

– Igen, igen – felelte anyánk.

Soós Anita fordítása

Vores mor Rødby Putgarden 2005. / *Rødby Putgarden* regény 2005.
Samleren

Helle Helle (1965) alig néhány év alatt az új dán írógeneráció egyik legjelentősebb képviselőjévé vált. Az *Eksempel på liv* (*Életpélda*) című novellagyűjteménnyel debütált 1993-ban, de verseit és novelláit folyóiratokban már korábban is közölték. További novelláskötetei 1999-ben követte első regénye, a *Hus og hjem* (*Ház és otthon*). A kilencvenes évek prózája – a nyolcvanas évekével ellentétben – megbékél a valósággal, és érdeklődni kezd a világ iránt. Helle Helle műveiben a költészet és a valóság között húzódó mezsgyén mozog; rövid, tömör írásmódjával a létezés banalitását mutatja be, miközben rávilágít arra, milyen könnyen bekövetkezhet a katasztrófa. Szereplői nem vonnak le elsietett következtetéseket, és nem jutnak elhamarkodott felismerésre.

Utolsó regénye, a 2005-ben született *Rødby-Puttgarden*, a nyolcvanas évek végén játszódik, és egy testvérpár, Tine és Jane teljesen hétköznapi életét követi néhány hónapon keresztül.

Helle Helle 1995-ben megkapta a Harald Kidde és Astrid Ehrencron-Kidde ösztöndíjat, 1997-ben pedig az Állami Művészeti Alap hároméves ösztöndíjában részesült.

Jan Sonnergaard
A muslicák

Hazatérve a kötelező európai gimnázium-utáni-tanulmányi-útról, mindössze két hónapig voltam fedél nélkül.

Nem is tudom, hogyan sikerült ilyen gyorsan lakáshoz jutnom. Gyakran hallani, hogy sokan fél évet, sőt akár egy egészet is várnak, míg végre legalább albérletet találnak, de – úgy látszik – az önkormányzat lakás-kiutalási osztályán dolgozó hölgy kedvelt. Talán kedves, rokonszenves fiatalembernek gondolt, és megesett rajtam a szíve. De az is lehet, hogy csak azért kaptam meg a lakást, mert senkinek sem kellett, én viszont annyira ostoba voltam, hogy elfogadtam, sőt még „szépen" meg is köszöntem.

A lakás mindenesetre kész nyomor volt. A város szélén, az egyik – mondjuk úgy – rosszhírű előváros közelében. A nem éppen vonzó, lepusztult házak szinte a hírhedt városrész határán álltak. A lépcsőházban omladozott a vakolat, az ablakok mellett pedig már a legkisebb szellő is befütyült. Ráadásul zajos is volt. Az első három hónapban az alattam lakó egyetlen szava sem kerülhette el a figyelmemet. Hallottam a pasijával veszekedni. Aztán hallottam sírni, amikor a fickó lelépett, ő pedig ott állt a lépcsőházban és utánakiáltott.

De legjobban azt hallottam, amint másnap feldolgozta bánatát. Ilyenkor mindig Queent hallgatott: „Sometimes I get so lonely … sometimes I want to lie down and die … oooh … living on my own" vagy más efféle régi slágert.

Különös, hogy sosem találkoztam a férfiakkal, akik ilyen boldogtalanná tették. Az első fél évben azt hittem, mindig ugyanaz volt, aztán rájöttem, hogy állandóan változtak. Hiszen a végtelenségig csak nem lehet szakítani egy nővel. Tehát nem ugyanaz a fickó volt. Ősszel aztán végre megláttam a hang tulajdonosát. Először a baseballsapkást, aki állandóan bevágta az ajtót, amikor elment. Aztán a szakadtat, aki mindig förtelmesen be volt rúgva. Úgy egy hónapig járt ide, mindig hallottam a csörömpölést a zacskóiban, amint feltrappolt a lépcsőn. Egy másodperccel azután, hogy belépett a lakásba, teljes hangerővel ordítani kezdett a lány sztereoberendezése, és a két szobámat betöltötték a régi slágerek, sokkal hangosabban, mint amikor véleményem szerint én elengedem magam. Mintha kisöpörtek volna a lakásomból, kezdetben annyira felhúztak, hogy azon gondolkodtam, felhívom a rendőrséget. Vagy veszek egy baseballütőt, berúgom a lakás ajtaját – és odacsapok…

De szerencsére mégsem tettem. Mert nemsokára rendszerességet véltem felfedezni: a zene csak pár órán keresztül ordított, aztán lehalkították, majd táncolni és kiabálni kezdtek. Legfeljebb egy óráig. Aztán hallottam, hogy szeretkeznek… megint csak legfeljebb egy óráig.

Bizonyos értelemben tehát ki tudtam számítani. Délutánonként négy-öt óra hangzavar, nagyjából háromtól hétig-nyolcig. Aztán néma csend, a lakásom szinte irodára hasonlított vagy a szülőházbeli pinceszobára tinédzserkoromban.

Tulajdonképpen nem is volt olyan rossz. Legalábbis a részeges idejében. De amikor *ő* is lelépett, rettenetes lett. A lány sírt, őrjöngött és több héten át egyfolytában a kibírhatatlan Queen-számot hallgatta, ráadásul az egész berendezést összetörte… tányérokat, üvegeket, a tv-t – egyszóval MINDENT.

Persze eszembe jutott, hogy lemegyek és megkérem, fejezze be. Hogy megfenyegetem, feljelentem. Vagy hogy kihívom a rendőrséget. És arra is gondoltam, hogy bekopogok hozzá, meghívom egy csésze kávéra és kifaggatom, miért van úgy elkeseredve, talán még meg is vigasztalom.

De nem tettem. Aznap, amikor meg akartam hívni, észrevettem, hogy új pasi van nála. Egy toprongyos szőrmók. Magas, szakállas férfi, aki utánakiabált az utcán, és én éreztem, hogy tönkre fogja tenni az egész telet.

Új fickó, új rituálé. Amikor megérkezett, sosem csengetett, ehelyett lentről kiabált neki. Időnként örökkévalóságnak tűnt – egyszer lemértem, több mint kilenc percig feküdt a dudán, szünet nélkül. Időbe telt, míg felébresztette… amikor végre sikerült, a lány odabotorkált az ablakhoz, kinyitotta, egy ideig kiabáltak egymásnak, míg végül a férfi feljött.

Szóval az első évben pokoli lármát csaptak. Nem unatkoztam – olyan volt, mintha meglesném őket, és volt valami szeméremsértő benne, hogy ennyire beleláttam egy másik ember magánéletébe. A külsejét kivéve nagyjából mindent tudtam a nőről. De sosem láttam, mindig a lakásban volt, sosem jött elő. Legalábbis, amíg én ott voltam.

Tulajdonképpen nem is érdekelt. Kapcsolatunk központi eleme az elviselhetetlen hangoskodás volt; szinte reménykedtem, hogy meghal! Vagy kidobják!

De még mindig nem láttam.

Első találkozásunkig hosszú idő telt el. Egy tavaszi napon azonban idióta barátjával akkora lármát csapott, hogy nem bírtam tovább. Terjedelmes levelet írtam a lakásügyi hivatalnak, és *követeltem*, hogy dobják ki. Aztán szedtem a sátorfámat. Bármilyen megalázó is volt, elutaztam – a szüleimhez, akik óva intettek, hogy lemondjak „a szép lakásról". De azért rögtön rendbe hozták a régi szobámat, és biztosítottak, hogy „addig maradhatok, ameddig csak kedvem tartja".

Mindössze néhány hónapig maradtam. A nyár elmúltával az egykori haverok fokozatosan eltűntek, külföldre mentek, szemináriumokra jártak, és mindenféle felsőfokú tanintézetbe iratkoztak be Koppenhágában, Odensében vagy Århusban… így kezdett unalmassá válni a dolog.

Szeptember elején tehát visszaköltöztem. És ekkor láttam alsó szomszédomat először. Bevásárlószatyraimmal éppen felfelé tartottam a lépcsőn, amikor egy meglehetősen kövér nő kacsázott lefelé. Nem volt egészen magánál, de tulajdonképpen még megviselten is kedvesnek tűnt. Megállt előttem és így szólt:

– Sajnálom, hogy annyit zavartam…

Elég kínos volt, mert már teljesen kiment a fejemből a panaszlevél. Azt is elfelejtettem, hányszor dobogtam a padlón és kívántam a pokolba mindenestől.

Ott állt, és semmit sem tett, csak belenézett a szemembe, és valami rettenetes szomorúság áradt belőle, nem volt nehéz kitalálni, hogy nem volt jó bőrben. Jó ötvenévesnek látszott, pedig biztosan nem volt még negyven sem.

Majdnem elsírta magát.

– Bocsánat, bocsánat, bocsánat – hajtogatta és megragadta a kezemet –, még egyszer nem fordul elő… Kirúgtam…

– A szakállast?... Azzal az ordítozó majommal ne is törődjön… – feleltem, amilyen kedvesen csak tudtam, aztán otthagytam és felsiettem a lépcsőn. Úgy tettem, mintha nem hallottam volna, hogy utánam kiabál:

– A kutyáját is elvitte…

Furcsa. Sohasem hallottam kutyaugatást a lakásából. Talán időközben volt valakije, de ennek is vége lett. Mindenesetre nem tűnt éppen boldognak, ahogy ott állt a lépcsőn, dagadt bal szeme alatt… monoklival. Mintha megverték volna, az is lehet, hogy valami szörnyűségen ment keresztül.

De hát… mindannyian követünk el hibát, és ez különben sem az én dolgom. Egyébként megtartotta a szavát. Csönd lett. Az ősz folyamán egyszer-kétszer hallottam sírásra hasonlító hangokat, de ez volt minden. Amikor a lépcsőházban összefutottunk, udvariasan köszöntem neki.

– Szia Tina. Hogy vagy?

– Szia, szia – felelte, de a kérdés másik felére sosem válaszolt. Csak továbbsietett, ami végül is nem érdekelt. A legfontosabb az volt, hogy megszűnt a rettenetes lárma. Valamint az, hogy rendbe szedjem a dolgaimat, mindent átgondoljak és eldöntsem, mit is akarok. Hogy szeretnék-e tanulni, és ha igen, akkor mit, ha pedig nem, akkor mit fogok csinálni helyette.

A tél folyamán sikerült végiggondolnom az egészet. Vállalatokkal beszéltem, egyetemistákkal találkoztam. És bár nem igazán tudtam kideríteni, mit akarok, legalább arra rájöttem, mit *nem*. Minden szervezettebbé vált, és decemberre két-három értelmesnek tűnő ötletem is támadt. Olyasmik, amikhez kedvet éreztem. Hálával gondoltam rá, hogy betartotta a szavát, hiszen odalent teljes csönd volt, egyedül a rádiót hallottam néha. A P3-at, a Skyt és időnként a Voice-ot. De a zaj sosem volt elviselhetetlen a lakásomban.

A hangerőből ítélve akár az *alatta* lévő lakásból is jöhetett.

Az idő múlt, és Tina továbbra is tartotta a szavát. Még mindig nyugalom volt. Decemberben is, a karácsonyi partik idején, amikor az emberek hullarészegre isszák magukat. Sőt karácsony előestéjén és szenteste is, nem is beszélve a szilveszterről…, amikor egyébként meghívtam a haverokat vacsorára, mely villámgyorsan bulivá változott…, és hamarosan olyan eszelős tivornyába csapott át, hogy kénytelenek voltunk bemenni a városba. Valószínűleg mindenképpen ott kötöttünk volna ki, mégis szégyelltem, hogy ilyen rossz szomszéd vagyok, különösen másnap, amikor a fejem olyan volt, mint egy tök.

De odalentről még mindig egy hang se hallatszott.

Február elején jelentkeztem egy közgazdasági kurzusra. Nem volt túl érdekes, a téma sem hozott lázba. De mégiscsak foglalkoztam valamivel. Volt tervem. Aztán megjelentek a legyek. Először csak néhány, azokat egy összehajtogatott újsággal kitessékeltem. Aztán egyre több – mintha mindegyik helyébe tíz újabb lépett volna

– Micsoda disznó lett belőlem – gondoltam, és mivel tanulmányaim megkezdése óta sokkal tevékenyebb életet éltem, úgy döntöttem, kitakarítok. Jó alaposan, mindent mániákusan átválogattam, lesúroltam, kiporszívóztam, lesikáltam, kifényesítettem. Míg végül még egy kórháznál is tisztábban csillogott-villogott a lakás.

De a legyek mégsem tűntek el.

Erre felhívtam a lakásügyi hivatalt és panaszt tettem.

– Nem tennének valamit a koszfészek higiéniája érdekében? – kiabáltam.

– Mi lenne, ha egy kicsit nagyobb rendet tartana – sziszegett vissza az ügyintéző, – a muslicák a maga konyhai szemetéből élnek!

Tehát újra kitakarítottam, de a muslicák most sem tűntek el. Vettem tíz tekercs légyfogót és kiakasztottam, ez némiképp segített a helyzeten. De csak némiképp. Lényeges javulást azonban csak azután tapasztaltam, hogy kitettem két pohár rovarirtót, melytől a kis bestiák azonnal elpusztultak.

Azért mégsem kellemes ilyen helyen lakni. Sürgősen új lakást, esetleg klubszobát vagy kollégiumot kezdtem keresni, amikor aztán április elején egy egyenruhás férfi csöngetett az ajtómon. Öltözékét meglátva kicsit megijedtem, de rögtön megnyugtatott.

– Nem maga miatt vagyok itt, egyáltalán nem – mondta furcsa, fénytelen hangon. A bajuszos rendőr úgy ötven körül járhatott, látszott rajta, hogy átélt már egy s mást. Az első pillanattól kezdve ellenszenvesnek találtam.

– Csak egy kérdésem van… tenne vallomást a rendőrségen? – érdeklődött, mintha természetes lenne, hogy a lépcsőházban mindenki bűnöző. Amikor beinvitáltam és megkérdeztem, kér-e egy csésze kávét, udvarias mosollyal visszautasította.

Arcán a keserűség és a harag különös keverékét sehogy sem szenvedhettem. Nem volt nehéz kitalálni, miért is jött.

– Az alsó lakó miatt vagyok itt – mondta –, mennyire ismeri?

Jól tudtam, mire megy ki a dolog, mégis el akartam ütni egy viccel, és vigyorogva kérdeztem:

– Mit tett már megint? Csak nem bűnöző?

Megköszörülte a torkát:

– Nem mondhatnám… most már.

Erőt kellett vennem magamon, hogy megőrizzem a nyugalmamat, mert a helyzet rettentően kellemetlenül érintett, ő pedig gépiesen folytatta:

– Mikor látta utoljára?

– November végén – feleltem.

– Ez egyezik a feltevésünkkel – mondta, és valamit feljegyzett egy kis könyvbe. – Valószínűleg egész decemberben ott feküdt…

– Hagyja abba – kértem.

– És még vagy három hónapot…

– Hagyja abba!

– Maga hány karácsonyi partin volt… decemberben?

– Hagyja már abba!

– Észrevett valami feltűnőt?

Olyan tekintettel nézett rám, hogy egyenesen büntetésnek éreztem, mert bár udvariasan és semlegesen fogalmazott, és egy percre sem esett ki a hivatalos szerepéből, éreztem, hogy megvet.

– Tehát november vége felé látta utoljára – ismételte.

– Már mondtam.

– Tehát úgy egy fél éve halott…

– Hagyja már abba!

– Anélkül, hogy bárki észrevett volna valamit…

– Nem érti, hogy hagyja abba?

– De hát vége van – mondta, és most egyértelműen látszott, hogy a hozzám hasonlók teljesen közömbösek számára.

– Csak egy dologról akartam értesíteni – folytatta –, mert talán érdekli, mikor visszük el… ugyebár?

Kinyitotta az ajtót és rám nézett, aztán mégis úgy döntött, hogy nincs oka haragudni rám. Mintha belátta volna, hogy nem az én hibám. De valami mégis kikívánkozott belőle, feszengett. Ő találhatta meg. Vagy talán ismerte. A gonosz kifejezés mindenesetre visszatért az arcára, miközben magyarázott:

– Nyugodjon meg, már elvittük.

És mielőtt távozott, még egyszer rám nézett és helyesbített:

– Mármint a *maradványait*…

Soós Anita fordítása

Bananfluerne (novelle) *Jeg er stadig bange for Caspar Michael Petersen* 2003. s. 129–140. / *Még mindig tartok Caspar Michael Petersentől* novellagyűjtemény 2003.
Gyldendal København

Jan Sonnergaard (1963) irodalomtudományi és filozófiai tanulmányokat folytatott a koppenhágai egyetemen. Az *Imitation af Lacoste* (*Lacoste-utánzat*) című novellával debütált a *Begyndelser 1990* (*Kezdetek 1990*) című antológiában, első önálló kötete a *Radiator* (*Radiátor*) című novelláskötet, 1997-ben jelent meg. A kötet megjelenése után hosszú ideig politikai és társadalmi témájú cikkeket ír. Kritikus hangvétele legújabb novelláskötetét is jellemzi, mely az újgazdag felső tízezer életébe enged bepillantani, egy olyan világba, ahol a szerelem, a munka, a család és a szabadidő szavak szinte teljesen ismeretlenek.

Sonnergaard nyers hiperrealizmusának fontos mondanivalója, hogy Dánia még mindig osztálytársadalom, és az egyes osztályok közötti különbségek szembetűnőbbé váltak azokban az években, amikor növekedett a foglalkoztatás, és a gazdaság mintegy húszéves stagnálás után ismét elindult felfelé. Olyan társadalmat örököltünk, melyből hiányzik a kultúra, és ahol magány, durvaság, unalom és önzés uralkodik.

Sonnergaard az ürességgel konfrontál, és magabiztosan emeli fel a realizmus és az erkölcs hangját, mely a dán irodalmi hagyományban Hans Scherfig-re és Klaus Rifbjerg-re emlékeztet.

Kirsten Thorup

Harag

Túl korán meghalni vagy megöregedni:
Nincs más lehetőség.

Simone de Beauvoir

Ha látnál, Márta, akár szürke hidegséget árasztó katonai hálóban is hagyhattak volna a matrac alatt szerelmem vagy nővérem gyűrött fényképével. Mint amikor behívtak tartalékosnak az I. világháború idején. Ugyanaz az unalom, ugyanaz a tétlenség, ugyanaz az alkalmazkodás a szigorú napirendhez a háborús riadókészültség kellős közepén.

Hát nem neveltem elég jól őket? Talán nem voltam elég erős kezű? Valami megérintette gyermeki lelkemet, amint körbejártam a karácsonyfát és karácsonyi dalokat énekeltem mindkét kezemben egy-egy gyerekkel. A szemembe könny szökött. De csak évente egyszer. És ez elég volt, hogy elveszítsem a tekintélyemet. Otthonba küldtek; ezt a szót csak azért találták ki, hogy belegázoljanak egy idős ember lelkébe. TÉVEDÉSBŐL TARTÓZKODOM ITT. Ez nem fehér embernek való hely.

Fogalmam sincs, mióta vagyok a csupasz falak között; az ablakban sehol egy virág. Bárcsak véget érne már a kényszerű pihenés, és visszatérhetnék otthonomba. Ulf összecsomagolta a ruháimat, berakta őket egy régi sporttáskába és kikísért az autóhoz. Minden olyan gyorsan történt, hogy fel sem foghattam, hova megyünk. Mindössze annyit tudtam, hogy értem jön, amikor hazajönnek Olaszországból. Vagy Thaiföldről? Nem tudom követni az utazásaikat. Manapság annyi szabadságuk van a fiataloknak. Ulf ugyanolyan lágy szívű és elvarázsolt, mint az anyja. Az első naptól rajongtam érte. Minden gyermekemet jobban szerettem, mint az anyjukat. Talán ezért büntetnek.

Azok az átkozott jégcsapok az ablakon. Mint azok a francos rácsok. Ezt nem kellett volna mondanom. Nem szabad káromkodni. Nem is szoktam. De a fogság szörnyeteget csinál belőlem. A notre-dame-i toronyőr a másik énem. Úgy káromkodik, mint egy kocsis. Úgy hadonászik a személyzet felé, hogy a gyógyszeres üveget kiveri a kezükből, a kis kék boszorkák pedig begurulnak az ágy alá. Így viselkedni a kedves hölgyekkel, akik mindent megtesznek értem. Szégyellnem kellene magam.

De nem teszi, a kocsis, a pokolfajzat, a púpos korcs. Alaposan összeszidom. Arcát a kezébe temeti és sírva fakad, taknya-nyála egybefolyik. Ráüvöltök, hogy hagyja abba. Nem bírom elviselni, ha valaki sír. Fájhat nekik, de nem sírhatnak. Aztán elveszítem a fejem. Nem tudom elviselni a gyermeksírást. Egyenesen a fülembe hasít, mint a tücsök hangja.

Hogyan varrták a nyakamba ezt a fura, beszédképtelen figurát? Megkérdezem a hölgyeket, hogy bújhattam ki a bőrömből. Kuncognak és megölelnek. Szeretem a nagy fehér kötényüket. Olyanok, mint a frissen keményített ünnepi terítők. A fensbjerggård-i szakácsnőre emlékeztetnek fénykorában. Álmodoztam róla én, kis vakarcs. A virsliujjú, gömbölyded asszonyról. Arról, ahogy hatalmas mellei közé fúrom fejem, miközben simogatja a hajamat. Ifjú napjaimban ez volt vágyaim netovábbja.

Még tíz lóval sem lehet bevontatni az étkezőbe. Nem akarom, hogy rám erőltessenek mindenféle hívatlan idegeneket. Tényleg szükség van rá, hogy naponta háromszor ugyan-

azzal a kérdéssel kínozzanak? Itt bent eszem egyedül. Hozzák csak be a tálcát, tegyék az asztalra, aztán tűnjenek el. Legyenek olyan kedvesek, csukják be maguk után az ajtót, és hagyjanak békén.

Már megint sült hús petrezselyemszósszal. A tanyán sózott sültet kaptunk reggel, délben, este. A zsíros sült teljesen tönkretette a gyomromat és a fiatalságomat. Bele az újságpapírba és ki a szemétkosárba. Sokkal szebb, ha üres a tányér. Akkor ledőlhetek és szunyókálhatok ebéd után. De csak tettetem. Az álmoktól klausztrofóbiás leszek. A gyermekkorom, a gonosz kastélyának tornyai, a várárok és a felvonóhíd felsejlenek az ősködben, látom a villámokat és hallom a mennydörgést. Inkább előre tekintenék. Rettenetes jövőbeli katasztrófák villannak fel, a gyerekeknek mindent újra fel kell találniuk.

Bejönnek, elviszik a tálcát és az üres tányért, úgy beszélnek rólam, mintha ott se lennék, mintha már nem is lennék az élők sorában. Hanem valami halott test, melynek nincs füle, így nem hall. „Antiszociális", „öntörvényű", „elbűvölő, amikor kedve tartja", „depressziós", „megtagadja az együttműködést". Igen, barátocskáim, nem vagyok képes nevükön nevezni a dolgokat. Lámpát mondani, ha lámpára gondolok. Egész más szó csúszik ki a számon, képtelen vagyok uralkodni rajtuk: „szerkezet" helyett „szóló". Csupa zagyvaság hagyja el a számat. Halandzsa. Akkor hogyan beszélgessek a benneteket foglalkoztató hétköznapi dolgokról?

A papírkosárra mutatok. A kis jó seggű, gömbölyded… bocsánat, Márta – már megint ez a toronyőr – belenéz és befogja az orrát, mintha okádékba pillantott volna. Mielőtt ide bezártak, hányást mondtam. A toronyőr, a púpos elfoglalta nyomorúságos lakásomat, belőlem pedig hajléktalant csinált. De létezik egy másik világ is. Egy láthatatlan. Nagyobb és fényűzőbb. Mely csak a belső szem számára látható. Ahol eltűnik a holnaptól való rettegés, és a sötétséget eltakarja a fény. Mindig úgy gondoltam, Isten fénybe öltözik. Fényruhába. Az éjszaka sötétjében azonban Isten mezítelen, ruhátlan. És mi, Isten gyermekei vele együtt mezítelenek vagyunk. Hatalmas, tiszta gyermekkönnyek keverednek az én kis zavaros vénemberkönnyeimmel. Boríts fátylat a múltra, de ne feledd a felejthetetlent. Ez vagyok én dióhéjban, mondta a kutya – ez is én vagyok.

Fiatalon olvastam egy könyvet. Jack London *Kényszerzubbony*át. Sikerregény, mely nagyvonalúan bánik a részletekkel. A férfit – mert a főhős férfi –, ezt a boldogtalan férfit kényszerzubbonyra ítélték egy nyirkos fekete zárkában. Most fogd be a füled odafönt, Márta. Ez nem neked való. Nem bírod, ha szenvedő emberekről beszélek.

Ennek az embernek a lélek erejével sikerült megszabadulnia a kényszerzubbonytól. Többször is kedvem támadt utánacsinálni. Hiszen ugyanabban a helyzetben vagyok: börtönbe zártak. De hát hogyan? – sóhajtasz te, drága. Mindjárt megmondom: ezen a helyen a szabadba vezető ajtókat hét lakattal zárják.

Egész életemben kedveltem a szabad levegőt. Amíg megvolt a „vidéki vegyeskereskedésem", szenvedtem a pult mögötti bezártságtól. Mindennap ki kellett mennem mozogni néhány órára. Hogy hol voltam, amikor otthagytam a boltot és rád bíztam a vevőket? Legyen ez az én kis titkom, de úgy igazából hűtlen sosem voltam. KIVÉVE. Azt tervezted, hogy kettőnkről fog szólni az egész életünk. Én lettem életed társa. Így kellett lennie. Ezüstlakodalmunkon nagy tisztelettel énekeltük rólad a refrént: „Otthonunkban rád hárul a munka oroszlánrésze". Nem voltam könnyű eset. Mindenki tudta.

Amint a hölgyek eltűnnek a képből, lelépek a társalgóból, ahol csak az étkezések idején tartózkodom. Felkeléstől lefekvésig lesben állok a főbejáratnál, ugrásra készen, hogy amint lehetőségem nyílik rá, kilopózzak a személyzettel vagy a látogatókkal. De csak egyszer sikerült észrevétlenül kiszöknöm. Nem emlékszem, hogy a múlt héten vagy még azelőtt, egyáltalán melyik nap volt. Csak arra emlékszem, hogy elkaptak és visszavittek.

A villatulajdonosok illata édes gondolatokat ébresztett bennem. „A gondolatokért nem kell fizetni", mondtuk akkoriban, amikor a világ még a miénk volt. Itthon egyenesen lefeküdtem, ruhástól bemásztam a paplan alá. Éppen csak egy pillanatig feküdtem, arccal a csupasz fal felé, amikor a főnökasszony feltépte az ajtót és a sárga földig lehordott. Nem érdekelt. Megpróbálkoztam azzal a mutatvánnyal, amiről az említett regényben olvastam. Titokban gyakoroltam, csak úgy a magam feje után. A jövő gyermekeinek ez a kísérlet már biztosan csak ujjgyakorlat lesz, sokkal fejlettebb technikát fognak alkalmazni.

Az éles női hang késként hasított húsomba. Magamba fordultam. Szellemesen leráztam magamról. Takarékra állítottam a lélegzetemet. Lelkem egy pillanat alatt teljes paszszivitásba vonult. Ez a tétlenség álomra hasonlított, mely jóságosan áramlott testemen, gondolataim, lelkem, örömeim és gondjaim törékeny házán keresztül. Hosszú életemen át kiszolgált, mint egy óramű, szinte sosem hibásodott meg, és nem szorult említésre méltó javításra. Gondosan vigyáztam rá: rendszeresen, sovány élelemmel tápláltam. Reggelente sörbe morzsolt kenyérrel. Vacsorára pedig három szelet előző napi kenyérrel, tojással, felvágottal, sajttal és két csésze híg ceyloni teával. Ebédre krumplit, káposztát vagy zöldséget, hozzá pedig egy szelet sovány húst vagy halat adtam neki. Mindvégig (vagyis amíg el nem távolítottak lakásomból, mely húsz évig otthonomul szolgált) sportoltam, és ágyamon reggeli tornát végeztem egy rádióból felvett kazettára.

A szanatóriumi tartózkodás más útra kényszerített. Agytornára, hagytam, hogy a szellem átvegye a hatalmat a test felett. Mivel a szegény szerencsétlent bezárták, már nem élvezheti a friss levegőt, nem hallhatja a madárdalt, nem érezheti a nap melegét behatolni az agg bolond csontvázába. Bár nem az én érdemem – a betegség a maga ura –, büszke vagyok egészségemre és a jó formámra.

Ezt a kérget akartam most elhagyni. De még nem hagytam el teljesen halandó testemet, vagy talán inkább azt kellene mondanom, hogy testem nem engedett el engem. Bonyolult folyamat volt, sok türelmet követelt. A lélegzetvétel csak az első lépés volt. A beálló bénultsággal az egyes testrészeket le lehetett vetni és elhagyni, ahogy a pillangó a bábját. A bal lábam kisujjával kezdtem, és arra összpontosítottam, hogy eltűnjön. Erőfeszítést jelentett és sokáig tartott. Először az egyik lábfejem került sorra, aztán a másik, majd a lábaim, és így folytattam egyre feljebb, egészen a koponyámig, ez volt az utolsó állomás. Módszeresen haladtam, akárcsak egy kőműves, aki kövenként bontja le a falat. Míg végül szabad lélekké váltam és zavartalanul közlekedhettem a falakon és az ajtókon keresztül.

Agyam csodálatos módon kitágult az agykérgen belül, mely nem növekedett vele együtt. Időnként mintha villám csapott volna belém, mintha eltűntem volna, de a következő pillanatban ismét magamra találtam, és még mindig a testemben laktam, melyből el akartam menekülni. Tehát agyam átlépett az agykérgen, kívül került burkán és tovább terebélyesedett.

Ezzel egyidejűleg szobám hatalmas teremmé tágult, olyan volt, mint egy elhagyatott hangár. A főnökasszony hangja egy apró légy zümmögésére hasonlított az egyre táguló térben. Két szívverésem között hosszú idő telt el. Számolni kezdtem a dobbanások közti másodperceket. Kezdetben száznál is többet. A távolság később akkorára nőtt, hogy felhagytam figyelésével. A tér és az idő egyre terjeszkedett. Már majdnem kiszabadultam a testemből. De valami még mindig nem engedett.

A szívemre nehezedett. A szívem ragaszkodott a mellemhez. De még egyszer összeszedtem minden erőmet, akaratommal a mellkasomra összpontosítottam, és már nem volt mellem vagy szívem. Megtettem az utolsó lépést a semmibe, és most már tudat voltam egy ködös agyban, részben még mindig az agykéregbe zárva. De a koponya túloldalán egyre hatalmasabbra dagadva. És kiléptem. Csak szellem és lélek.

Egyetlen ugrással az otthon teteje fölé emelkedtem, magasan Gørlev ege fölé, egészen a csillagok közé. Csillagról csillagra vándoroltam. Sétapálcámmal hol az egyik, hol a másik csúcsába kapaszkodtam. Egész idő alatt tudtam, hogy én vagyok, hogy ez nem volt más, mint egy orgia, fantáziám szülötte ópiumos kábulatban vagy teljesen megszokott álmokban.

Váratlanul kihagytam egy csúcsot, és tudtam, hogy nagy veszélybe keveredtem. Egy kérlelhetetlen parancsoló hang hasított át a tudatomon. Az egész csillagos égbolt felragyogott, én pedig visszazuhantam a földre. A hangom széttöredezett, és a töredékek fényévnyi távolságra kerültek egymástól, újra az ég felé repültem, mintha évszázadokon át vándoroltam volna odafent.

Aztán újra a borotva. A támadások közötti másodpercek örökkévalóságnak tűntek számomra. Lehet, hogy ez az egész egy vénember nyavalygásának hangzik. De éppolyan kézzelfogható tapasztalat volt, mint a delíriumban lévő ember szeme előtt tekergőző kígyók. Már nem kóborolhattam gondtalanul a csillagok kövezte utakon. Mert a hang félelemmel töltött el. Nem tiltakozhattam, hiszen testemet teljesen levetettem. Tudtam, hogy van hangom, szám, nyelvem, nyakam, de ez mit sem segített.

Egy kisebb örökkévalóság után a hang eltűnt, én pedig folytathattam utamat a csillagok között, rettegés nélkül, hogy visszahívnak a földre. Éreztem, hogy lassan álomba merülök, mennyei álomba. Olyan jól éreztem magam, mint földi életem során soha. Szabadságról álmodtam, ahogy a sivatagban szomjazó csörgedező forrásról és mély kutakról álmodik. És tisztaságról, sima, puha bőrről pergamenszárazságú kérgem helyett. De álmom nem álom volt.

Felébredtem. Teljesen ébren voltam, bár szememet nem nyitottam ki. Mindent, ami történt, teljesen természetesnek éreztem. Én magam voltam. De fiatalabb kiadásban. A szabad ég alatt jéghideg zúzmaraködben. Kezemben lapáttal ástam. Kopott katonai egyenruhámon rosszul felvarrt foltok éktelenkedtek. Harminc centiméter mély barázdában álltam. Századomat, a negyedik századot egy Roskildétől a Køge-i öbölig cikcakkban húzódó lövészárok ásására vezényelték ki. A fagy és a bokrok gyökérszövevénye, valamint a drótkerítések megnehezítették a munkálatokat. Szinte lehetetlen volt belevágni az ásót a földbe. Szerencsére hozzá voltam szokva a mezőgazdasági munkákhoz, az ásó és a csákány használatához.

Mindennap végeznünk kellett egy meghatározott szakasszal. A lövészárkoknak a tavaszi gyakorlatra el kellett készülniük, és ha valaki nem végzett a megadott területtel, bezárták. Én általában idő előtt a végére értem, aztán segítettem a mellettem lévő 93-asnak a föld feltörésében. Keze tele volt vérhólyagokkal, nem tudta tartani a tempót. Párszor már megtapasztalta a zárkát, más kihágásért is. Mókamester lévén képtelen volt alkalmazkodni a szabályokhoz. Amikor először meneteltünk teljes menetfelszerelésben, és a szakasz egy babakocsit toló lány mellett haladt, egyszerűen kilépett a sorból, és miután elkérte a kocsit, peckesen tologatta a menetoszlop mellett.

A napi adag teljesítése után visszamasíroztunk slangerupi szálláshelyünkre, egy fehér deszkákkal leválasztott, tyúkólra hasonlító közösségi terembe. Kétoldalt a hatszemélyes háló. A 93-as alattam feküdt, és egy este, amint éppen a helyemre másztam fel, megkért, hogy olvassam fel neki kedvese levelét. Nem értettem a kérést, de bevallotta, hogy nem tud olvasni.

Melléültem és nekiláttam. Kicsit esetlen, de kedves levél volt. Miután végeztem, egy ideig szorosan magához szorította. Felajánlottam, hogy ha diktál, szívesen leírom a válaszát. Arca felragyogott, aztán elpirult, akár egy jelzőrakéta. Azonnal belefogott a tökéletesen megformált levél diktálásának, mintha gondolatban már régen megfogalmazta volna.

A fagyos föld még nem engedett fel, amikor a tavaszi gyakorlat elkezdődött. Éjszakánként a lövészárkokban aludtunk. Farkasordító hideg volt, pedig az alvólyukak aljára szalmát szórtunk. Az első éjszaka rettenetesen telt. Az előretörést röviddel pirkadat előtt kellett volna megindítani. Kibírhatatlannak éreztük a várakozást a koromsötétben. A szűk lyukakban összepréselve le sem hunytuk a szemünket. Valamelyik oldalról állandóan lökdöstek. A 93-as feküdt hozzám legközelebb, és történetekkel szórakoztatott minket arról, hogy a nyugati fronton a katonák ópiumot vedeltek támadás előtt, nehogy félelmükben bepisiljenek. Sokkoló történet volt, de nem hittem el.

Amint az első gyenge fénysugár átbukott a látóhatáron, kivezényeltek bennünket a hófödte mezőkre. Tudtuk, hogy az „ellenség" valahol a dombok mögött rejtőzik, és ellentámadásra készen vár. Tulajdonképpen gázmaszkot kellett volna viselnünk, mert balunkon úgynevezett harci gázt alkalmaztak, de a gázálarcok valamilyen okból nem érkeztek meg az ellátmánnyal. Szerencsére, gondoltam. Nem kedveltem őket. Kiütést kaptam tőlük a szám körül, és mintha lélegzetem minden mást elfojtó, tompa hangja zárt volna körbe – be, ki, be, ki.

Néhány hajnali csillag bizalmasan villogott magas trónjáról felénk. A csillagok közelében mindig biztonságban éreztem magam, és azért imádkoztam, hogy a „csatát" a hadrendben tumultus és pánik nélkül átvészeljük. Egyelőre békákhoz vagy gyíkokhoz hasonlóan elszántan másztunk előre a csupasz földön. Egy hang nélkül, lélegzetünket visszafojtva meredtünk magunk elé. A szám kiszáradt, a lábam pedig jégcsappá merevedett a bakancsban.

Világosodott. Azt a parancsot kaptuk, hogy ne lőjünk, amíg meg nem pillantjuk az ellenség első sorát. Az őrmester kiabált: „Igazodj." Besoroltunk, és tovább másztunk, jobb térd, bal térd. Megint jobb és újra bal. Egyenesen éreztem a dombvonulat mögül az ellenség felém irányított távcsövét. Ők velünk ellentétben fedezékben voltak. Kezdettől fogva egyenlőtlen küzdelem. Egyesek szerint gyakorlatunk a somme-i csata utánzata volt, természetesen kicsiben.

Még mielőtt leadtuk volna az első lövést, megelőzött az ellenség. Néhány méterrel előttünk gránát robbant. Kisebb kövek és földdarabok csapódtak sisakunkhoz. Az ellenség váratlan támadására meglehetősen erőtlenül válaszoltunk, erre géppuskasortűzzel fogadtak. Fedezék híján teljesen védtelenné váltunk, mégsem kaptunk parancsot a visszavonulásra. Csak úgy záporoztak a golyók, amennyire lehetett, válaszoltunk a lövésekre. Azon gondolkodtam, hogy vajon már a csata előtt eldőlt-e, hogy mi leszünk a vesztesek.

Parancsnokaink mindenesetre kis cédulákon már korábban kiosztották a szerepünket, azaz, hogy hősi halált haltunk vagy megsebesültünk-e. Én az úgynevezett sebesültek közé tartoztam. Kitüntetésem szerint a mellkasomon sérültem meg. Ott kellett maradnom a csatatéren és várnom a Vöröskereszt embereire. Körülöttem szanaszét hevertek a halottak és a sebesültek; ők is vártak. Végül háromnegyed óra múlva megérkeztek a sebesültszállítók, hordágyra fektettek és bevittek a „kötözőbe", egy ponyvával fedett árokba.

Órákon át feküdtünk „kötéseinkkel", míg végre mentőautó helyett bedöcögött egy lovas kocsi. Feltettek rá, és beszállítottak a „tábori kórházba", egy tanyára Hedehusene falutól néhány kilométerre. A lovaknak a sebesültekre való tekintettel lépésben kellett haladniuk. Az út végtelen hosszúra nyúlt. Szorosan egymás mellett zötykölődtünk a hepehupás földúton. Vacsoratájban érkeztünk meg a tanyára. Minket, sebesülteket megint hordágyra fektettek és a szénapajtába vittek, ahol kaptunk egy pohár vizet. A „halottak"-nak megengedték, hogy a mentőautóval térjenek vissza.

Késő estig a magtárban maradtunk, aztán parancsot kaptunk, hogy visszagyalogoljunk a nyolc kilométerre húzódó lövészárkainkba. Egész nap nem ettünk, így farkaséhesek voltunk. Mire visszaértünk állásainkba, már megfújták az éjszakai gyakorlatra hívó kürtöt.

Előbb valamit harapni akarok, panaszkodtam a szolgálatvezető tiszthelyettesnek. „Ételital nélkül nem hős a hős" – felelte gúnyosan, de gondoskodott kávéról és szendvicsről a hadtáposnál.

Olvadni kezdett. A sáros szántóföldek víz alatt álltak. A holdfényben elszabadult a pokol. Folyamatosan záporoztak ránk a kézigránátok, és a golyók a fülünk mellett süvítettek el. A levegő hullámokban robbant és csapta meg arcunkat. A buborék kipukkadt. A háború egyszerre valósággá változott. A 93-as vörös lyukkal a homlokán csúszott vissza a lövészárokba. Tágra nyitott szemmel, némán meredt maga elé. A repülők egy irányba húztak a fejünk fölött és magukkal rántották az élettelen tájat: bűzölgő krátereket, szögesdrót tekercseket, elszenesedett fákat. Élettelen lótetemek és temetetlen halottak hevertek szanaszét, és ott helyben indultak oszlásnak. Megpróbáltam megkeresni a Göncölszekeret. Megtaláltam törött rúdjával. Ezt jó jelnek tekintettem. Hazatérést jelentett. De nyilvánvalóan elszámítottam magam. Lőtt mellsebemből a ruhán keresztül szivárogni kezdett a vér és egyenruhámon fekete orchideává változott.

Ebben a pillanatban megkönnyebbültem, mert egy hang visszarántott a szanatóriumi kórterembe. A szürke falak közé, az ágyba, az éjjeliszekrényhez, a fölötte lévő üres polchoz, a tikfából készült asztalhoz és két oldalán a rideg székekhez. Személyes tárgyaim nincsenek velem. A szabályok nem engedik meg, ha csak kényszerpihenőn van az ember. Van valami ünnepélyes a csupasz falakban. A terem elhagyatott útkereszteződésben álló kápolnára emlékeztetett, melyet csak a banditák és az útonállók kerestek fel.

A hang álmomból ébresztett. A főnökasszony fölém hajolt és megpaskolta arcomat. Semmit sem éreztem, csak láttam a szemem előtt legyező kezet. Még nem tértem egészen vissza egykori tetemembe. A hallásom sem tért vissza. A hang nem volt más, mint egy tátongó halszáj formálta fekete zaj. Majd végre sikerült összeraknom az első értelmes szavakat: „Egyébként elég jól megúszta". Vajon meg akart szabadulni tőlem, hogy ágyamat egy másik tetemmel tölthesse meg? Vagy talán mégis emberként gondolt rám, aki rászolgált a kegyes halálra?

A paskolás abbamaradt. Megtapogattam arcomat, hogy a helyén van-e. A fejtámlánál állt és megpróbált felültetni. Ellenkeztem. Túlságosan kimerített szellemi kísérletem, ezért egyszerűen csak élvezni akartam visszatérésemet testembe. Lehunytam a szemem, és úgy tettem, mintha kicsusszannék. Fenyegetett, hogy hívja az orvost. Elkáromkodtam magam.

A pokolba, a fenébe, a francba.

– Nem fekhetsz félholtan az ágyban – mondta.

Sem félig, sem teljesen nem voltam halott. De ezt nem tudtam kimondani. Káromkodáson kívül képtelen voltam épkézláb szavakat kinyögni. A többi szó egyszerűen eltűnt, értelmetlenné vált agyamban. Vajon mit gondolnak rólam? Hogy faragatlan tuskó vagyok? Egy toronyőr?

„Anyánk" – ahogy én hívom – kiment az orvosért. Olyan egészséges voltam, amilyen az én koromban csak lehettem. Csak egy kicsit kimerített az utazás. Szédültem és kábult voltam az álom után, melyben újra megelevenedtek az egykori élmények. Csak hagyjanak békén az injekcióikkal. Iszonyatosan fáj. Idős korára az ember kevésbé tűri a fájdalmat. Mint a csecsemők. Úgy visítok, mint a pengős malac, amikor az a szőrös kezű pávián csak közelít felém. Legalább két embernek kell lefognia. Olyan erős vagyok, mint egy medve.

Az orvos már az ajtóban állt. Mögötte két mogorva nő, korábban még sosem láttam őket. „Anyánk" behúzta fülét-farkát, mint egy bizonyos úriember. Én elejtett vadra hasonlítottam, akit elevenen kellett megnyúzni. Minden tagom sajgott, mintha egész nap árkot ástam volna. Az orvos odalépett az ágyhoz. Táskáját az éjjeliszekrényre állította. Kinyitotta. Nem köszönt, még csak rám se nézett.

– Kérem, fordítsák oldalára a beteget – szólt két nőnemű csatlósának. Gyakorlatlanok lévén túl erősen szorítottak. Egyébként magam is meg tudtam fordulni. Átkok és szitkok áradatát zúdítottam rájuk.

Először valami nyugtatóra lesz szükség. Az orvos kivett egy kanült a steril csomagból és előkészítette a támadást. A combomba vagy a fenekembe akarta döfni. Az egyik a kezemet fogta le, a másik a lábamat. Hiába próbáltam kiszabadulni szorításukból. Senki sem segített. Egyedül maradtam a túlerővel szemben.

Ordításom elnyomta a fájdalmat. És még egy injekció hasította fel az érzékeny bőrt. Még mindig vasmarokkal tartottak. A két nő a doktor utasítására várt, mielőtt eleresztett volna. Amaz az előírások szerint végezte feladatát. Semmi kivetnivalót nem lehetett találni benne. Az orvosok elég jók manapság. Képzettek. Tíz évvel ezelőtt bypass-műtétet ajánlottak nekem. De feleslegesnek tartottam, hiszen már elmúltam nyolcvanéves, és nem akartam terhelni az egészségügyet. Egy ilyen vénember, mint én. Átengedem a helyem egy fiatalabbnak – javasoltam. Azóta tulajdonképpen megvoltam egy reggeli szíverősítő tablettával.

Megmérte a pulzusom és így szólt: „Visszafordíthatják". Mint egy csecsemőt, vagy egy lapockát vörösboros pácban. A két nő pontosan követte az utasítást. Az orvos a legkisebb mozdulataikat is árgus szemmel figyelte. Csak nem flörtölnek az ágyam felett? Engem ugyan az ilyesmi már nem érdekel. Márta halálával csak nézője lettem a szerelmi színjátéknak. De ez nem zárja ki a vágyat. Vagy a gondolatot, hogy beleharapjak egy fiatal, selymes combba.

Az orvos becsukta táskáját és a két nővel a sarkában kivonult. A folyosón megálltak és rólam beszélgettek. Éles hangjuk a legintimebb részleteket is kikürtölte. A pokol legmélyére kívántam őket. Becsukták az ajtót és folytatták testem-lelkem hangos kitárgyalását.

Hirtelen elöntött a boldogság, mintha puhán zuhantam volna egy fehér felhőbe. Nem tudom, hogy két perc telt-e el vagy két óra, amikor „anyánk" újra megállt az ágyamnál.

– Ébren van? – kérdezte, mire én megpróbáltam bólintani. El akartam kerülni a paskolást.

– Mert vigyáznunk kell ám magára – folytatta. Nem igazán értettem, de rákérdezni nem tudtam. Ez feldühített.

– Teljesen megijeszt a tekintete. – „Anyánk" egy lépést visszahátrált az ágytól. A nőiség rejtélye, melyet egész életemben nem sikerült megfejtenem, furcsa kettősséget kölcsönzött lényének. Mondani akartam valamit. De csak hörögtem. Értelmetlenül, összefüggés nélkül.

– Virágok, napfény, temető.

– Jól van, Sørensen úr. Az Úristennél csak a szándék számít – nyugtatgatott. Behúztam a nyakam, nehogy megpaskolja az arcomat. Féltem a kezektől. Már az ajtóban állt. Én pedig szerettem volna, ha még elidőz egy kicsit az ágyamnál. De a szavak ismét cserbenhagytak.

Már az étkezőasztalra vetülő délutáni nap aranysugara is képes életben tartani? – kérdezem magamtól. Vajon az évszakok váltakozása és a ragyogó napsütés elég okot szolgáltat-e az életre? Hálásnak kellene lennem, mert még egyszer élvezhetem az ablakon beszűrődő lenyugvó nap sugarát? De eszemben sincs. Ellenkezőleg, bosszant, hogy a nap még mindig beragyogja bánatomat és nyomorúságomat. Pedig lemondanék az egész naprendszerről. Csak egyetlenegyszer kimehetnék a temetőbe és láthatnám Márta sírját. Már csak erre vágyom. Csak egyetlenegyszer: virágot tenni a sírjára és vele együtt elmerülni érzéseimben.

Ehhez azonban a saját kezembe kell vennem az irányítást. Mert nem fognak kiengedni. Még felügyelettel sem. Félnek, hogy megszököm. És keresniük kell, erőszakkal visszahozni. Hogy ezt elkerüljék, inkább lakat alatt tartanak. És teljesen igazuk van. Az első adandó alkalommal lelépnék. Ösztönösen gyermekkorom óta.

Meg kell szereznem a hátsó ajtó kulcsát. Láttam, hogy nyitva van a kulcsos szekrény a folyosón. Nem elégszem meg azzal, hogy lélekben Mártával legyek. A testemnek, nekem magamnak kell a sírnál lennem. Ez megnehezíti a dolgomat, hiszen nem alkalmazhatom az új technikát, nem hagyhatom a vén burkot az ágyon fekve. Márta többet érdemel. Egész testemet meg kell kapnia. Húst és vért. Taxit fogok. Gyalog túl messze van. A temető dombon fekszik. A lábaim ezt már nem bírják. Megkérem a taxist, hogy várja meg, míg meglátogatom Mártát. Nem jártam itt a temetés óta. A síron csupa piros és kék virág. Fehér szalagokkal. A koszorúk zöldek. Kedvenc virágából, a sárga fréziákból álló csokromat elfelejtettem a sírra tenni. Még most is otthon lapul a komódfiókban. Még mindig érzem illatát a nappaliban. Ez az egyetlen szín maradt a temetésből.

Talán ki kellene vinnem a plédet és ráteríteni a sírra, hogy ne fázzon odalent. Nagyon szerette, amikor betakartam vele. Az utolsó időben olyan törékeny volt. Szenvedek, hogy nem búcsúztam el tőle, olyan hirtelen halt meg és hagyott itt, még mielőtt Ulffal beértünk volna a kórházba. De előre kell tekintenem. Sokáig már nem várhatok. Ha mielőbb nem jutok ki a sírhoz, megint eltűnik előlem, még mielőtt bocsánatot kérhetnék tőle.

Istenem, ha létezel, segíts nekem. Angyalaid repítsenek a sírhoz, a virágok piros, kék, zöld erdejéhez. A lélek és a szellem képes áthatolni a falakon. A test nem. A test a te felügyeleted alatt áll. Mint a csecsemő az anya karjaiban. Vigyél ki Mártához. Egy nappalt és egy éjszakát vele szeretnék tölteni. Mélyen legbelül tudom, hogy nem halhatok meg, míg nem láttam Márta sírját és az arany feliratot a sírkövön. Leghőbb vágyam, hogy feljussak hozzád. De az út Mártán át vezet. Ki kell mennem hozzá. Utána azt teszel velem, amit akarsz.

Dühömben és haragomban átkozódom és szitkozódom, ez tesz szerencsétlen toronyőrré, ezért húzom állandóan a rövidebbet a főnökasszony kőkemény szorításában. Egyetlen reményem, hogy mennyei hatalmaddal megtöröd földi erejét. Sosem éreztem erősebben jelenlétedet, mint itt a szürkeségben. Bizalommal hajtom fejemet kezedbe. Kész vagyok bocsánatot kérni Mártától. Te már mindent tudsz. De nekem kell vallomást tennem. Nem lesz könnyű, hiszen már elfelejtettem, mit is kell megvallanom.

A gyermekkoromra emlékszem legjobban, erről az időszakról vannak a legtisztább emlékeim. Gyermekkorom vidéke a legértékesebb számomra. Gondolkoztam, hogy megírom emlékeimet, talán érdekesek lehetnek az emberek számára. Azt mondják, minden emberben él egy könyv.

Soós Anita fordítása

Vrede Ingenmandsland 2003. s. 23–40. / *Senkiföldje* prózagyűjtemény 2003.
Gyldendal København

Kirsten Thorup (1942) az *Indeni – Udenfor* (*Belül – Kívül*) című verseskötettel debütált 1967-ben. Nemcsak első modernista verseskötéteiben és novelláiban, hanem későbbi realisztikus elbeszéléseiben is érdeklődve vizsgálja az embert környezetétől elválasztó határmezsgyét, illetve azokat a konfliktushelyzeteket, melyek akkor keletkeznek, amikor az egyén megpróbál kibontakozni, és a mindennapok összeütközésbe kerülnek a fantázia, valamint a tudatalatti világával.

Írt drámát színpadra és a Danmarks Radio számára is, 1978-ban pedig hatalmas sikert aratott Amalie Skram *Else Kant* című regényéből készült tv-játékával. 1982-ben megkapta a Kritikusok Díját és az Arany Babér Díjat, 1987-ben pedig a Søren Gyldendal Kiadó rangos elismerésében részesült. 1991-ben átvehette az Adam Oehlenschläger Ösztöndíjat, 1996-ban pedig Tagea Brandt Ösztöndíját. Munkája elismeréséül 1993-ban az Állami Művészeti Alap irodalmi bizottságának tagjává választották. 1995 óta igazgatósági tagként részt vesz a dán PEN Klub munkájában.

Peter Høeg
Akik talán rátermettek

Első rész

Mi az idő?

Öt emeletet mentünk föl, a fény felé, tizenhárom sorra oszolva, tekintetünket arra az istenre szegezve, aki megnyitja a reggel kapuit. Aztán szünet – majd jött Biehl.

Miért van a szünet?

Amikor az egyik jó tanuló lány egyenesen megkérdezte tőle, miért tart szünetet, Biehl először teljesen megdermedt. Aztán azt felelte, ő, aki egyébként sose beszélt magáról egyes szám első személyben, szóval, lassan és nagy nyomatékkal azt felelte, mintha meglepte volna a kérdés, s tán még a saját válasza is: – Amikor beszélek, mindenekelőtt a szünetekre kell figyelnetek. Többet mondanak, mint a szavaim.

De, hogy a saját szavait idézzük, „sokatmondó szünet" volt olykor az az idő is, ami aközött telt el, hogy a terem teljesen elcsöndesedett, és ő bejött, s felment a pulpitusra.

Ekkor elénekeltünk egy reggeli éneket, ezt szünet követte, Biehl a Miatyánkhoz imádkozott, szünet, rövid zsoltár, szünet, hazafias dal, szünet, aztán vége volt, majd elhagyta a termet, ugyanúgy, ahogy jött, fürgén, szinte futva.

Milyen érzésünk volt ezalatt a szünet alatt a teremben?

Semmi különös, mondtam, kora reggel volt, mindenki fáradt, bárcsak véget érne, fájni kezdett a fejem, késő volt, már be is csöngettek, utaltam az időre.

Még nem, mondta Katarina, van még egy szünet, amire fel akarja hívni a figyelmemet, mégpedig a fájdalom előtti. Amikor egy kísérlet közben jelentkezett fájdalom, mint most ez a fejfájás, az ember nem hagyhatta abba, és nem mehetett el. Hanem a helyes figyelem fénye felé kellett mennie.

Így beszélt Katarina. A figyelem fénye felé.

Aztán a félelem felé fordultunk.

Biehl „Grundtvig nyomában" címmel írta meg memoárját. Abban szerepelt minden tanár neve, aki dolgozott az iskolában, fel volt jegyezve minden alkalom, amikor nagyobb és jobb helyiségbe költöztünk, beleírt egy sor nagy teljesítményt és ezek jutalmát.

De egy szó sem volt benne a diákokhoz fűződő viszonyáról, következésképp a félelemről sem. Egy árva szó sem, még a sorközökben és a sorok közti szünetekben sem.

Először nem értettük. Mert ez volt a fontos. Nem a tisztelet és a csodálat. Hanem a félelem.

Aztán világossá vált, hogy ez a hallgatás a még nagyobb terv része. És akkor megértettem.

Tökéletesen mozdulatlanul álltunk a reggeli éneknél, ez volt az első, amit igyekeztem megértetni Katarinával.

Mindennap, meghatározott időben bezártak bennünket a zeneterembe, kétszázhatvan embert, huszonhat tanárt meg Biehlt, ránk zárták az ajtókat, és tudtuk, hogy mostantól negyed órán át halálos mozdulatlanságban kell állnunk.

Egyetemes szabály volt, ezért a helyiségben nőttön-nőtt a feszültség. Mintha maga a szabály egyetemessége meg az, hogy százszázalékos engedelmességet követelt, váltotta volna ki, hogy áthágják. Mintha a teremben uralkodó feszültség is része lett volna a tervnek.

Évek alatt bebizonyosodott, hogy lehetetlen a szabályt tökéletesen betartani. És az a kevés alkalom is, amikor áthágták, inkább csak arra szolgált, hogy szentesítse és erősítse a szabályt.

Ama kevés alkalommal az történt, hogy a tanulók közt enyhe zaj támadt, köhécselés, zörgés, amely egyre csak terjedt, és egy darabig nem lehetett megállítani. Válságos helyzet volt egy olyan pozíciójú ember számára, mint Biehl, az egyik legnehezebb. Sok kis lurkó passzív ellenállása.

Az ilyen alkalmakkor Biehl szuverén módon cselekedett. Nem próbált meg úgy tenni, mintha mi sem történt volna. Lehajtotta a fejét és átvette a nyugtalanságot. Aztán csak állt, állt, lehajtott fejjel, miközben a teremben egyre nőtt a feszültség, és a félelem végül elfojtotta a nyugtalanságot.

Soha, egyetlen pillanatra sem nézett közvetlenül senkire, és végigénekeltette velünk a reggeli éneket. Viszont tudtuk, hogy tudja, ki kezdte. Hogy lokalizálta a forrást, és tudja, hogyan kell elfojtani.

Egy másik tanárnak kellett volna jönnie, aki csak nem jött. Az osztály ajtaja nyitva volt, s a szünet olyan hosszúra nyúlt, olyan sokáig vártunk, hogy bizonyosságot szereztünk arról, amit addig is tudtunk. Aztán jött Biehl, nagyon gyorsan-fürgén.

– Üljetek le! – mondta. – Jes állva marad.

Szüksége volt egy kis időre, hogy belejöjjön a beszédbe. Nem sokra, bár amikor beteg lettem, soknak tűnt, bizonyára csak pár percre. De ennyi is elég volt ahhoz, hogy áttekintse a történteket, hogy Jes megzavarta társait a reggeli ének eléneklése közben, megzavarta az iskola órarendjét, amely amúgy is szigorú, valamint visszaélt a bizalommal – és hirtelen jött az ütés.

Nagyon gyorsan, egyszersmind olyan erővel, hogy Jes kivágódott a két padsor közé.

Az ütés becsapódása után rövid szünet következett, s noha ez volt a félelem kulcsa, olyannyira rövid volt, hogy észre sem lehetett venni, mondtam, és ne is beszéljünk róla többet.

– Ellenkezőleg – mondta Katarina. – Éppenhogy erről beszéljünk.

Megpróbáltam tehát: amikor az ütés lecsapott, először rövid nyugalmi helyzet állt be, amikor a sokk hatására minden mozdulatlanná dermedt. Aztán egyszerre két dolog következett. A megkönnyebbülés, hogy minden a helyére került, és valami más, mélyebb, nagyobb horderejű dolog, ami akkor áll elő, ha egy felnőtt keményen megüt egy gyereket, s aminek már semmi köze az ütés okozta fájdalomhoz.

A táblánál Biehl rendbe szedte a ruháját. Mint aki a vécéről jött. Vagy mint egy prosti. És most véget ért valami, ami nehéz volt, de szükséges.

Katarina nem értette, úgyhogy folytattuk.

– Milyen gyakran történik? – kérdezte.

A betegség előtt nem volt okom tűnődni rajta, milyen gyakran. Most azonban, amikor állandóan figyelni kellett az időre, kiderült, hogy nagyon is ritkán, egy osztályban hetente kevesebb, mint egyszer. Nagyon pontosan adagolva.

– Hogy érted?

Korai volt még elkezdeni bevezetni Katarinát a belső igazságokba, mégis belevágtam. Van egy törvény, amit Karin Ærø fedezett fel, s ami az ókorból származik. Ha az ember egy felületet akar bearanyozni, nem helyes a száz százalékát bevonni arannyal, ellenkezőleg, a legjobb hatást akkor érjük el, ha kicsivel több mint hatvan százalékot vonunk be. Az aranymetszés szabályának egyik változata.

Ilyesféle volt az idő és a büntetés közti kapcsolat. A megállapított szabályszegéseknek alig több mint felét követte büntetés.

Íme, az erő alkalmazásának aranymetszésszabálya.

Engem hányszor ütött meg?

Erre nemleges választ adtam, mert azalatt az idő alatt, amit az iskolában töltöttem – ez két év és két hónap volt –, mind ez idáig egyetlenegyszer sem ütött meg Biehl, és elzárásra sem ítélt, és amíg meg nem betegedtem, megrovást sem kaptam késésért.

– Nem – mondta Katarina –, amikor félünk, akkor talán egyfajta szabadság az is, hogy nem büntetnek bennünket.

Nem rossz szándékból mondta, de elkerülte a figyelmét, hogy ez sokkal inkább vonatkozik őrá. Mindenesetre kiderült belőle, hogy természetes ellenszenvvel viseltetik irántam. Mivel nekem nem volt vesztenivalóm, közbevetettem, hogy az előző helyeken, ahol voltam, Biehl intézete előtt, kivált a Himmelbjerghus és a Skorpeskolen iskolákban, sokkal többet adtam és kaptam, mint a többiek. Ebben a suliban Katarina talán nem is találta volna meg a fejbe verésnek azt a magasiskoláját, mint másutt. Még ha egyenesen Biehlhez fordul, akkor sem.

Katarina megkérdezte, hogy Biehl mit mondana erre.

Egy éve volt az iskolában egy ügy. Az egyik tanulónak, Jes Jessennek, a szobatársamnak, akit később kizártak, állítólag megromlott a hallása, miután Biehl megbüntette.

Sosem bizonyította be senki, hogy a két dolog között bármiféle összefüggés volna, de ez alkalommal Biehlre olyan nyomás nehezedett, hogy magyarázkodni kényszerült. Azt mondta, hogy az iskola a lehető legnagyobb mértékben betartja a testi fenyítés tilalmát, amely az összes dán általános és középiskolára érvényes, de a tapasztalata szerint eddig még senki sem károsodott egy nyaklevestől.

Ez a mély értelmű magyarázat mindenkit megnyugtatott. Végül is volt tapasztalata: negyven éve verte a gyerekeket.

Ugyanakkor nem is hazudott. Nem maga az ütés volt a lényeg. Hanem az, ami közvetlenül előtte és utána történt. És ami rendes körülmények között nem látszott, legalábbis szabad szemmel nem. Mert nagyon rövid ideig tartott. Utána viszont nagyon sokáig.

E rövid, de mély hatás ábrázolására Katarina a „megalázás” szót javasolta, amit elfogadtam. Csak megértette végül.

Második rész

Az idő?

Hamarosan beszélek róla, de most még nem. Túl korai lenne.

Biehl szószéke fából volt, görög oszlopdíszekkel. Azt vésték bele, hogy „Én és az én házam népe az Urat szolgáljuk”, lentebb pedig: „Szárnyaid árnyékában.”

Tehát – védelem és sötétség. Akár egy tyúkanyó, aki a szárnyai alá gyűjti a kiscsibéit. Hogy megvédje a ragadozó madaraktól.

A felirat fölött volt az iskola címere. A figyelő hollók.

Olyan volt, mintha a hollók lenéznének a feliratra. Mintha ők volnának a ragadozók, akik meredten bámulják a kiscsibéket.

Először is: sem a szöveget, sem a képet nem értettük. Aztán megmagyarázták nekünk, és ezután egy ideig azt hittük, értjük.

Aztán felvetődött bennünk, hogy az iskola talán egyszerre az oltalmazó tyúkanyó és az Isten, meg még a ragadozó madarak is, vagyis a hollók, vagyis Isten hírnökei, akik a kiscsibékre vadásznak.

Végül aztán nem értettünk semmit.

A pulpitus mögött, tehát Biehl fölött és a háta mögött, amikor beszélt, egy nagy festmény függött, amely a reggel kapuit kitáró Delling istent ábrázolta. Egy fiatalember kinyit egy nagy kaput, és a szószék fölött bejön a terembe egy fehér ló, Skinfakse, a fényparipa, de látszik egy fekete ló is, Rimfakse – az éjszaka –, aki kifelé tart a képből.

Ez némi magyarázatot adott Biehl viselkedésére. Ez a kép a reggeli énekről, a tudásról és az ismeretekről szólt.

Delling, a férfialak nyúlánk volt, akár egy gyermek, és egészében véve Augustra hasonlított. Ezt csak úgy megemlítem, hiszen a kép nem ábrázolhatta őt, mert a múlt században festették. Csak eszembe jutott a hasonlóság, miután elválasztottak bennünket.

Tehát: kinyitjuk az ajtót, és a tudás eláraszt bennünket, akár a napfény. Ez volt hát a magyarázat. A tudás tehát olyasmi, ami eleve létezik. Az embernek mindössze az a dolga, hogy megnyíljon előtte.

Biehl magániskolájában a tudás legmagasabb formája a természettudomány volt, akárcsak az árvaházban, sőt tulajdonképp már a Himmelbjerghus iskolában is, a legmagasabb fokú intelligenciának a matematikai tehetség számított.

Maga Biehl a biológia doktora volt, Fredhøj matematikát és fizikát tanított.

De ez nem jelenti, hogy a többi tárgy értéktelen lett volna. Biehl még történelmet és mitológiát is oktatott.

De a természettudományi ismeretek voltak a legmagasabb rendűek.

Mégpedig amiatt, hogy ezeket nem terhelte az emberi bizonytalanság.

De a többi tárgyat, még az írásos és szóbeli kifejezőkészséget is, amelynek megvoltak a pontos szabályai, még ezeket is terhelte némi bizonytalanság. Még Diderichsen nyelvtani mezőelmélete sem volt száz százalékig megbízható.

A periódusos rendszerben viszont nem voltak kivételek. A legegyszerűbb anyagoktól fokozatosan haladunk benne fölfelé, a nemes, bonyolult és ritka anyagok felé. Mint egy lépcsőn: minden fokhoz az atomsúly szigorúan meghatározott növekedése tartozik – és egy új anyag.

Nem mondták ki nyíltan, de az ember nem szabadulhatott a gondolattól, hogy ez az evolúciós elméletre emlékeztet. A haladás az egyszerű, primitív organizmusoktól az összetettek és magasan fejlettek felé.

Nem mondták ki nyíltan, de ilyennek mutatták egész oldalas tankönyvábráink. Az áttekintő képek az evolúcióról a periódusos rendszert juttatták az eszünkbe. Legalul volt az oxigén, a hidrogén meg az amőbák, legfelül pedig az arany és az ember, közöttük pedig a láncszemek – akár egy lépcső fokai.

E hosszú-hosszú lépcső mentén áramlott az idő. A periódusos rendszer utolsó anyagai csak a laboratóriumban léteztek, s az ember hozta létre őket. Mintha az evolúciónak ilyen rengeteg időre lett volna szüksége, hogy létrejöjjenek.

A fizikában és a matematikában az ember olyan dolgokkal foglalkozott, amik nagyon távol voltak tőle. Mert vagy nagyon nagyok vagy nagyon kicsik voltak. Mint az atomsúly vagy a nagy csillagászati felfedezések. Időről időre azonban a tudomány igen közel tudott kerülni hozzánk. Mint a rejtett darwinizmus, az erőszak alkalmazásának aranymetszés-szabálya, valamint a kezdet meghatározó jelentőségének törvénye esetében.

A nagy természettudományos felfedezésekről Fredhøj elmondta, hogy olyan hatalmas matematikai és fizikai tehetségek nevéhez fűződnek, akik még nem töltötték be a harmincadik életévüket. Volt valami, amire gyakran visszatért, kedvenc példája Einstein volt, aki huszonöt évesen, 1905-ben – az ő *annus mirabilis*-ében – tette közzé relativitáselméletét, ha az ember el akar érni valami eredményt az életben, mondta Fredhøj, azt harmincéves kora előtt kell elérnie.

Amikor ezt magyarázta, nem tudtunk nem gondolni Fredhøj fiára. Axelre. Hogy ha valamit el akar érni, igyekeznie kell. Mert már elmúlt tizenhárom éves, de még nem jutott el odáig, hogy rendesen elkezdjen beszélni.

Az idő és a számok.

Katarina ezekről írt nekem.

Írt a kísérletekről. Mintha ő maga nem végzett volna kísérleteket. Hanem őrajta végeztek volna.

Szappanos Gábor fordítása

De måske egnede 1993. s. 7–12, 99–102. / *Akik talán rátermettek* regény 1993.
Munksgaard/Rosinante

Peter Høeg (1957) a Frederiksberg Gimnáziumban végzett 1976-ban, a Koppenhágai Egyetemen 1984-ben irodalomtudományi doktorátust szerzett, de dolgozott már táncosként és sportedzőként is. Jelenleg főállású író.

1988-ban debütált az *Elképzelés a huszadik századról (Forestilling om det tyvende århundrede)* című regénnyel, amellyel nagy figyelmet keltett. Az ezután megjelent elbeszélései és regényei: *Éjszakai történetek (Fortællinger om natten)*, 1990; *Smilla kisasszony hóra vágyik (Frøken Smillas fornemmelse for sne)*, 1992, amelyet Bille August filmesített meg 1997-ben, s amely magyarul szintén 1997-ben jelent meg a Magyar Könyvklubnál, Kertész Judit fordításában; *Akik talán rátermettek (De måske egnede)*, 1993; *Az asszony és a majom (Kvinden og aben)*, 1996, nemzetközileg is megszilárdították hírnevét mint a modern európai kultúra jelentős képviselőjéét. Műveit számos nyelvre lefordították, és több mint harminc országban megvásárolhatók.

Számos díj tulajdonosa; 1993-ban és 1996-ban is az év szerzőjének nyilvánították.

Christina Hesselholt

Törlesztés

A szereplők

Anya meg én voltunk Mi, apa volt Ő, csak ment előttünk, nagyokat lépve, lehajtott fejjel, az út két sávja üresen, szürkén nyúlt előttünk, mindhárman az egyik sávban mentünk, autómentes vasárnap volt.

Ballonkabátja lebegett utána, ment, elgondolkodva, és hirtelen egymásutánban csattanásszerű hangokat hallatott.

Kabátja szárnyaiba kapaszkodtam, húztam, vontam.

Ő csattintott egyet, visszaszaladtam, és én lettem Mi.

A holdfény szófa

Szavai falat emeltek bensőmben.

„Jobban szereted őt, mint minket?" – kérdeztem.

„Másképp szeretem."

„Mi az, hogy másképp?"

A januári fény semmi változást nem hozott végtelenül lepusztult, karácsony utáni nappalinkba, vagy a függönyöket nem húztuk még félre? Már alaposan benne jártunk a délelőttben, rajtam még pizsama, még nem kezdtük el a napot, talán a kutyát sem vittük még ki sétálni. Anyám előző nap lépett le: még hazajött a városból két teli szatyorral fölpakolva, vállát előrehúzta a súly, az egyik szatyorból uborka kandikált elő, a szatyrokat odatámasztotta az étkezőasztal lábához, éppen ki akartam kotorni valamit az aljáról, amiért jól leszidtak, amikor csöngettek, vendégek érkeztek és letelepedtek a szófára. Mennyire elfáradtak, mondogatták, a szatyrok továbbra is az asztal lábánál hevertek, tartalmuk lassacskán kicsordult, jókora tojások összetörve, bárcsak odatérdelt volna valaki a padlóra karjait és haját védelmezően szétterítve felettük. Mennyire elfáradtak, mondogatták, majd kicsit később anyám a vendégekkel együtt távozott, akik valósággal kiáramlottak az ajtón.

A kutyám nyugodtan hevert, ezen a délutánon a kutyám nyugodtan hevert. Nem járkált körbe-körbe izgatottan. Volt már sétálni. Csak feküdt a padlón, sűrű bundájában csak úgy árasztotta magából a meleget, lábát kinyújtva aludt, arról álmodott, hogy szaladgál, látszott rajta, szájának egyik csücskénél felhúzta ínyét és vissza, mosolygott, majd elengedte a mosolyt meg-megremegve. A szófahuzatnak „holdfény" volt a fantázianeve, türkiz alapon sötétebb türkiz selyemfonálból szőtt csíkokkal. Ha az ülőke párnáit rosszul raktuk fel, csíkjai nem találkoztak a háttámla csíkjaival. Ültem a szófán, oldalra néztem, ráláttam az erkélyre, ahol a karácsonyfa állt lehullott tüskéi gyűrűjében, húsvétra barna csontváza kopogtat majd az erkélyajtón. Türkiz színű fürdőköpenyt vettem a pizsamámra.

„Az a helyzet, hogy szeretnék vele lakni”.
„Nem kell elköltöznöd”.
„Pedig így lesz”.
„Soha, soha, soha!”, kiabáltam, láttam, hogy apám már a szék peremén ül, én befúrtam magam az ülés párnái alá.

A fürdőkád

A fürdőkádban ültem. Amikor már éreztem, hogy kezd langyosodni a víz, kihúztam a dugót és kiengedtem a vizet, mire az erőteljesen örvényleni kezdett a lefolyó körül, időnként ujjaimmal elzártam a víz útját, majd megint átengedtem (éppen olyan hangot adott, mint amikor az ember fel-le emelgeti a szája előtt a kezét, amitől a hangok elnyúló, éneklő lökésekként törnek fel), a víz az ujjaim közt tört utat, hogy a falánk nyílásba tóduljon; alig tudtam visszarakni a dugót, először csak ferdén sikerült, aztán erőteljesen nyomtam lefelé, hatalmas cuppanás, és már benn is volt. Megnyitottam a meleg vizes csapot és megtöltöttem a kádat. Olyan meleg volt, hogy a lábamat kénytelen-kelletlen húztam el a csobogó víz alól, és odakucorodtam a kád másik végébe, amíg a beáramló víz fel nem melegítette a langyosat. Fodros fürdősapkám gumija belevágott nedves homlokomba, alatta átforrósodott a fejem, a fürdőszoba ablaka bepárásodott. Kiemeltem a vízből a kezem, és láttam, hogy megráncosodtak az ujjaim, aztán kinéztem a rövid folyosó irányába, amely a fürdőszobától a nagy előszobáig vezetett, elnéztem a csíkos függönyt, amely mögött jelentős számú cipőink és egy akasztónyi ruhánk rejtőzött. A függönynek türemkedő télikabátok életre keltek, ahogy az ember arra járva végigsimított a drapérián. Túlságosan is megelevenedtek, a helyiség túl közelivé vált, attól féltem, hogy a végén valamely bibliai alak lép ki mögüle. „Hoznál nekem egy pohár vizet?”, kiabáltam ki apának, aki a konyhában matatott, „lécci!” Éreztem, mint sűrűsödik körülöttem a tér, a bibliai jelenés bármikor várható volt. Mintha nem is én lettem volna, vagy túlságosan is látható voltam, és a tér is: túl látható. És egészen addig sűrűsödött, amíg el nem érte a láthatóságnak és telítettségnek azt a fokát, hogy szétroppanjon, és repedésein át beáramoljon a láthatatlan: robbanás: kinyilatkoztatás: egy lény, aki lassú mozdulatokkal eltorlaszolja az utat. Megjelent apám és helyre állította az egyensúlyt. „Csak azt akartam kérdezni, hogy hoznál-e egy pohár vizet”. Csöngettek. „Egy pillanat”, felelte. Kiugrottam a kádból és követtem a mosónőujjaimmal, csöpögve, gőzölögve haladtam el a csíkos függöny mellett, amelynek nekinyomulnak belülről a télikabátok, és akkor megláttam a zöld bársonykabátos nőt az ajtóban, hegyes volt az orra, suttogtak apámmal, mintha aludnék, azután apám a könyöke alá nyúlt és bevezette a nappaliba, mint egy beteget, és rácsukta az ajtót. Ő volt az, akihez oda akart költözni. Nálunk fog aludni. Megkérdeztem miért. „Mert szomorú”.

Minette csodás alibije

„Hogy vannak a kölyökkutyák?” kérdezte anyám. „Jól vagyunk”, feleltem, miközben éreztem tapintásom alól kicsusszanni a csomót, majd egy másikat is. A mellbimbók két sorban, apró koszfoltokként, koszorúszerűen helyezkedtek el. Az állatorvos egy fémedénybe pottyantotta a két fehér csomót, mintha két fehér garnélát tartana a csipesz két szára között. A kutyára adott fehér gallért félretolták, hogy kiszedhessék a varratot: a leborotvált mellkas, immár fehér csomók nélkül, halvány pirosan tárult fel, akár egy hosszú száj: a jód, a meleg, a váladékok és hús szagának édeskés keveréke áradt belőle. „Mit

szeretnél: egy kutyát vagy egy testvérkét?", kérdezték tőlem, és egy héttel később már mentünk is a retriver tenyésztőhöz. A kifutóban letérdeltem két kölyök mellé, a harmadik hátulról ugrott fel rám, és hamarosan egy vidám kis kutyapofával néztem farkasszemet. „Minette csodás alibije", „így hívják", mondta a tenyésztőnő. „Teljes képtelenség", állapítottuk meg az autóban, anyám hátrafordult, és megsimogatta a kutya aranyló szőrét, és Spanyol Izabellának nevezte el, aki megesküdött, hogy addig nem vált fehérneműt, amíg nemtudommi, ezt már sajnos nem hallottam, be nem következik. Arcom a kutyus bundájába temettem, amitől a szám tele lett szőrrel: jókora szőrcsomók hullottak ki belőle, alatta már nőtt a durvább, világosabb szőr, és egyre inkább Izabella-szerű lett. „Nem akartál volna egy kisebbet? Mondjuk olyat, mint a királynőé", kérdezte nagymama, „ami nem hullajtja a szőrét", fűzte hozzá, és közben gyors mozdulatokkal forgatta a jégkrémet a szájában „ennyire". Negyvenkét kilót próbáltam arrébb vonszolni. „Még jó, hogy nincs tél", mondta nagyapám, és egy szánkón vontatta el a kutyát a kert végébe, majd ásni kezdett a meglehetősen puha földben. A kutya az asztal körül szaladgált utánam, farka zászlóként lobogott mögötte, fogai közt meg-megcsikordult a labda. Lopakodva cserkészett be, olyan tekintettel, mintha máshol járna, majd megtalált az egyik ajtó mögött, én az egyik oldalán húztam, ő a másikon kaparászott, körmei felszántották a fényes padlót, és közben egészen mélyről jövő morgást hallatott. Elrágta a pórázát, úgyhogy egy lánccal kötötték meg végül, amit aztán maga után vonszolt a bádogteknőhöz, és nagyot csobbant az esővízben. Utoljára mentünk le a kikötőhöz. „Nem halogathatjuk tovább, fájdalmaid lesznek", a kutya beljebb ment a sekély vízben, és daganatos testét beeresztette a vízbe; tüskés pikóhalak száradtak a parton, a vízben kék tüske lebegett, elhúztam onnan, és elindultam vele a komp felé, mindig elhúztam, ha láttam, hogy szagolgatni kezd valamit. Az állatorvos leeresztette a kezét, fehér karja hozzáért a kutya füléhez. Ott pusztult el a gumilepedőn. A szobába lépve vártam, hogy rohanjon felém.

Szöllösi Adrienne fordítása

Personerne, Månestrålesofaen, Badekarret, Minettes Golden Alibi Hovedstolen 1998. / részletek a *Törlesztés* című novelláskötetből 1998.
Munksgaard/Rosinante

Christina Hesselholt (1962) 1991-ben debütált *Kokkenet, gravkammeret, landskabet (A konyha, a sírkamra és a táj)* című regényével. Fokozatot irodalomtudományból szerezett, jelenleg a koppenhágai Író Iskolában tanít.

Az 1990-es évek dán irodalmát a nagy formai tudatosság jellemzi. Ellentétben a '70-es évek irodalmával, amelyet inkább a kifelé fordulás, a társadalmi problémák iránti különös érzékenység jellemez. A '90-es évekre a társadalmi ill. szociális problémák iránti fogékonyságot a tiszta irodalmi formákkal való kísérletezés váltja fel. Az újonnan feltűnő szerzők stílusát a kritika az „anorexiás" jelzővel látta el.

Christina Hesselholt rövid regényei az új dán irodalom „anorexiás" vonulatához tartoznak, mesterien távolítja el témájáról a fölösleges sallangokat. *Törlesztés (Hovedstolen)* című regénye 1998-ban jelent meg, ún. emlékezésregény, amelyet a főszereplő gyermekkorából vett rövid epizódokból épít fel. A felnőtt elbeszélő hangja olykor keveredik a gyermek történeteivel, reflektál, és értelmezi az eseményeket, amelyek a családban és a társadalomban zajlanak. A szerző nem arra törekszik, hogy összefüggő történetben mutassa be, milyen hatással van egy válás a családra és tágabb környezetére, előtérbe helyezi a gyermek perspektíváját, konkrét eseményeket mesél el konklúziók nélkül. A gyermeki emlékezet segítségével rekonstruál oly módon, ahogy a valóságban történhetett.

Søren Ulrik Thomsen

Tánc a szavakon

Azt hihetnénk, hogy egy költő, aki huzamos időn keresztül foglalkozott szakmájával, olyan fokú tökéletességgel bír kézművesmesterségében, hogy bármikor kész verset írni. Például lemerülhetne a *Dán Nyelv Értelmező Szótára* szócikkeinek fantasztikus tengerébe, kiválaszthatna egy maroknyit, és a formát alapul véve építhetné fel szövegét, vagy éppen fordítva, egy szerkesztő felkérésére adott témáról, azaz a tartalomból kiindulva írhatna verset. Egy ügyes kézműves így is könnyedén hozhat létre elfogadható verset, de az elfogadható még nem jó, hisz a művészetben a kézművesség mind a legtöbb és a legkevesebb.

Hadd éljek a következő képpel: mielőtt nekilátok egy új könyvnek, kicsomagolom régi sebészszerszámaimat, s látom, időközben berozsdásodtak, mivel az adott tartalommal kölcsönhatásban keletkeztek, és mást nem képesek megragadni, mert a tartalom és a forma esztétikai értelemben egymást hozza létre és alakítja. Ha az ember nem képes uralni az új tartalmat, kénytelen a korábbi eszközökhöz nyúlni, így ugyanazt a könyvet írja újra, mint legutóbb, s elszalasztja az újdonságot, amelyben a tartalom új ismereteket, eszközöket és fogásokat követel. Felőlem akár megfordítható a kép, és kimondhatjuk, hogy az új művészi technika lehetővé teszi az új tartalom megragadását; ám a művészi tehetség nem jelenti azt, hogy a művész azzal az előzetes tudással rendelkezik, melyet tetszés szerint bármilyen tartalommal kapcsolatban használhat, mert a dolgokat uralni vágyó tudását a tartalom szükségszerűsége határozza meg, mely abban a pillanatban, hogy megtalálta, betöltötte és felemésztette a hozzá tartozó formát – kiüresedik. Innen a tátongó ürességérzet, amely a jól végzett munka utáni örömöt követi. Ez nem jelenti, hogy a kézművestudás haszontalan. A képnél maradva azt mondhatnánk, hogy új szerszámok csak a korábbi alkotás során szerzett tudásból keletkezhetnek azáltal, hogy az ember behozta a régebbieket – melyeknek az újak is köszönhetik létezésüket, mert a régi eszközök kopottságuk következtében létrehoztak egy új nemtudást, mely egyszerre szükségessé és lehetségessé teszi az új művet. Így eljutottunk ahhoz a paradoxonhoz, amely egy választóvonalat jelez a kézművesmunka és a művészetbeli kézművesség között, melyben a kézművestudás ugyanannyit veszít, amennyit nyer; és fordítva.

---

részlet

Év végi kedd este

Év végi kedd este,
siklik a gondolat
lámpafényként a családi házakon
s cseppek az ablakon végig,
és én, mint mindenki ebben a pillanatban,
őrülten fénylő konyhában állok
véres vágódeszkát öblítek,
elmész, görbülni kezd
a gerinced, az az egyenes, az ajtóm mellett
óriás, szédítő keverékként
egy végkimerült állat
s Isten kísértete között, beleveszve az ötletbe,
villanásnyira odaérinteni az éjjeli lepke
poros szárnyát az árvacsalán szárához.
Aztán megfordulsz, de részemről vége
a szerepjátszásnak
az elhagyástól való félelem volt az oka,
hisz újjal akarsz találkozni:
Mivel nem vagyok meglelhető megannyi változatban,
mint az, aki feltűnt, amikor először elhagytam
anyám testét,
és a lélek befogadta sajátomat,
mint teát a forró víz.

Ha elég minden napnak a maga baja

Ha elég minden napnak a maga baja,
az álmatlan virrasztás miért
a vakságért csupán
a virradat ragyogó tükréből,
ha a könny, mit érted ejtettem, elég volt,
és az alkony valóban
szeretett, eltávozott lelkek fénye
sötétbe burkolózva a föld felett,
ha minden nap Kleopátra tűjeként tört fölfelé,
hogy a következő éjre megírt legyen
egy hajnalban haldokló nyelven
az utókornak megőrizve egy szulák körbefonta

tűben a süllyedő birodalom határán,
biztosan elég s én mint férfi,
aki bejárta a széles nagyvilágot
s több mondanivalója nincs,
leülök s az alapoktól kezdem;
de az élet egyszerűen egy
folyamatosan nekem ütköző valami
fagyott tervben tornyosul
senkinek s az összes forró vers neked,
ahol a cseppek hullámokká lesznek,
a hullámok tengerré, a tenger óceánná, minden –
mely izzásra és megfagyásra kárhoztatott
mégoly tántoríthatatlan mint ő maga, míg a naptár fordítja
csikorgó lapját és lefesti az utat
a gyermekszoba ringató báltermétől
a 18-as kórterem vaságyáig – dalol
az írásspirál szövevényében letépve gátlást:
Ne várd a megváltást.

A vágyott a park sötétje felé futott

Azt hittem láttalak
a jégzöld fények alatt futni

ki az éjszakából
lehelettel
a hó
le
át
a te
testeden

ágak árja
arcodon keresztül
a kezek árva
keményen keményen
ölelik a hideg levegőt

a
vonat ablakából
vakon a hótól:

Azt hittem láttalak.

Szőke Zsolt fordításai

En dans på gloser 1995. s. 334. / *Tánc a szavakon* részlet 1995. Ny Carlsberg Glyptotek

En tirsdag aften sidst på året, Hvis hver dag har nok sin plage, De savnede løb mod parkens, mørke Det skabtes vaklen 1996. / *A teremtett habozása* verseskötet 1996. Borgen/Forlaget Vindrosen/Ny Carlsberg Glyptotek

---

Az 1956-ban született Søren Ulrik Thomsen munkássága az egyik legjelentősebb az újabb dán irodalomban, és ezt a nyolcvanas években alapozta meg *City Slang* című (1981) bemutatkozó verseskötetével. Előtte a Koppenhágai Egyetemen irodalomtudományt hallgatott, de a főállású költészetet többre értékelte mintsem befejezze tanulmányait.

Későbbi verseskötetei közé tartozik az *Áldozatok* (*Hjemfalden* – 1991), *A teremtett habozása* (*Det skabtes vaklen* – 1996.), *A legrosszabb és a legjobb* (*Det værste og det bedste* – 2002). Thomsen ezekkel a kötetekkel szakadt el a '80-as évek dán generációjától, s azóta is saját ismertetőjegyekkel, valamint teljesen egyedi nyelvvel jelentkezik. Munkája elismeréséül több más díjjal egyetemben megkapta a dán Állami Művészeti Alaptól az élete végéig járó ösztöndíjat 1995-ben.

A felsorolt köteteken kívül két poétikát is kiadott (*Éget a fényem. Egy új költészet körvonalai* (*Mit lys brænder. Omrids af en ny poetik* – 1985), *Tánc a szavakon* (*En dans på gloser* – 1996), ezekben kísérletet tesz a költészet lényegének behatárolására.

Írói munkásságát egyszerre jelzi az intellektualitás és a költői gyakorlat, s ez egyedülálló a dán irodalomban, mivel Thomsen sikerrel ötvözi a régit az újjal. Rimbaud-tól, Baudelaire-től és Sophus Claussentől eredő szimbolista inspirációt érezni művei hátterében, de ezzel együtt kiváló érzékkel használja a hagyományos elemeket és az új irodalmi áramlatokat alkotásaiban. Az egzisztencialista fogalmak, mint a halál, a magány, a teremtés és a megsemmisülés, hangsúlyos helyet kapnak verseiben, melyek piciny, individuális lírai gyöngyszemek, ugyanakkor a kor szellemére ható eddig nem látott nyelvi építmények.

Borzák Tibor

Dán misszió

Mióta megépült Kecskemét szívében a bevásárlóközpont, már nem olyan csendes a Zimay utca, ahol egy régi polgári házban működik a Dán Kulturális Intézet. Eddigi tevékenységük éles tükre a magyar demokrácia kibontakozásának, merthogy nem sokkal a rendszerváltozás után, két megye közti kapcsolatnak köszönhetően indultak el hódító útjukra. A főváros bábeli zűrzavara helyett egy büszke múltú alföldi városba települtek, ami már önmagában is becsülendő lépés volt. Az intézet első igazgatója három hónapra tervezte a munka beindítását, és tizenkét év lett belőle. Utódja két évre vállalta a missziót. Most új igazgató ül a vezetői székben. Mindannyian arra törekedtek-törekednek, hogy politikai, gazdasági, kulturális, tudományos és sport vonatkozásában élő kapcsolatokat alakítsanak ki a két nemzet között. Cserelátogatások, szakmai utak, konferenciák, nyelvi kurzusok, kiállítások, vendégszereplések – kimeríthetetlenek a lehetőségek. Uniós tagságunk még közvetlenebbé teszi a barátkozást. Egyre inkább helyükre kerülnek a dolgok, reálisabbá válik a másikról alkotott kép. Ezért az intézmény mindenkori direktora a felelős.

Első korszak Thomas Berntsennel

Sokszor születnek nagy dolgok véletlen találkozásokból. Valamikor a nyolcvanas évek végén Niels Helveg Petersen dán ipari miniszter, későbbi külügyminiszter bemutatta Thomas Berntsent Simonyi Andrásnak (jelenleg Washingtonban nagykövet!), és mély barátság szövődött köztük. Egy kései éjszakán, Simonyi tiszaalpári nyaralójában, vacsora mellett diskurálva körvonalazódtak köztük az elképzelések a testvérvárosi és testvérmegyei együttműködésről, valamint egy kulturális intézmény létesítéséről. A többi már történelem.

– Az első Dán Kulturális Intézet Koppenhágában jött létre 1940-ben. Ön mikor hallott róla először?

T. B.: – A dán újságokban 1992 elején olvastam a Dán Intézetek hálózatáról és széles körű elterjedéséről. Mivel akkoriban már nagyon sok kapcsolat fűzött Magyarországhoz, arra gondoltam, mi lenne, ha ott is létrehoznánk egyet. Érdekelni kezdett a dolog.

– Mivel foglalkozott egyébként?

T. B.: – A kjellerup-i Oustruplund Intézet igazgatója voltam. Ez a fogyatékosok bentlakásos intézete Viborg megye irányítása alá tartozott. Magyarországi testvérkapcsolatunk is volt, a budapesti Marcibányi Téri Általános Iskolával.

– És ekkoriban kezdte érdekelni a Dán Kulturális Intézet munkája…

T. B.: – Ahogy említettem, az újságcikkek megérlelték bennem az elhatározást egy magyarországi kultúrintézet megnyitásáról. Felkerestem az akkori főtitkárt, Per Himmelstrupot. Személyes találkozásunk során beszéltem neki azokról a kapcsolatokról, melyeket magyarországi intézményekkel létesítettem. Elsősorban az Oustruplund és a Marcibányi téri iskola együttműködésére tértem ki, és megemlítettem a Kjellerup és Tiszaalpár, valamint a Viborg megye és Bács-Kiskun között alakulóban lévő testvérvárosi kapcsolatot is. Ezt követően konzultált a Dán Kulturális Intézet vezetősége és Viborg megye akkori elnöke, Bent Hansen *(aki 2006-ban is megnyerte a regionális választásokat,*

Thomas Berntsen

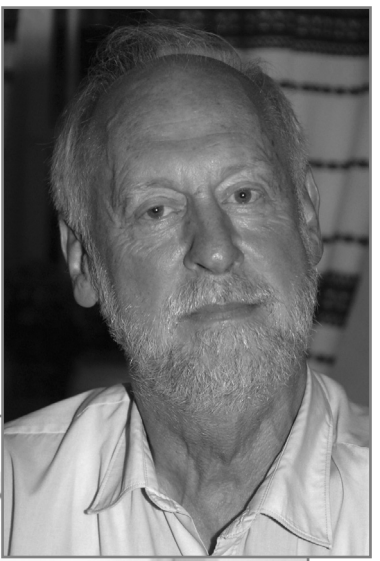

Erling Østergaard és Anne-Marie Østergaard

Hanne Tornøe

és ő lett az összevont régió elnöke – A szerző), megegyeztek abban, hogy három hónapos kiküldetés keretében „kölcsönadnak" a magyarországi intézet beindítására. Bent Hansen arra is rábeszélte a Dán Intézet vezetőségét, hogy a magyarországi részleget Bács-Kiskun megyében állítsák fel.

– Előtte járt már nálunk? Mit tudott rólunk?

T. B.: – Három dologról volt tudomásom: az '56-os forradalom eseményeiről, a végeláthatatlan pusztákról és a közismert és kedvelt futballistáról, Puskás Öcsiről. Legelőször 1989 februárjában jártam Magyarországon, a Belügyminisztérium meghívására: köztisztviselőknek tartottam előadást a menekültek integrációjával kapcsolatos dán tapasztalatokról. Nem sokkal később egy budapesti tanulmányúton vettem részt, ekkor Kecskemétre is ellátogattunk. Nagyon megtetszett a város, eldöntöttem, hogy ide még visszajövök. Így is történt, azon a nyáron elhoztam a családomat, a kecskeméti kempingben szálltunk meg.

– Szerelem volt első látásra, már ami Kecskemétet illeti. Sikerült ide telepíteni az intézetet is. Gondolta volna az elején, hogy egy ilyen intézmény gyökeret verhet távol a fővárostól?

T. B.: – Kezdettől fogva hittem benne. Amikor Kecskeméten végre megnyitotta kapuját a Dán Kulturális Intézet, és kiderült számomra, hogy a városi és a megyei vezetés mellettünk áll, sikerült gyümölcsöző együttműködést kialakítanunk, biztos lehettem abban, hogy az intézet hosszú életű lesz.

– Voltak ellenzői az intézet vidékre telepítésének?

T. B.: – A dán vezetőségből senki nem támogatta a vidéki székhely gondolatát, mindenki Budapesthez ragaszkodott.

– Milyen érvekkel nyert csatát?

T. B.: – Az ellenem szavazókat azzal próbáltam meggyőzni, hogy már csak Viborg és Bács-Kiskun támogató hozzáállása miatt is Kecskeméten kell az intézetet megnyitni, nem beszélve arról, hogy egy ország kultúráját vidéken is be lehet mutatni, és példánkkal a főváros-központúság ellen is felhívhatnánk a figyelmet. Miért kellene mindennek a fővárosban lennie?

– Ha nincs az a bizonyos baráti vacsora a tiszaalpári nyaralóban, akkor most mi sem beszélgetünk. Milyen érzés „élő legenda" hősének lenni?

T. B.: – Boldogan vallom be, hogy életem egyik legnagyobb jelentőségű estéje volt. De ettől még nem érzem magam legendának vagy hősnek. Inkább úgy gondolom, hogy egy szerencsés ember voltam, akit egy borzasztóan izgalmas feladattal bíztak meg.

– Milyen célokat tűzött ki maga elé?

T. B.: – Munkámban két fő célom volt: minél jobban megismertessem a magyarokat Dániával, és a dánok minél többet tudjanak meg Magyarországról és a magyarokról.

– Sikerült ezeket maradéktalanul megvalósítania?

T. B.: – Annak ellenére, hogy elképzeléseim nagyobb része várakozásaimnak megfelelően megvalósulhatott, természetesen voltak olyan kezdeményezéseim is, melyeket nem tudtam véghezvinni.

– Miből volt több az ön igazgatása alatt: küzdelemből vagy diadalmenetből?

T. B.: – Szerencsére több volt a győzelem, mint a harc. A győzelmekre jól emlékezem, a harcokat pedig igyekszem elfelejteni.

– Mi okozott gondot?

T. B.: – Az első nagyobb akadályokat a magyar bürokrácia jelentette, de a megyei munkatársak átsegítettek bennünket a nehézségeken. Egyébként ők mindig előzékenyen segítettek nekünk tanácsaikkal és útmutatásaikkal. És hát az is óriási támogatás Bács-Kiskun megye részéről, hogy egy csodálatos műemlék jellegű épületet bocsátottak a rendelkezésünkre.

– Jelentős támogatást kaptak a dán Demokrácia Alapítványtól is!

T. B.: – Valóban, a dán Demokrácia Alapítvány volt az intézet első nagy szponzora. 1993 és 2002 között 84 tanulmányutat finanszíroztak, melyek során jelentős számban látogathattak el magyar szakemberek Dániába.

– Főként gazdasági és önkormányzati vonatkozásban alakultak ki gyümölcsöző kapcsolatok. Mennyire volt nehéz ezeket állandósítani?

T. B.: – Egyáltalán nem volt nehéz. A Viborg és Bács-Kiskun közti kitűnő kapcsolatoknak köszönhetően úgy szaporodtak a barátságok, mint gyűrűk a vízben, amikor bedobnak egy kavicsot, és a víz gyűrűzni kezd. Ennek köszönhetően nemcsak politikai, gazdasági vagy kulturális téren szövődtek kapcsolatok a magyarok és a dánok között, hanem privát vonatkozásban is.

– S mindmáig tartanak?

T. B.: – Természetesen számos kapcsolat él még ma is. A testvérvárosok és a szakmai szervezetek között létrejött együttműködések a legeredményesebbek.

– Thomas, igen hosszú időt töltött az intézet élén, eddig ön a rekorder. Miért hagyta abba a munkát?

T. B.: – Ahhoz képest, hogy annak idején pár hónapra „adott kölcsön" az intézetem, jócskán elszaladt az idő, idestova 12 évig voltam a Dán Kulturális Intézet igazgatója Kecskeméten. Valamikor abba kellett hagyni. A végleges döntés megkerülhetetlenül összefügg az életkorommal. Készen álltam arra, hogy a „harmadik korszakomba" lépjek, abban reménykedve, hogy még sokáig meg tudom őrizni a magyarországi kapcsolataimat.

– Élvezi a nyugdíjaséletet?

T. B.: – Igen. Feleségemmel együtt elvonultunk a farmunkra, ahol van egy kisebb állatállományunk, szarvasmarhák, lovak, tyúkok. Még mindig aktívan politizálok, egy párt megyei elnöke vagyok, és több civil szervezet vezetőségében is dolgozom. Minden évben tartok előadást a magyarországi tapasztalataimról, és sok időt töltök a hozzám fordulók túráinak, kirándulásainak szervezésével.

– A civil szervezeteket említette, melyeknek komoly hagyományai vannak Dániában.

T. B.: – Sok-sok évre visszanyúló hagyományokról beszélhetünk, és fontos szerepet töltenek be a közéletben. Mindig szem előtt tartjuk, hogy a meghozandó döntéseket olyan közel hozzuk az átlagemberhez, amennyire csak lehet. Úgy gondoljuk, ne a parlament hozza meg azt a döntést, amit egy megyei önkormányzat is meg tud hozni. A megyei önkormányzat pedig ne avatkozzon bele azokba a kérdésekbe, melyekkel a városi önkormányzat is meg tud birkózni. És természetesen ne a városi önkormányzat foglalkozzon azokkal a problémákkal, amelyekben a civil szféra sokkal inkább kompetensebb.

– E tekintetben van mit tanulnunk Önöktől?

T. B.: – Magyarországot hosszú időn át a kommunista hatalom központilag irányította. Nem véletlenül indult vidékről a civil szervezetek önszerveződése, csak a decentralizáció útján tudtak maguknak teret hódítani.

– Továbbra is fontosnak tartja Bács-Kiskun és Viborg megye testvérkapcsolatait?

T. B.: – Természetesen. Minden kapcsolatot támogatok, ami a két megyére vonatkozik. Jelenleg az a legfontosabb feladat, hogy az eddigi eredményes együttműködéseket be tudjuk építeni az új regionális rendszerbe, abba a Regionális Tanácsba, ami Viborg Megye Közgyűlését felváltja. Ebben a változó helyzetben a politikai szerepvállalásom révén sokat tárgyaltam a különböző pártokkal, többek között Bent Hansen régióelnök személyes támogatásával, és úgy gondolom, sikerült őket meggyőzni a baráti kapcsolatok folytatásának szükségességéről.

– Mire büszke kecskeméti munkásságából?

T. B.: – Amikor visszatekintek az eltelt csodálatos évekre, akkor annak örülök a leginkább, hogy sikerült az intézetet ismertté tenni nem csak a kulturális elit, hanem az átlagember számára is. Ahogyan lenni szokott, az idő múlásával sok barátság elpárolgott, de szerencsére annál több maradt meg és tart ma is.

– Nehéz volt a búcsúzás?

T. B.: – Nagyon megszerettem a várost, rendkívül nehéz volt neki hátat fordítani. Ezért úgy döntöttem, nem elbúcsúzom, hanem ideiglenesen távozom egy halk „viszlát!"-tal.

– És viszontlátta már a hírös várost?

T. B.: – Dániában sokan megkeresnek, hogy kísérjem el őket Magyarországra. Átlagban évente öt-hat csoportnak mondok igent, azzal a feltétellel, hogy Kecskeméten szállunk meg, de legalábbis felkeressük és megnézzük a várost.

– Ilyenkor nosztalgiázik?

T. B.: – Függetlenül attól, hogy már három esztendeje elhagytam Kecskemétet, még mindig örömmel emlékszem vissza az ott töltött munkás évekre. És persze előjönnek a régi emlékek, ha végigsétálok a főtéren, vagy ha bemegyek az intézetbe.

– Figyeli utódai tevékenységét?

T. B.: – Igen, követem a kecskeméti intézet eseményeit.

– Tanácsokat is ad néha?

T. B.: – Nincsenek olyan ambícióim, hogy az utánam következő igazgatókat jó tanácsokkal lássam el. Meggyőződésem, hogy maguk is rá fognak jönni, hogyan töltsék be ezt a megtisztelő posztot.

– Milyen ünnepet rendezne az intézet tizenötödik születésnapjára?

T. B.: – Ez nem az én kompetenciám. Remélem jelen lesznek majd azok a kulcsemberek, akik az intézet életében a kezdetektől fogva fontos szerepet játszottak.

– Nem írja meg az emlékeit?

T. B.: – Sokszor gondoltam már arra, hogy le kellene írnom az emlékeimet, de eddig még mindig megmaradt az ötlet szintjén.

– Nem bánta meg, hogy annak idején elvállalta a magyarországi missziót?

T. B.: – Egyáltalán nem. Sőt büszkeséggel tölt el, hogy nekem jutott osztályrészül, hogy az egyik legizgalmasabb időszakban élhettem Magyarországon. Mindig is érdeklődéssel figyeltem és követtem a belpolitikai eseményeket, belecsöppentem a rendszerváltás adta helyzetekbe. Mindazonáltal nemcsak az akkori magyar történelem volt izgalmas, hanem az én munkám is, miszerint a semmiből kellett megteremteni egy kulturális intézetet, ráadásul nem a fővárosban, hanem vidéken.

– Mindent ugyanúgy csinálna most is?

T. B.: – Ha újból kezdhetném, azt hiszem, ugyanúgy látnék hozzá a feladatokhoz, mint akkor. Illetve egy dolgon változtatnék: nekiveselkednék a magyar nyelv megtanulásának.

(2006. november)

Második korszak Erling és Anne-Marie Østergaarddal

A házaspár 2003 és 2005 között tartózkodott Kecskeméten. Erling Østergaard az igazgatói feladatokat látta el, Anne-Marie Østergaard pedig az intézet dán nyelvi oktatását irányította. E sorok írója a beszélgetés közben tudta meg, hogy küldetésük lejár, és mindketten visszatérnek hazájukba. Gondolataik azonban még sokáig a nálunk szerzett élmények körül forognak.

– Minek a jelképe a piros-fehér dőlt nyolcas forma? Mit ábrázol a Dán Kulturális Intézet logója?

E. Ø.: – Nincs különösebb jelentősége vagy üzenete. Ez egy elvont grafikai megjelenítés a dán zászló két alapszínével. Tizenkét országban létezik a világban Dán Kulturális Intézet, mindenhol ugyanezt az emblémát használják. A székhely Koppenhágában van. A főtitkár valamennyi intézetvezetőnek nagy szabadságot ad, mindannyian önállóan dolgozhatunk, járhatjuk a magunk útját.

– Nem az a cél tehát, hogy „klón-kirendeltségeket" hozzanak létre. Ha csak a nemzeti sajátosságokat vesszük figyelembe, lényegében tizenkétféle intézmény működik szerte a világban?

E. Ø.: – A gyökerek közösek. Az irányokat, a központi elveket még a legelején megfogalmazták. Az intézményvezetők minden évben tanácskoznak. Elmondjuk a tapasztalataink, megbeszéljük a jövő lehetséges útjait, aztán mindenki visszamegy a saját őrhelyére,

és az ottani viszonyokat szem előtt tartva igyekszik megvalósítani vállalt feladatait. Természetesen a tevékenységi kör, a körülmény, a befogadókészség minden országban más és más. Nincs két egyforma intézet. Legutóbb Kínában nyitotta meg kapuit a legújabb Dán Intézet, ott egészen mások a kondíciók, mint mondjuk Németországban, Benelux államokban, Nagy-Britanniában, Dél-Afrikában vagy Magyarországon.

– Milyennek tartják a miénket?

E. Ø.: – A magyarországi részleg kivételezett helyzetben van. Egyrészt az egyik legrégebbi intézet, 1992-ben jött létre, közelít a tizenöt éves jubileumához. Másrészt pedig a Bács-Kiskun–Viborg közti testvérmegyei, illetve testvérvárosi kapcsolatnak köszönhető. Én úgy érzékelem, a koppenhágai központban megkülönböztetett figyelmet szentelnek a magyarországi intézetnek, mondhatom, szívügyüknek tekintik. Ebben az is szerepet játszhat, hogy az '56-os események idején a dánok rendkívül szolidárisak voltak a magyarokkal. Povl Bang-Jensen az ENSZ-bizottság dán munkatársaként került kapcsolatba a „magyar ügy"-gyel, rejtélyes körülmények közt halt meg, de nem árulta el a magyarokat, nem volt hajlandó feletteseinek kiadni a magyar forradalomról tanúvallomást tevők névsorát, inkább elégette azt. *(Látva interjúalanyom téma iránti érdeklődését, másnap megajándékoztam Nagy András esszéista, drámaíró beszélgetésünk idején megjelent* A Bang-Jensen ügy – '56 nyugati ellENSZélben *című vaskos könyvével! –* A szerző.*)*

– Kicsit elkalandoztunk az intézeti dolgoktól. Viszont ez a két nép közötti, kevésbé ismert múltbeli kapocs felemlítése is azt erősíti meg, hogy a dánok elveikhez ragaszkodó barátságos emberek. Önök mikor találkoztak először magyarokkal?

E. Ø.: – A hetvenes években ismerkedtünk meg Dániában egy magyar házaspárral, kapcsolatunk tartósnak bizonyult. Többször jártunk Magyarországon. Természetesen a kecskeméti intézetben is megfordultunk. Feleségem középiskolai tanárként egy gimnáziumi osztállyal jutott el ide, én pedig Viborg megye képviseletében előadást tartottam a dán oktatási rendszerről. Sem az ország, sem az intézet nem volt számunkra ismeretlen, amikor két évre elvállaltam az igazgatói posztot. Egyértelmű volt az is, hogy Anne-Marie velem tartott, s a dán nyelv oktatásával foglalkozik.

– Nem bánták meg?

E. Ø.: – Nem nagyon várjuk azt a napot, amikor el kell indulnunk haza. Ahogy közeledett megbízatásom vége, többször tárgyaltak velem a folytatásról. Mi azonban úgy döntöttünk, hogy nem hosszabbítjuk meg a szerződésünket.

– Tehát most búcsúbeszélgetést folytatunk…

E. Ø.: – Az intézet nem zár be!

– Milyenek vagyunk mi, magyarok? Kellemes vagy kellemetlen emlékeket visznek magukkal?

E. Ø.: – Legszívesebben az '56-os megemlékezésekre, az október 23-ai ünnepségekre fogok visszagondolni, melyeken mi is részt vettünk. Az imént említettem már, annak idején valamelyest a dánokat is érintették az események, mindmáig nagyon nagy az együtt-érzés a magyarsággal.

– Könnyű vagy nehéz volt Önöknek megszokni nálunk? Sikerült beilleszkedni a mindennapokba? Nem jár gonddal gyakorlati szinten megszervezni az életüket?

E. Ø.: – Szerencsére a kecskeméti intézetben helybeliek is dolgoznak, s a hétköznapok apró-cseprő ügyeiben segítségünkre vannak. Egyébként könnyű volt megszokni itt. Bárhová mentünk, mindenhol kedvesen fogadtak bennünket. Nyitott, türelmes emberekkel találkoztunk. Ha nem értettük egymás szavát, egy mosollyal elrendeztük a dolgokat. A költözésünk körüli hercehurcát, az autónk átíratásával kapcsolatos akadályokat meg már régen elfelejtettük. Nincs jó véleményünk a magyar bürokratikus rendszerről, de hát ez inkább Önöknek okoz több problémát, mint nekünk.

– Ennyi lenne az összes kellemetlen élmény?

E. Ø.: – Jó, ha már provokál bennünket, eláruljuk magának, hogy sehol a világon nem láttunk még annyira agresszív autóvezetőket, mint Magyarországon. Egyszerűen nem értjük, mi történik ezekkel a kedves, mosolygós emberekkel, hogy amikor beülnek a volán mellé, vadállatokká válnak.

– És mit szólnak a zsíros magyar ételekhez?

E. Ø.: – Szeretjük a magyar konyhát. Inkább zöldségeket fogyasztunk, azok egészségesek és olcsók. Nagy élményt jelent számomra a magyar borok felfedezése, már csak azért is, mert amikor engem konfirmáltak – sajnos elég régen volt! –, magyar bort ittunk az ünnepségen. Hogy a jövőben se legyen benne hiányunk, ha most hazamegyünk, magunkkal viszünk néhány palackkal, és megszervezzük a folyamatos utánpótlást is. Kár, hogy a dán piacon nincsenek jelen a magyar borok.

– Olvastam valahol, hogy „a dánok nagyon szeretnek dánok lenni". Erling, mit gondol, a magyarok nagyon szeretnek magyarok lenni?

E. Ø.: – Dán szemüvegen keresztül nézve úgy látom, hogy a magyarok büszkék, ugyanakkor önkritikusak is. Kevés az önbizalmuk, ami talán azzal magyarázható, hogy sok megpróbáltatáson estek át ezeréves történelmük során. De hát éppen az európai viszonylatban sem lebecsülendő ezeréves történelmük szolgálhatna alapul a tartásukhoz. Ahhoz, hogy a magyarok nagyon szeressenek magyarok lenni.

– És mit tudnak a magyarok Dániáról, a dán kultúráról?

E. Ø.: – Véleményem szerint sokat. Igaz, akikkel itt, az intézetben kapcsolatba kerülünk, azok eleve érdeklődnek az országunk iránt. A dán Külügyminisztérium Demokrácia Alapítványának jóvoltából sok magyar csoport járt nálunk tanulmányúton, ahol egyebek közt oktatási, közigazgatási, egészségügyi ügyekben tájékozódhattak. Ennek tükrében meg merem kockáztatni: a magyarok többet tudnak Dániáról, mint a dánok Magyarországról.

– Ezért tölthetnek be Önök kettős missziót!

E. Ø.: – Ebben igaza van. Különösen örülünk annak, amikor dánok jönnek ide, mert nálunk lényegesen elmélyültebben ismerhetik meg az emberek hétköznapjait, életvitelüket, körülményeiket, kultúrájukat, mint amikor csak végigrohannak velük az országon, és felületesen mutatják be nekik a nevezetességeket.

– Az igazi meglepetés akkor érheti az embert, ha felfedezi magának a vidéken rejlő értékeket. Önök mit fedeztek fel maguknak?

E. Ø.: – Kerékpárral bejártuk a Dunántúl északnyugati részét, főleg a Duna mentét. Csodálatos a fertődi Esterházy-kastély. Eljutottunk az ország más vidékeire is. Nagy hatással volt ránk a kulturális és egyházi emlékekben bővelkedő Pécs. Beleszerettünk a Balatonfelvidékbe, ha lenne pénzünk, vennénk ott egy házat. Nem győztünk betelni a villányi és a szekszárdi borvidék látványával, ahol természetesen megkóstoltuk híres boraikat is.

– A Dán Kulturális Intézet nem Budapesten, hanem Kecskeméten van. Az ide érkező dán vendégek tehát mindjárt „beleharaphatnak" a vidéki levegőbe. Már csak ezért is okos döntés volt 1992-ben Kecskeméten megnyitni ezt az országos intézményt, amire azóta sincs példa.

E. Ø.: – Nálunk van rá példa. Valóban, sokkal láthatatlanabb lenne az intézet, ha a fővárosban hozzák létre. Ott egy lenne a sok közül. Itt viszont mindenki ismeri, mindenki hallott róla. Beépült a kecskemétiek tudatába. Ha tovább maradunk, szerettük volna még inkább „kultúrházzá" tenni az intézetet, vagyis egész évben olyan lehetőségeket kínálni az embereknek, ami miatt érdemes ide bejönni.

– De hiszen eddig is „kultúrház" volt, mivel főleg kulturális rendezvényeket tartottak. Persze a dán kultúra terjesztése is szép misszió. Fogékonyak rá az emberek?

E. Ø: – Nagyon nyitottak és érdeklődőek. Kiállításainkra nemcsak helybeliek jönnek, hanem a környéken élők is. Egy alkalommal Debrecenben tartottunk előadást a feleségemmel, több százan hallgattak meg bennünket, s a végén egy csomó kérdést is feltettek a dán kultúrával kapcsolatban.

– Sokan csak a dán kultúra csúcsait ismerik: Andersen, Kierkegaard, Nielsen, Bohr. Andersen 200 éves születését Önök is kihasználták, a nagy meseíróról legalább mindenki hallott már. Mit hoztak a programok?

Anne-Marie Østergaard: – Az említett debreceni rendezvényen öt-hat éves gyerekek játszották el Andersen egyik meséjét. Nagyon megható volt. Andersenről szóló vándorkiállításunk, munkásságát bemutató előadásaink ugyancsak sokakat vonzottak. A legnagyobb kihívás az volt számunkra, hogy megmutathassuk Andersen igazi arcát. Mindenki meseíróként ismeri, aki gyerekekhez szólt. A valóság ezzel szemben az, hogy ő elsősorban a felnőtteknek írt. Úgy érzem, sikerült teljes képet adnunk róla, nemcsak íróként, hanem emberként is.

– Képzőművészeti értékeket könnyebb megismertetni, arra ott vannak a kiállítások. Az irodalom terjesztése nehezebbnek tűnik. Hogyan juthatnak el hozzánk azok a kortárs szerzők, akik figyelemre méltót alkotnak? Ehhez legjobb fórum az irodalmi folyóirat lehet.

A-M. Ø.: – Irodalmunkat részben a dán nyelvoktatáson keresztül mutatjuk be. A kurzusok hallgatóival nagyon sok kortárs művet olvasunk és fordítunk. Jelentősnek tartom a *Forrás*ban való megjelenést is.

– Mi a fontosabb: a klasszikusok vagy a ma élő szerzők bemutatása?

A-M. Ø.: – Nem könnyű a döntés. Most főként modern, kortárs írókat, művészeket helyezünk reflektorfénybe 1950-től napjainkig. A másik szempont pedig az, hogy olyan írók jelenhessenek meg, akiket eddig még nem fordított le senki sem magyar nyelvre. Sok esetben nehéz átültetni a dán szerzők írásait, mert annyira dánok. Egy-egy szójátékot vagy magának a témának a hangulatát szinte lehetetlen visszaadni az Önök nyelvén. Nem mindegy tehát a tartalom. Eleinte azt gondoltam, nem fogják érteni a dánok iróniáját, de időközben rá kellett jönnöm, hogy a magyarok is mesterei az iróniának. Úgyhogy nyugodt szívvel olvashatnak bennünket!

– Ahogy hallgatom Önöket, nem nehéz rájönnöm, hogy a dán nyelv fölöttébb nehéz, én képtelen lennék megtanulni dánul. Mások hogy vannak ezzel?

A-M. Ø.: – Nekünk meg a magyar nyelv tűnik iszonyatosan nehéznek. A magyar nyelvtant feladtuk, egyszerűen nincsenek kapaszkodóink hozzá, egyik világnyelvben sem találni párhuzamokat. Megelégszünk azzal a néhány szóval, amit képesek voltunk elsajátítani. Arra viszont büszkék vagyunk, hogy akik hozzánk jönnek dánul tanulni, azok szépen is beszélik a nyelvünket.

– Azt mondják, a nyelvtani szabályok, a szavak befogadhatók, ám a kiejtés okozza a nehézséget, azon áll vagy bukik a dolog.

A-M. Ø.: – Igen. Ez igaz. A dán nem fonetikus nyelv, hanem tisztán artikulált nyelv. Nem követ olyan kiejtési logikát, mint a többi európai nyelv, például az angol vagy a német. Sok benne a „hallhatatlan" mássalhangzó, lágyabban ejtjük őket, mint a magyarban. Amíg Önök kihangsúlyozzák a rövid és a hosszú magánhangzókat, addig nálunk a fülnek kell érzékelnie azokat. Úgyhogy a mi magyar nyelvvel kapcsolatos gondjaink innen eredeztethetők…

– Egyezzünk ki döntetlenben!... Erling, tapasztalatai szerint politikai, gazdasági vagy kulturális tekintetben intenzívebbek a dán–magyar kapcsolatok? Esetleg kínálkoznak-e újabb lehetőségek?

E. Ø.: – Nagyon sokszínű a paletta. Hogy milyen részterület erősödik fel, az a mindenkori igazgató érdeklődésétől is függ. Politikai, közéleti vonatkozásban kezdettől fogva gyümölcsöző a kapcsolat, a két testvérváros és testvérmegye ezer szállal kötődik egymáshoz. Gazdasági vonatkozásban ugyancsak születtek eredmények, 1993 és 1999 között viborgi gazdasági munkatársa volt az intézetnek, több tanulmányútra is sor került, évente sok százan jártak országunkban. Én a kultúrára és az oktatásra helyeztem a hangsúlyt. Épp most hívtunk meg Dániába egy magyar pedagógusokból álló csoportot, akik az informatika oktatásban betöltött szerepét vizsgálják majd nálunk.

– Egy-egy tanulmányút után csak fáj az ember szíve. Hazatérve kénytelen visszazökkenni a szomorú valóságba. Vagy tudnak folyamatos segítséget nyújtani?

E. Ø.: – Én nem félek attól, hogy aki kint járt nálunk, az itthon majd tehetetlenül szemléli a dolgokat. Tisztában vagyok az anyagi korlátokkal, de ha megvan az inspiráció, a változtatás szándéka, akkor meg lehet találni hozzá a szükséges forrásokat. Tehát épp fordítva kell cselekedni: mivel senkit nem vet fel a pénz, előbb kellő információk birtokában az ötletnek kell megszületnie, aztán jöhetnek a következő lépések. Biztos vagyok abban, hogy így is lesznek eredmények.

A. M. Ø.: – Különben senkit sem hagyunk magára. Ne úgy képzelje el, hogy megmutatunk neki valamit, és utána mehet isten hírével, boldoguljon odahaza, ahogy tud. Akivel valamilyen módon kapcsolatba kerülünk, különféle információs csatornákon továbbra is segítjük. Az intézet is pontosan ugyanezt az elvet vallja.

E. Ø.: – Egymást tanítjuk és egymástól tanulunk. Nem szeretném, ha az olvasókban az a kép alakulna ki rólunk, hogy mi azért jöttünk ide, mert erre vagy arra meg akarjuk tanítani a magyarokat. Természetesen átadjuk Önöknek a tapasztalatainkat, és ezt fordítva is elvárjuk. Amiben a másik fél jobb, azt kell felerősíteni a kapcsolatban is. Szervezzük például az Erdei Péter vezette Pedagógus Énekkar koncertjét a viborgi székesegyházba. Egy-egy ilyen program megvalósításához sok esetben a személyes kapcsolatokat is mozgósítani kell.

– Én úgy gondolom, nyitottság kérdése is, hogy melyik fél mire fogékony. Persze a személyes kapcsolatok sem nélkülözhetők.

E. Ø.: – Ha kellő nyitottság és bizalom jellemzi a kapcsolatokat, abból csak jó dolog lehet.

– Váltsunk témát. Ittlétük alatt óriási változás történt Magyarország életében, 2004. május 1-jén az Európai Unió tagja lett. Érzékelték ennek hatását a munkájukban és a hétköznapjaikban?

E. Ø.: – Noha Dánia már régóta tagja az EU-nak, mi, dánok mégis szkeptikusan figyeljük a fejleményeket, nyíltan feltesszük a veszélyekre irányuló kérdéseinket. Ezzel szemben Magyarország büszke és hálás, hogy bekerült az európai közösségbe, hiszen történelme során nemegyszer fordult elő, hogy olyan szövetségben kellett részt vennie, amit nem akart. Most saját akaratából társult ahhoz a közösséghez, ahová úgy érzi, hogy régóta tartozik. Ismerve a magyar nép ezeréves történelmét, teljességgel jogos a szándékuk. Nem is értem, amikor lelkendezve azt mondják, Magyarország újra Európa része lett. De hiszen eddig is Európa része volt. Az uniós tagság gyakorlati szempontból sok könnyebbséget hozott számunkra. Korábban papírok tömkelegét kellett beszerezni, hogy ideszállíthassuk a műalkotásokat egy kiállításhoz, most pedig gond nélkül átgördülhetünk velük a határon.

– Könnyebb megkapni egy ösztöndíjat is? Bárki vállalhat munkát?

E. Ø.: – Meggyőződésem, hogy mindkét területen kedvezőbbé válik a helyzet, s ennek remélhetőleg hamarosan látható eredményei is lesznek. Viszont komoly problémát jelent a magyarok nyelvtudásának hiánya. Kevesen beszélik olyan szinten az angolt vagy a németet, hogy minden további nélkül elmehessenek Angliába, Németországba, Hollandiába vagy Dániába dolgozni.

– És ha dánul kellene tudni?

E. Ø.: – Azt azért valljuk be, sem a dán, sem a magyar nem tartozik azon nyelvek közé, melyekkel könnyű lenne bárhol is boldogulni. A kommunikáláshoz, a munkavégzéshez leginkább az angol nyelvtudás a követelmény. Ettől függetlenül becsülendő a kisnemzetek törekvése, hogy megtartsák és használják saját nyelvüket, hiszen az a kultúrájuk alappillére. Úgy látom, a magyarok ebben sokkal következetesebbek, mint a dánok.

– Sok magyar fiatal próbál szerencsét Nyugaton. Vajon az előfordul-e, hogy dánok akarnak hozzánk jönni?

E. Ø.: – Nem elképzelhetetlen. A dán fiatalok körében most Amerika, Ausztrália, Olaszország és Franciaország a felkapott. Magyarország még nincs köztük.

– Mivel csábíthatnánk őket ide?

E. Ø.: – Az említett országokat nyelvtudásuk elmélyítése miatt választják. Ezáltal sokkal könnyebb nekik a karrierépítés, amikor visszatérnek hazájukba. Hogy mihez kezdhetné-

nek Magyarországon? Mondjuk, idetelepülhetnének a cégükkel. Dániában sok felkészült és tehetséges szakember létezik, majd csak eszébe jut valakinek, hogy errefelé jöjjön.

– Ha visszaül gimnáziuma igazgatói székébe, miket mesél majd rólunk a kollégáinak és a diákjainak? Miként kelthetné fel az érdeklődésüket irántunk?

E. Ø.: – Eddig is megosztottam az élményeimet a honfitársaimmal. Itt-tartózkodásom alatt négy-öt jelentősebb dán napilap közölt velem interjút, ami a maga nemében is nagy dolog. Kollégáimnak és növendékeimnek csak azt tudom mondani, hogy feltétlenül el kell jönniük ide. Érdemes megismerni Magyarország hallatlanul izgalmas történelmét, évezredes múltját, napról napra formálódó jelenét, annál is inkább, mert Európában élünk, viszonylag közel egymáshoz. Ám legjobb a személyes tapasztalás, az itteni emberekkel való közvetlen találkozás, ezért odahaza arra biztatok majd mindenkit, hogy egyszer látogasson el Magyarországra.

– Hadd kérdezzem ismét a dán kultúra fellegváráról. Segíti a munkájukat a koppenhágai anyaintézet, a Dán Nagykövetség, netán fővédnökük, a dán trónörökösnő, vagy teljesen magukra kell hagyatkozniuk?

E. Ø.: – Nincsenek kész receptek. Annak ellenére, hogy Thomas Berntsennek köszönhetően Kecskeméten kiválóan működött az intézet, mégis szinte elölről kellett kezdenem az itteni munkát, hiszen az én elképzeléseim más irányba viszik a gyakorlati tennivalókat. Szerencsére senki nem szól bele, önállóan dolgozunk. A nagykövetséggel sokkal szorosabb kapcsolatban vagyunk, mint a koppenhágai anyaintézettel. Főleg kulturális területen gyakori az együttműködés, az ilyen jellegű feladatokra általában bennünket kérnek fel.

– És Mary, a trónörökösnő?

E. Ø.: – Egy királyi védnökség alatt lévő intézetet nem illik „bántani", úgy is mondhatnám, a trónörökösnő az intézetek biztonságát garantálja. Személyesen nem keres fel bennünket, és anyagi támogatást sem nyújt. Nekem szerencsém volt találkozni vele. Nagyon szép és nagyon okos nő.

– Miről beszélgettek?

E. Ø.: – Hogy milyen külföldön élni. Neki ausztrálként Dániában, nekem dánként Magyarországon. Mire kell feltétlenül odafigyelni, és milyen nehézségekkel találhatja magát szembe az ember.

– A magyarországi Dán Kulturális Intézet eddigi történetének első két korszaka Thomas Bernsten, illetve Erling Østergaard nevéhez fűződik. Miként értékeli a sajátját? Mit ad útravalóul az Ön után következő igazgatónak?

E. Ø.: – Lényeges különbség kettőnk működésében, hogy elődöm munkássága idején a tanulmányutak szervezéséhez jelentős mértékű anyagi támogatást nyújtott a dán Demokrácia Alapítvány, ez a forrás később megszűnt, és új alapokra kellett helyezni az intézet tevékenységét. Amint azt már korábban is említettem, az újbóli építkezés nekem jutott feladatul. A kulturális rendezvények kerültek jobban reflektorfénybe, és ez a választás eredményesnek bizonyult. Utódomnak is azt javaslom, eddigi gyakorlatunkat folytatva szervezzen kiállításokat, előadásokat az ország minden területén. A meglévők mellett jó lenne újabb művészeti területeket népszerűsíteni, például nagyobb hangsúlyt kaphatna az irodalom, a zene és a színház. És legyen sokszínű tevékenység a kecskeméti intézet helyiségeiben, hiszen azok nem csak tárlatok megrendezésére alkalmasak. Érezzék az emberek magukénak a házat, mindig jó érzéssel jöjjenek be ide.

– Honnan kapják a pénzt a működéshez?

E. Ø.: – A dán Kulturális Minisztériumtól. Költségeinkhez hozzájárul Viborg, illetve Bács-Kiskun megye. Ez utóbbi ingyen bocsátja rendelkezésünkre a Zimay utcai épületet.

– Nemrég Kínában (!) nyitottak intézetet. Közép-Kelet-Európában Lengyelországban, Észtországban, Lettországban, Litvániában, Ukrajnában és Magyarországon vannak jelen. Bővíthető még tovább a hálózat?

E. Ø.: – Négy új részleg megnyitása előtt állunk, Svédországban, Görögországban, Olaszországban és Brazíliában is lesznek misszionáriusai a dán kultúrának.

– Ön is ott volt Kínában a házavatón. Hogyan fogadták a dánokat?

E. Ø.: – Lelkesen. Ott is ugyanazok a feladataink, mint bármelyik más intézményünkben. Bizton állítom, hogy megtérülő befektetésről van szó. Az az ember – kínai, görög vagy magyar –, aki valamilyen módon kapcsolatba kerül a dán kultúrával, elolvas egy dán könyvet, megnéz egy dán filmet, meghallgat egy dán zenei produkciót, ha majd egy szupermarketben ugyanazt az árucikket találja német, svájci vagy dán termékként, nagy valószínűséggel a dánt választja. Hát ilyen hozadéka is lehet a mi munkánknak.

– Beépülni a tudatalattiba…

E. Ø.: – Igen. Mondjuk ki őszintén, nem csak azért terjeszkedünk a világban, mert úri kedvünk így diktálja. Nyilvánvaló, hogy profitálni szeretnénk ezekből a kapcsolatokból. Szem előtt tartjuk a dán külügyi politikát is: demokráciánk azon értékeit népszerűsítjük, melyekről úgy gondoljuk, hogy követhetők. Ha azt akarjuk, hogy erről mások is tudjanak, meg kell szólítanunk az embereket, el kell magyaráznunk nekik. És természetesen nekünk kell házhoz menni.

– Ez több értelemben vett hídszerep. Felelősségteljes vállalkozás egy országról és a politikájáról beszélni. Nem mindegy ugyanis, hogy milyen képet sikerül kialakítani az emberekben.

E. Ø.: – Ezért fontos a személyes jelenlét és a személyes találkozás. Kulturális vagy politikai exporttal semmire sem jutnánk.

– Nem is lehet kalandorságból csinálni. Pedig milyen csábító lehet egy kínai kiküldetés… Elvállalná?

E. Ø.: – Nehéz kérdés. Rengeteget utaztam életem során, nem sokáig tudok otthon üldögélni. De ma már tekintettel kell lennem a családomra, a gyerekeimre, az unokáimra. Miattuk nagyon meggondolnám, hogy elvállalnék-e egy távoli kiküldetést. Kína rettenetesen messze van.

– Magyarország esetében mennyit gondolkodott?

E. Ø.: – Tíz másodpercet. Tudtam, hogy elérhető távolságban leszek Dániától. És azt is tudtam, hogy két év után, amikor lejár a szerződésem, és nem hosszabbítom meg, visszamehetek az állásomba. Sokat jelentett a döntésemben az is, hogy a feleségem velem jöhetett. Amennyiben még egyszer adódna egy ilyen lehetőség, szívesen vállalnám, de csak Európán belül, hogy családközelben maradhassak. Persze nem tudhatom, mit hoz a jövő.

– Miért megy vissza?

E. Ø.: – Két év fizetés nélküli szabadságot kaptam. Ezt nem lehet meghosszabbítani.

– Most is tíz másodperc alatt döntött?

E. Ø.: – Jaj, dehogy! Sok álmatlan éjszakánk ment rá.

– Nehéz lesz visszazökkenni?

E. Ø.: – Kétségtelen, hogy sokkal nyugalmasabb egy négy-öt fős intézetet vezetni, mint egy százmillió koronás költségvetésből gazdálkodó, komoly múltú gimnáziumot, ahol hétszáz diák tanul és száz alkalmazott van. Utóbbi helyen sokkal nagyobb a kihívás, én pedig szeretem a kihívásokat. Ezzel persze nem azt akarom mondani, hogy Kecskeméten nem találtam elég izgalmasnak a munkám. Ellenkezőleg: nagyon is élveztem. Csak máson volt a hangsúly.

– Tanyát nem vettek?

E. Ø.: – ?

– Azért kérdezem, mert akkor lenne miért visszajárniuk…

E. Ø.: – Így is vissza fogunk jönni!

(2005. október)

Harmadik korszak Hanne Tornøeval

A Dán Kulturális Intézet 2007-ben ünnepli fennállásának 15. évfordulóját. Erről a jeles alkalomról az intézmény harmadik igazgatójának, Hanne Tornøenak lesz módja megemlékezni, az eseményhez méltó programokat szervez majd. Elképzelései szerint a jövőben Budapestre és Kecskemétre a legszínvonalasabb dán művészeti műhelyeket hozza el, kiemelt szerepet szán a zenének.

– Milyen gyorsan szalad az idő: az ön elődjével, Erling Østergaarddal és feleségével pontosan egy éve beszélgettem. Tartják a kapcsolatot?

H. T.: – Négy hónapig nem volt igazgatója az intézetnek, engem 2006. május 1-jétől neveztek ki. Egyébként jó kapcsolatot ápolok Erlinggel, sok mindenben segített, főleg az elején. Eljött Magyarországra, hogy beavasson a napi munkába, rengeteg tanáccsal és ötlettel látott el. Anne-Marie-val is találkoztam, vele inkább a dán irodalom kérdéseiben konzultáltam. Nagyon készségesek, bármikor számíthatok rájuk.

– Hogyan került a Dán Kulturális Intézet élére?

H. T.: – Nem kaptam tálcán az állást, pályázati úton nyertem el, teljesen szokványos kiválasztási procedúrával, a számos jelentkezővel együtt. Két éve Budapesten lakom, a férjem a Dán Nagykövetségen diplomata. Nekem egyetemi diplomám van (MA) közgazdaságtanból és szakmai fordítói szakvizsgával is rendelkezem. Sokáig szabadúszó tolmácsként és fordítóként dolgoztam, többek között Budapesten is.

– Miért pályáznak annyian az igazgatói székre? Mindenképpen tenni akarnak valamit a dán–magyar kapcsolatokért, vagy ez egy „nyugis" állás?

H. T.: – Szerintem azért, mert érdekes munka. Hogy az én pályázatom lett a befutó, abban nagy szerepet játszott, hogy a kultúra iránt régóta elkötelezett vagyok, és hosszú éveket töltöttem már külföldön. Ajándékként fogom fel, hogy a kultúrával foglalkozhatom. A kultúra összeköti a művészeteket és a társadalmat, fontos pillér az emberek életében. A Dán Kulturális Intézet élén megvalósíthatom azt, amire mindig is vágytam: a dánok és a magyarok közötti kulturális cserét. Magyarországra hozhatom a dán értékeket, s Dániába vihetem a magyar értékeket. Ezáltal mindenki gazdagodik – én is.

– A kultúra viszonylag politikamentes terület. Könnyebb így a dolga?

H. T.: – Úgy gondolom, olyan globalizált világban élünk, ahol a kultúrának kiemelt szerepe van, kulturális párbeszéddel sok politikai problémát meg tudunk oldani. A kultúra segítségével és közvetítésével még ott is lehet baráti kapcsolatot kialakítani, ahol politikai vonatkozásban ez nehezebb.

– Dánia a hazája, de a nagyvilág az otthona. Évekre elhagyja a családi fészket. Hogyan lehet erre az életmódra berendezkedni?

H. T.: – Kezdetben rettenetesen nehéz volt. Amikor még kicsik voltak a gyerekek, nem volt könnyű nekik megszokni, hogy egyszer francia iskolába, máskor meg német iskolába kellett járniuk. Viszont a nyelvtudás előnyükre vált: kozmopoliták lettek. A fiam barcelonai lányt vett feleségül, ott is telepedtek le. A lányom Dél-Angliában él. Mindkettőjüknek megvan a saját családja. Azt azért elmondhatom, hogy családunk minden tagjának Dániában vannak a gyökerei, amikor csak tehetjük, visszatérünk a szülőhazánkba. De miután elég sokat éltem Európa más országaiban, úgy gondolom, ma inkább vagyok európai, mint dán.

– Saját példájával bizonyítja, hogyan válhat valaki európaivá...

H. T.: – Ezen nem gondolkodtam, de most, hogy mondja, lehet benne valami. A mi családunkban mindenki négy-öt nyelven beszél.

– Gondolom, karácsonykor mindannyian összejönnek!

H. T.: – Gyakran meglátogatjuk egymást, bár nehéz találni néhány olyan napot, amikor kicsit kevesebb a munkánk. A karácsonyt mindig más-más rendezi, de nincs nagy felhajtás. Egyetlen fix pont van az életünkben: a tengerparti nyaralónk. A napfény, a víz,

a levegő összeköt bennünket. Augusztusban szoktunk találkozni, olyankor huzamosabb ideig együtt vagyunk.

– Miket hallott Magyarországról régebben? Milyen érzésekkel költözött Budapestre a férjével?

H. T.: – Férjemet a dán Külügyminisztérium három évre nevezte ki Bécsbe. Magyarország, Szlovákia és Csehország diplomáciai ügyei tartoztak hozzá. Munkája révén sokszor megfordultunk Budapesten. Aztán a főhadiszállását áthelyezték Budapestre, megint csak hároméves kinevezéssel, amit ismételten meghosszabbítottak. Tehát bőven volt időnk rá, hogy megismerjük a magyarokat. S egyre jobban megkedveltük őket. Leginkább a vendégszeretetük tűnik fel. Tulajdonképpen csak nyelvi akadályok állnak köztünk, de igyekszünk ezen is túltenni magunkat, én már elkezdtem tanulni magyarul.

– Könnyű nyelv?

H. T.: – Nem. Nyelvtanilag sokkal nehezebb, mint a miénk.

– Milyen gondolatok forogtak a fejében, amikor először jött Kecskemétre?

H. T.: – Mindenekelőtt az, hogy a Dán Kulturális Intézet alkalmazottjaként feletteseim Koppenhágában vannak, én Budapesten lakom, a munkahelyem pedig Kecskeméten található. Ez önmagában is különleges helyzet egy kultúrmisszionárius számára. Amikor elfogadták a pályázatomat, számoltak ezzel. Sőt az elvárások is erre épülnek. Magyarországon eléggé centralizált a kultúra, úgyhogy a nagyobb budapesti rendezvényeken muszáj ott lennünk. Viszonylag jól ismerem a fővárost, tisztában vagyok a lehetőségekkel. Felvettem a kapcsolatot például a Budapesti Tavaszi Fesztivál szervezőbizottságával, szeretném, ha a jövőben Dánia vendégországként szerepelhetne a Tavaszi Fesztiválon, terveink szerint elhozzuk a Dán Királyi Színházat, a Dán Királyi Balettet; a dán filmeknek és a dán designnak pedig már nem is kell hírverést csinálni. A fiatalokhoz a Sziget Fesztiválon keresztül juthatunk közelebb, ajánljuk hát a rendezők figyelmébe a népszerű dán rockzenekarokat. Együttműködést kezdeményezek az itt található külföldi kulturális intézményekkel is. Természetesen nemcsak Budapesten tartom fontosnak a dán kultúra jelenlétét, hanem az intézet székhelyén, Kecskeméten is, legalább olyan színvonalú programokat szervezek majd ide is, mint a fővárosba.

– Mindkét irányba útra is lehet kelni! Szerencsére Budapest és Kecskemét között csak 86 kilométer a távolság.

H. T.: – És van autópálya!

– Kapott-e valamilyen útravalót a főnökeitől? Milyen elvárásokat fogalmaztak meg munkájával kapcsolatban?

H. T.: – Nem kaphattam mást útravalóul, mint ami a Dán Kulturális Intézet tevékenységét eddig is jellemezte. Az egyik legfőbb feladatom a művészetek, köztük az előadóművészet és a képzőművészet felkarolása, valamint a társadalmi kapcsolatok működtetése és további építgetése a két ország relációjában. A dán kultúrát a kultúra legszélesebb értelmében szeretném elhozni Magyarországra, foglalkoznom kell azzal is, hogy a lehető legszélesebb körben megismertessem az értékeket, melyek nem csak kulturális vonatkozásban értendők. Ez leghatékonyabban szakmai tanulmányutak szervezésével érhető el. Nemrég például egy dán csoport ismerkedett a szociális hálózat felépítésével Kecskeméten és Budapesten. Intézetünk segít a diákoknak a népfőiskolai ösztöndíjak pályázásában, hiszen nagyon fontos, hogy eredeti nyelvi közegben tanulhassák és gyakorolhassák a dán nyelvet, és hogy életre szóló dán barátságok születhessenek. Természetesen az elmondottak mindegyikére érvényes, hogy oda-vissza történnek.

– Mit mutatna meg honfitársainak Kecskemét kultúrájából?

H. T.: – Először mindenképpen a komolyzenei értékeit. A város híres szülötte, Kodály Zoltán születésének 125. évfordulója (és a Dán Kulturális Intézet 15 éves jubileuma) jó alkalom lesz 2007-ben arra, hogy a zeneszerző munkásságát és műveit bemutassuk Dániában. Ehhez kapcsolódva önként adódik a Kodály-módszer népszerűsítésének lehetősége, gyerekcsoportok utaztatására nyílik majd lehetőség. De nekünk is vannak büszke-

ségeink, például Carl Nielsen (1865–1931) egyike a legismertebb dán zeneszerzőknek, a 20. századi dán zeneélet kiemelkedő fontosságú kulcsfigurája, akinek halála 75. évfordulója előtt tisztelegve remélhetőleg sikerül megszervezni egy mesterkurzust és hangversenyt a budapesti Liszt Ferenc Zeneakadémián.

– Nyilván egyetért velem abban, hogy a magyar kultúra mennyire sokszínű, a kecskeméti értékekről nem is beszélve.

H. T.: – Igen. A magyar és a dán kultúra színei között azonban vannak különbségek. Önöknél a táncnak, a hangszeres zenének vannak nagyobb hagyományai, nálunk pedig a közösségi éneklésnek. Akárhányszor összegyűlnek az emberek, függetlenül attól, hogy tudnak-e vagy sem énekelni, biztosan dalra fakadnak. A népfőiskolai rendszer szellemi atyja, N. F. S. Grundtvig – aki mellesleg lelkész volt – szoktatta rá az éneklésre a dánokat.

– Mi áll Önhöz legközelebb a magyar kultúrából?

H. T.: – Az eddig elmondottakból nem nehéz kitalálni: a zene. A klasszikus komolyzenén kívül a népzene és a néptánc érdekel a legjobban. A Magyar Állami Népi Együttes előadásain egyszerűen nem lehet nyugodtan ülni, mindig hatása alá kerülök a vérpezsdítő muzsikának és a mozgalmas koreográfiának. Annak ellenére, hogy külföldi vagyok, teljesen a magaménak vallom, s az első pillanattól fogva letaglóz az élmény. Szívesen hallgatom az Erdélyből származó népdalokat, melyek empatikus módon fejezik ki a magyar nép történelmi hányattatását, azt a sok fájdalmat, amit át kellett élniük. De kedvelem a klezmer muzsikát is, ezt tartom a zsidó kultúra legizgalmasabb műfajának.

– Ha már a zenéről beszélgetünk: a zene összemossa a nyelvi határokat, érzéseket, hangulatokat, gondolatokat képes közölni mindenki számára érthetően. Igazán remek „eszköz" a kulturális kapcsolatokban!

H. T.: – Igen. Ezt én is így gondolom.

– Vannak szívügyei?

H. T.: – Mindig más és más kerül előtérbe. Ha muszáj választanom, akkor a dán és a magyar kultúra hagyományainak megértését emelném ki. Ehhez ismerni kell a két nép életmódját. Nekem az a véleményem, hogy a dán és a magyar emberek kémiailag összszepasszolnak, vagyis nagyon jól megértik egymást, ha összehozza őket a sors. Nyelvi nehézségek persze lehetnek köztük, de mentalitásuk, gondolkodásuk sokban hasonlít. És a humoruk. Ha valamin nevetni kell, vagy félreértés adódik, egy jó kis dán vagy magyar humorral gyorsan túl lehet rajta lépni.

– Azért kérdeztem rá a szívügyeire, mert a Dán Kulturális Intézet történetében az ön igazgatásával már a harmadik korszak tart, s akarva-akaratlanul is minden vezető a saját képére formálja az általa vezetett intézményt.

H. T.: – Én harmadikként megpróbálom összefoglalni és hasznosítani, amit az elődeim elkezdtek, és természetesen nagyobb hangsúlyt fektetek majd a dán kultúra azon ágazataira, melyeket én személy szerint szívügyemnek érzek.

– Térjünk át 1956-ra. Meglepett, hogy a dánok milyen tájékozottak a magyar forradalom és szabadságharcról.

H. T.: – Azt hiszem, '56 azért él olyan erősen a mi köztudatunkban, mert időben közel volt a II. világháborúhoz, amikor népünk a német megszállás alatt kitartóan küzdött nemzeti és személyes szabadságáért. Attól kezdve, hogy eljutott Dániába az 1956. október 23-án kitört magyar forradalom híre, sorsközösséget vállaltunk a magyarokkal. A Menekült Alap mellett különböző segélyszervezetek is alakultak. Magyar zászlókat lehetett vásárolni, azzal is segítve a menekülteket. Jól emlékszem erre, kislányként én is vettem egyet. Az egyik segélyszervezet minden idők addigi legnagyobb adományát, mai pénzben mintegy százezer eurót gyűjtött össze a magyaroknak. Jótékonysági hangversenyek is voltak. Talán kevésbé ismert, hogy Povl Bang-Jensen ENSZ-diplomata mellett volt egy másik hőse is a magyar forradalomnak, Ole Lippmann mentős, aki a vöröskereszt képviseletében sajátos „guruló kórházzal" járta a budapesti utcákat, és ápolta a sebesülteket. A dán TV2-es csa-

torna dokumentumfilmet forgatott az 1956-os forradalom- és szabadságharcról, érintve az imént említett mártírok magyarországi vonatkozásait. A DR2-es dán rádiócsatorna háromórás témaestet rendezett. A kecskeméti intézetben kiállítást nyitottunk az évforduló tiszteletére, rendezvényünkön egyebek közt Nagy András író tartott előadást Bang-Jensenről, jelen volt Hans Michael Kofoed-Hansen, Dánia magyarországi nagykövete és Bang-Jensen legidősebb fia, Per Bang-Jensen. Koppenhágában a magyar nagykövetség és a Dán Kulturális Intézet együtt szervezett megemlékezést, melynek keretében Vető Tamás, Dániában élő közkedvelt karmester átvehette a Magyar Köztársaság lovagkeresztjét.

– Dániában mindenki ismeri Bang-Jensen életútját?

H. T.: – Az én korosztályom ismeri, közvetlen emlékeink vannak róla, hiszen halálhíre nem maradt titokban. De máig sok rejtély övezi a diplomata halálát. Nem véletlen, hogy bizonyos archívumok még most sem nyílnak meg. A Bang-Jensen által képviselt „magyar ügy" kezelése nem válik az akkori politika és az ENSZ dicsőségére. Bang-Jensennek öt gyermeke van, Amerikában telepedtek le, magas beosztásban dolgoznak, büszke lenne rájuk az apjuk. Közülük hárman 1991-ben ellátogattak Budapestre, Göncz Árpád akkori köztársasági elnök édesapjuk érdemeiért posztumusz kitüntetést adott át nekik. Édesanyjuk – aki néhány éve halt meg – nem sokat mesélt gyerekeinek a történtekről, nem akart bajt vinni rájuk, így eleinte azt hitték, apjukat a magyar forradalomban lőtték le, de aztán összeállt a kép számukra, mi is történt valójában. Ebben az időközben megjelent, alapos kutatómunkára épülő könyvek is segítségükre voltak. A témáról Dániában Bo Lidegaard történész írta az első könyvet, Magyarországon pedig Nagy András. Eljött az ideje annak is, hogy bekerüljön a történelemkönyvekbe Bang-Jensen neve és tevékenysége.

– Egyre több, hosszú időn át titokban tartott ügyre derül fény, melyek dicső tettek voltak, és büszkék lehetünk rájuk…

H. T.: – Nagyon kellemes, szívet melengető érzés, hogy Bang-Jensen az egyedüli dán, aki magyar hős is lett. Ő az egyetlen külföldi diplomata, akinek jelképes kopjafája van a 301-es parcellában. A Külügyminisztérium épületében pedig bronz mellszobor őrzi az emlékét.

– Érdekes megfigyelés, hogy az intézet életében mennyire meghatározó szerepet játszottak a magyarországi belpolitikai események. Thomas Berntsen igazgatása körül volt a rendszerváltozás, Erling Østergaard évei alatt vettek fel bennünket az Európai Unióba, az Ön tevékenysége idején pedig tüntetésekkel, utcai zavargásokkal kell szembesülnünk. Éreztetik-e hatásukat az ilyen nagy horderejű politikai változások a kulturális diplomácia terén?

H. T.: – Nem tartom aggasztónak, ami jelenleg Magyarországon zajlik. Sokkal vészterhesebb időszakot éltem át Párizsban 20 évvel ezelőtt, amikor lakásunktól ötpercnyi járásra hajtották végre a legnagyobb robbantásos merényleteket. Féltettem a gyerekeimet, metróval sem mertünk utazni. Tehát a budapestinél sokkal veszélyesebb és mozgalmasabb helyzetek adódtak a párizsi szolgálatom idején. Magyarországon a tüntetők önkényesen párhuzamot vonnak az '56-os forradalommal, véleményem szerint azonban egyáltalán nem lehet összehasonlítani az '56-os helyzetet a mai állapotokkal. Szerintem a forrongások, az elégedetlenségek, a viták egyszer csak nyugvópontra kerülnek, és Magyarországon végre megszületik az újkori demokrácia.

– Végül azt kérdezem: sikerült már beilleszkednie Kecskeméten?

H. T.: – A város és a megye részéről is nagyon kedves fogadtatásban volt részem. Eddig csupa barátságos emberrel találkoztam. Törekszem arra, hogy minél gyorsabban megtanuljak magyarul, hogy ne okozzon gondot a társalgás. A helyi sajtóban folyamatosan jelen vagyunk, és nagyon örülünk annak, hogy a *Forrás*ban átfogó képet adhatunk a dán kortárs irodalomról.

(2006. október)

(A szerző ezúton köszöni meg Tóth Zsófiának és Óturai Tamásnak a fordítást.)

Utószó

A Dán Kulturális Intézet nagy örömére szolgál, hogy a Forrás Kiadóval együttműködve az újkori dán irodalom alkotásaiból különleges válogatást közölhet, főképpen az 1950-es évektől napjainkig áttekintve irodalmunkat. A kiadásban megjelenő műveket Anne-Marie Østergaard dán lektor válogatta. Válogatásában egyik fő szempontnak tartotta a kortárs írók és műveik megismertetését, e művek a dán kultúráról átfogó képet adnak. De a kiválasztási szempontok között az is szerepelt, hogy az írások Magyarország és Dánia kapcsolatának kifejezésére alkalmasak legyenek. A fordítók pedig azon fáradoztak, hogy a dán szövegek megtalálják megfelelő magyar hangjukat.

Az irodalom fontos szerepet játszik a Dánia és Magyarország közötti kulturális cserében, melynek kulcsszavai a dialógus, a kétoldalú egymásra hatás és a tartós összekötő kapcsok. Reméljük, hogy a kortárs dán irodalom mostani válogatása elősegíti irodalmunk megismerését, és az olvasók számára kellemes élményt fog nyújtani.

Hanne Tornøe
intézetvezető, Dán Kulturális Intézet, Magyarország

Összeállításunk anyagát Anne-Marie Østergaard válogatta. A válogatásban közreműködött Kertész Judit. Szerkesztőségünk köszönetet mond Soós Anitának a fordítók koordinálásáért. Ugyancsak köszönetet mondunk a Dán Kulturális Intézetnek munkánk támogatásáért.

DÁN KULTURÁLIS INTÉZET

Folyóiratunk megjelentetését a Nemzeti Kulturális Alap

nka
Nemzeti Kulturális Alap

és a

József Attila Kulturális és Szociális Alapítvány
támogatja.